

The ESPON 2013 Programme
The Development of the Islands – European Islands and Cohesion Policy (EUROISLANDS)
Targeted Analysis 2013/2/2

Άτλαντας των Ευρωπαϊκών Νησιών

EUROPEAN UNION
Part-financed by the European Regional Development Fund
INVESTING IN YOUR FUTURE

Περιεχόμενα	
Προλεγόμενα	3
Εισαγωγή	4
1. Τυπολογία των Ευρωπαϊκών Νησιών	5
2. Μεθοδολογία για τους σύνθετους δείκτες της κατάστασης, των μεταβολών και της ελκυστικότητας	6
3. Ο Άτλαντας	8
3.1. Η Κατάσταση των Ευρωπαϊκών Νησιών	9
3.1.1. :Αποτελεσματικότητα της οικονομίας των νησιών	9
3.1.2. Κοινωνική δικαιοσύνη	12
3.1.3. Περιβαλλοντική Διατήρηση	15
3.1.4. Σύνθεση της κατάστασης των νησιών	20
3.2. Ανάλυση των παραμέτρων Ελκυστικότητας	23
3.2.1. Οι παράμετροι της ελκυστικότητας	23
3.2.3. Κατηγοριοποίησης παραγόμενων της ελκυστικότητας από τους νησιώτες	30
3.2.4. Τα αποτελέσματα της μεθόδου Delphi	31
3.2.5. Σύνθετοι δείκτες ελκυστικότητας	31
4. Σχεδιάζοντας πολιτικές για τα νησιά	35
4.1. Εισαγωγή	35
4.2. Προοπτικές ανάπτυξης των νησιών: Προς μια Στρατηγική	35
Βιβλιογραφία	38

Συγγραφείς

Γιάννης Σπιλάνης, Εργαστήριο Τοπικής και Νησιωτικής Ανάπτυξης, Τμήμα Περιβάλλοντος, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Λόφος Πανεπιστημίου, Μυτιλήνη 81100

Θανάσης Κίζος, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Μιχάλης Βαϊτης, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Νικολέττα Κουκουρουβλή, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Εργαστήριο Γεωπληροφορικής

Άτλαντας των Ευρωπαϊκών Νησιών

Η έκδοση αυτή παρουσιάζει μέρος των αποτελεσμάτων μιας Targeted Analysis που διεξάγεται στο πλαίσιο του Προγράμματος ESPON 2013, που συν-χρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης.

Η συνεργασία στα πλαίσια του Προγράμματος ESPON Programme συνίσταται στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και στα Κράτη Μέλη της EU27, μαζί με τις Ισλανδία, Λιχτενστάιν, Νορβηγία και Ελβετία. Όλοι οι εταίροι αντιπροσωπεύονται στην Επιτροπή Παρακολούθησης του ESPON.

Η αναφορά αυτή δεν αντικατοπτρίζει απαραίτητα την γνώμη των μελών της Επιτροπής Παρακολούθησης.

Πληροφορίες για το Πρόγραμμα ESPON και τα έργα του είναι διαθέσιμα στο www.espon.eu

Ο δικτυακός τόπος προσφέρει τη δυνατότητα να κατέβουν και να μελετήσουν τα πιο πρόσφατα έγγραφα που έχουν παραχθεί από ολοκληρωμένα και τρέχοντα έργα του ESPON.

© ESPON & Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2010

Η εκτύπωση και η αναπαραγωγή μέρος του κειμένου επιτρέπεται με την προϋπόθεση της αναφοράς της πηγής, ενώ ένα αντίγραφο πρέπει να σταλεί στη Μονάδα Διαχείρισης του ESPON στο Luxembourg.

Αναφορές πρέπει να γίνονται ως εξής:
ESPON (2010) *Άτλαντας των Ευρωπαϊκών Νησιών*, Πρόγραμμα ESPON 2013, ESPON & Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Επικοινωνία:

Σπιλάνης Γιάννης, Κίζος Θανάσης
Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Λόφος Πανεπιστημίου
Τηλ: 22510 36290, 22510 36447,
e-mail: jspil@aegean.gr; akizos@aegean.gr

άξονες δράσης και ετήσιο προγραμματισμό είναι απαραίτητος.

Ο Άτλαντας αυτός στοχεύει ακόμη στο να γίνει κατανοητό ότι τα προβλήματα των νησιών δεν είναι συγκυριακά, αλλά δεν είναι και 'μόνιμα'. Το στοιχείο είναι η εκμετάλλευση των δεδομένων γεωγραφικών χαρακτηριστικών ως **πλεονεκτήματα και όχι ως εγγενείς αδυναμίες** με την εφαρμογή κατάλληλων πολιτικών σε ευρωπαϊκό, εθνικό και τοπικό επίπεδο .

Ελπίζουμε ο Άτλαντας που υλοποιήθηκε μέσα στο πλαίσιο του προγράμματος του Ευρωπαϊκού Χωροταξικού Παρατηρητηρίου (ESPON) 2007-13 για τη Χωρική Συνοχή Της Ευρώπης να φανεί χρήσιμος για τη προώθηση του στόχου της βιώσιμης ανάπτυξης των νησιών και της ευημερίας των κατοίκων τους.

Γιάννης Σπιλάνης,
Επικ. Καθηγητής
Επιστημονικός Υπεύθυνος του Έργου

Προλεγόμενα

Ο Άτλαντας που κρατάτε στα χέρια σας αποτελεί μια προσπάθεια επιστημονικής τεκμηρίωσης της κατάστασης των ευρωπαϊκών νησιών, με σκοπό να βοηθήσει όλα τα εμπλεκόμενα μέρη (ΕΕ, Κράτη – Μέλη, Περιφερειακές Τοπικές Αρχές, φορείς, κτλ.) να αντιληφθούν τα προβλήματα του νησιωτικού χώρου και τις αιτίες που τα προκαλούν. Ταυτόχρονα, αποτελεί ένα **εργαλείο** για να βοηθήσει το σχεδιασμό πολιτικών για τα νησιά.

Σήμερα, οι διαδοχικές μεταρρυθμίσεις στην ελληνική αυτοδιοίκηση («Καποδιστριας» και «Καλλικράτης») δεν έχουν αλλάξει απλά τα γεωγραφικά όρια των Δήμων: με ένα ποιοτικό άλμα μεταβλήθηκαν οι ευθύνες των δημοτικών αρχών από την έκδοση πιστοποιητικών και ευθύνη για ύδρευση-αποχέτευση-σκουπίδια, σε **ενεργό ρόλο στον αναπτυξιακό σχεδιασμό**. Ο σχεδιασμός με επεξεργασία *Οράματος* και *Στρατηγικών Στόχων* για περίοδο 10, 15 ετών, προσδιορισμό επιμέρους στόχων με βάση το όραμα με συγκεκριμένους

Εισαγωγή

Ο σκοπός του Άτλαντα είναι η παρουσίαση ορισμένων βασικών δεδομένων για τα Ευρωπαϊκά νησιά ώστε να αναδείξει τα κοινά τους χαρακτηριστικά και τις διαφορές τους από την Ευρωπαϊκή ηπειρωτική χώρα.

Η παρουσίαση θα γίνει σε δύο μεγάλες κατηγορίες: (α) η κατάσταση των νησιών (με δείκτες σχετικούς με τη βιώσιμη ανάπτυξη τους) και (β) η ελκυστικότητα των νησιών, πάντα σε σύγκριση με τον μέσο όρο της Ευρώπης των 27 (EE-27). Η πρώτη κατηγορία αναφέρεται στην κατάσταση των νησιών μέσα στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης σε σύγκριση με ηπειρωτικές περιοχές. Η δεύτερη κατηγορία αναφέρεται στις αιτίες αυτής της κατάστασης και το πώς η νησιωτικότητα επηρεάζει την ελκυστικότητα των νησιών.

Το πλαίσιο αυτό μπορεί να προσφέρει χρήσιμες πληροφορίες και να αναδείξει χωρικές διαφοροποιήσεις των προβλημάτων που τα νησιά στην Ευρώπη αντιμετωπίζουν σήμερα σε σχέση και με ενδογενή και εξωγενή αίτια. Έτσι, είναι δυνατός ο σχεδιασμός

και η εφαρμογή πολιτικών που να είναι σε θέση να αντιμετωπίζουν τα προβλήματα ελκυστικότητας και τελικά να βελτιώσουν την κατάσταση των νησιών.

Διαφορετικές ομάδες δεικτών έχουν δημιουργηθεί τόσο για τη βιώσιμη ανάπτυξης όσο και για την ελκυστικότητα. Οι πιο σημαντικοί από τους δείκτες αυτούς παρουσιάζονται στον παρόντα Άτλαντα. Για την πλήρη λίστα και την ανάλυση, ο αναγνώστης μπορεί να ανατρέξει στην επιστημονική αναφορά του έργου στην ιστοσελίδα του ESPON (www.espon.eu).

Η ανάλυση που παρουσιάζεται εδώ βασίζεται σε πληροφορίες και δεδομένα από 31 Νησιωτικές περιφέρειες σε διαφορετικά υπάρχοντα χωρικά επίπεδα (Κράτη Μέλη, NUTS II - Περιφέρειες ή NUTS III - Νομοί), ενώ δεν περιλαμβάνονται τα υπερπόντια νησιά. Επιπλέον πληροφορίες έχουν χρησιμοποιηθεί από άλλα νησιά, κυρίως μικρά, που δεν καλύπτονται από τα δεδομένα και την ανάλυση. Από την αρχή έγινε σημαντική προσπάθεια ο Άτλαντας να αναφέρεται χωρικά σε μεμονωμένα νησιά και όχι σε Περιφέρειες, αλλά αυτό δεν έγινε δυνατό εξαιτίας της έλλειψης αξιόπιστης και διαθέσιμης πληροφορίας και δεδομένων.

Τα δεδομένα που χρησιμοποιούνται είτε έχουν ήδη χρησιμοποιηθεί σε άλλα έργα του ESPON, είτε προέρχονται από Ευρωπαϊκά Όργανα και Οργανισμούς: η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (ΕΕ), η

Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία (Eurostat), η βάση χωρικών και περιβαλλοντικών δεδομένων Corine, ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος (ΕΕΑ). Οι πληροφορίες για το περιβάλλον συνθέτουν ένα ιδιαίτερο πρόβλημα: αν και απαραίτητες, είναι εξαιρετικά περιορισμένες και διαθέσιμες μόνο σε επίπεδο NUTS II.

Στο επόμενο μέρος, μια τυπολογία των Ευρωπαϊκών νησιών παρουσιάζεται για να εξοικειωθεί ο αναγνώστης με την ποικιλομορφία των νησιών, από τα πολύ μικρά ως τα πολύ μεγάλα. Ακολουθεί ένα μικρό μεθοδολογικό σημείωμα για τους σύνθετους δείκτες που χρησιμοποιούνται που εξηγεί τη διαδικασία και τις παραδοχές που έγιναν. Οι δείκτες και οι χάρτες ακολουθούν. Ο Άτλας ολοκληρώνεται με προτάσεις για αναπτυξιακή στρατηγική και νησιωτικές πολιτικές.

1. Τυπολογία των Ευρωπαϊκών Νησιών

Η τυπολογία των νησιών βασίζεται:

1. Στον πληθυσμό, με 3 κατηγορίες:
  - (a) Μεγάλα νησιά: με τουλάχιστον 50.000 μόνιμους κατοίκους,
  - (b) Μεσαίου μεγέθους νησιά: με 5.000-50.000 μόνιμους κατοίκους,
  - (c) Μικρά νησιά: με λιγότερους από 5,000 μόνιμους κατοίκους.
2. Σε διοικητικές μονάδες ως ένδειξη αυτονομίας και προώθησης ειδικών νησιωτικών πολιτικών. Σε διοικητικό επίπεδο NUTS II και NUTS III, γενικά, πολλά δεδομένα είναι διαθέσιμα αλλά όχι σε μικρότερα χωρικά επίπεδα και κυρίως σε αυτό του νησιού.
3. Στη γεωγραφική κατανομή των νησιών, με διάκριση μεταξύ Βόρειων (σε Βαλτική και Βόρειο Ατλαντικό), με ψυχρότερο κλίμα, εποχικά υψηλά επίπεδα εσωτερικού τουρισμού, υψηλό ΑΕΠ/κεφαλή και Νότιων (στη Μεσόγειο κυρίως), με θερμότερο κλίμα, μαζικό διεθνή τουρισμό, χαμηλότερο ΑΠΕ/κεφαλή, σύνορα με Βόρεια Αφρική και σημαντική πίεση από παράνομη μετανάστευση.
4. Στο επίπεδο ανάπτυξης με 4 επίπεδα σύμφωνα με την τυπολογία παροχής οικονομικής βοήθειας από την ΕΕ:

– Περιφέρειες Σύγκλισης (Convergence Regions): με ΑΕΠ/κεφαλή <75% του μέσου όρου της ΕΕ,
 – Phasing-out Περιφέρειες: που θα ήταν ακόμη Σύγκλισης αν το κατώφλι υπολογιζόταν για την ΕΕ15 αντί για την ΕΕ25,
 – Phasing-in Περιφέρειες: πρώην στον Στόχο 1, αλλά σήμερα με ΑΕΠ/κεφαλή >75% της ΕΕ15 και
 – Περιφέρειες Ανταγωνιστικότητας και Απασχόλησης (Competitiveness and Employment Regions): όλες οι υπόλοιπες Περιφέρειες.

Παράκτια νησιά και νησιά που είναι Nuts III ταξινομούνται με τις ηπειρωτικές περιφέρειες στις οποίες ανήκουν διοικητικά (π.χ. τα Orkney με την Περιφέρεια Highlands and Islands, η Ύδρα με την Περιφέρεια Αττικής).

Σύμφωνα με αυτά τα κριτήρια, η κατηγοριοποίηση των νησιών με περισσότερους από 50 κατοίκους δίνεται στον Πίνακα 1.1.

Πίνακας 1.1: Αριθμός νησιών σε κάθε κατηγορία

	Μέγεθος	Επίπεδο Ανάπτυξης	Κράτη (0)	NUTS II (1)	NUTS III (6)	Νησιά (224)	
Βοράς (231)	Μεγάλα (2)	Σύγκλιση (0)					
		Phasing-out (0)					
		Phasing-in (0)					
		Σύγκ. & Απασχ. (2)			2		
	Μεσαία (14)	Σύγκλιση (2)				2	
		Phasing-out (6)				3	
		Phasing-in (0)					
		Σύγκ. & Απασχ. (6)		1	1	4	
	Μικρά (215)	Σύγκλιση (16)				16	
		Phasing-out (56)				56	
		Phasing-in (11)				11	
		Σύγκ. & Απασχ. (132)				132	
	Μέγεθος	Επίπεδο Ανάπτυξης	STATE (1)	NUTS II (5)	NUTS III (8)	Νησιά (117)	
Νότος (131)	Μεγάλα (13)	Σύγκλιση (6)	1	2	3 (2)	1	
		Phasing-out (0)					
		Phasing-in (3)	1	1		1	
		Σύγκ. & Απασχ. (4)		2	2		
	Μεσαία (30)	Σύγκλιση (14)				5	9
		Phasing-out (1)					1
		Phasing-in (13)					13
		Σύγκ. & Απασχ. (2)					2
	Μικρά (88)	Σύγκλιση (34)					34
		Phasing-out (8)					8
		Phasing-in (34)					34
		Σύγκ. & Απασχ. (12)					12

2. Μεθοδολογία για τους σύνθετους δείκτες της κατάστασης, των μεταβολών και της ελκυστικότητας

Η προσπάθεια σύγκρισης μεταξύ των νησιών και επισήμανσης διαφορών μεταξύ τους και μεταξύ αυτών και του Ευρωπαϊκού μέσου όρου ή/και των αντίστοιχων εθνικών μέσων όρων κατέληξε στη δημιουργία σύνθετων δεικτών με τη χρήση του μ.ο. της ΕΕ27 ως βάση για τις συγκρίσεις. Πέντε τέτοιοι δείκτες υπολογίστηκαν:

(α) Ένας για την κατάσταση των νησιωτικών Περιφερειών (NUTS 0, 2 και 3) και των κρατών μελών που αυτές βρίσκονται (Δείκτης κατάστασης - State Index);

(β) Ένας για τις μεταβολές στην περίοδο 2000-6 (Δείκτης μεταβολής - Change Index);

(γ) Τρεις για την ελκυστικότητα των νησιών:

- Ένας για την ελκυστικότητα που στηρίζεται στην προσβασιμότητα και στο δυναμισμό των αστικών κέντρων και που αφορά συνολικά τις άμεσες επιπτώσεις της ελκυστικότητας (Δείκτης Άμεσης Ελκυστικότητας - Attractiveness Direct Index),

- Ένας για την ελκυστικότητα που στηρίζεται σε δείκτες που καλύπτουν τους υπόλοιπους παράγοντες της ελκυστικότητας (Δείκτης Έμμεσης Ελκυστικότητας - Attractiveness Indirect Index),
- Ένας για την ελκυστικότητα που στηρίζεται στο φυσικό και πολιτιστικό δυναμικό των νησιών (Δείκτης Κεφαλαίου Ελκυστικότητας - Attractiveness Potential Index).

Οι 3 δείκτες ελκυστικότητας δεν είναι άμεσα συγκρίσιμοι και δεν είναι δυνατή η σύνθεση τους σε έναν δείκτη εξαιτίας της ασυμβατότητας των διαθέσιμων δεδομένων.

Επομένως, ένας Ευρωπαϊκός μέσος όρος δεν είναι διαθέσιμος και χρησιμοποιήθηκε διαφορετική μέθοδος υπολογισμού κλάσεων (λεπτομέρειες στη συνέχεια). Τα δεδομένα για τον 3^ο δείκτη ελκυστικότητας είναι διαθέσιμα μόνο σε επίπεδο NUTS 2, ενώ για τον 2^ο δείκτη και σε επίπεδο NUTS 3.

Για τις τιμές όλων των δεικτών 9 κλάσεις δημιουργήθηκαν, με την παραδοχή ότι ο Ευρωπαϊκός μέσος όρος και τιμές κοντά σε αυτόν συγκροτούν τη μεσαία κλάση, με 4 κλάσεις με υψηλότερες και 4 με χαμηλότερες τιμές. Γίνεται δεκτό ότι η μεσαία κλάση έχει εύρος 10 μονάδων (από 95 ως 105) και το ίδιο γίνεται στις υπόλοιπες κλάσεις εκτός από τις δύο ακραίες. Στις 2 περιπτώσεις στις οποίες ένας ευρωπαϊκός μέσος όρος δεν είναι διαθέσιμος, το εύρος των τιμών των

δεικτών διαιρέθηκε με το 9 και εννέα ίσες κλάσεις δημιουργήθηκαν. Τα όρια όλων των κλάσεων δίνονται στον Πίνακα 2.1.

Πίνακας 2.1: όρια των κλάσεων που χρησιμοποιήθηκαν για τη δημιουργία των σύνθετων δεικτών

Τάξη	Δείκτες μεταβολής όπου η μεταβολή ή ΕΥ27 = 0%	Δείκτες όπου ΕΥ27 = 100	FUA (Max=5, min =0)	Προσβασιμότητα (Max=190, min = 24)
1	<-35	< 65	0 to 0,55	24 to 42,4
2	-35 to -25	65-75	0,55 to 1,1	42,4 to 60,8
3	-25 to -15	75-85	1,1 to 1,65	60,8 to 79,2
4	-15 to -5	85-95	1,65 to 2,2	79,2 to 97,6
5	-5 to 5	95-105	2,2 to 2,75	97,6 to 116
6	5 to 15	105-115	2,75 to 3,3	116 to 134,4
7	15 to 25	115-125	3,3 to 3,85	134,4 to 152,8
8	25 to 35	125-135	3,85 to 4,4	152,8 to 171,2
9	> 35	> 135	4,4 to 5	171,2 to 190

Ο υπολογισμός κάθε σύνθετου δείκτη βασίζεται στην άθροιση των τιμών της κλάσης των απλών δεικτών με ίσο βάρος για κάθε δείκτη. Η βασική παραδοχή είναι ότι όσο υψηλότερη η τιμή του δείκτη σε σχέση με τον μ.ο. της ΕΕ27 τόσο το καλύτερο για τη συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή. Επομένως, όταν ο δείκτης εκφράζει ένα «αρνητικό» θέμα, όπως π.χ. το ποσοστό της ανεργίας, οι τιμές αντιστρέφονται και αν π.χ. η τιμή ήταν 9, γίνεται 1, αν ήταν 8 γίνεται 2 κ.ο.κ. Έτσι, η τιμή του δείκτη είναι πάντα 'θετική' και εκφράζει πόσο 'καλύτερα' ή 'χειρότερα' είναι η κατάσταση, οι μεταβολές ή η ελκυστικότητα των περιοχών σε σχέση με τον μ.ο. της ΕΕ27 (εκτός από τον 1^ο δείκτη ελκυστικότητας). Οι γεωγραφικές

περιοχές που λαμβάνονται υπόψη είναι οι ακόλουθες:

- EU27
- NUTS 0: Κράτη Μέλη με νησιά ως στατιστικές ενότητες (NUTS 2 ή 3), 11 συνολικά:
  - Κύπρος (CY) ως Κράτος
  - Δανία (DK)
  - Εσθονία (EE)
  - Ισπανία (ES)
  - Φινλανδία (FI)
  - Γαλλία (FR)
  - Ελλάδα (GR)
  - Ιταλία (IT)
  - Μάλτα (MT) ως Κράτος
  - Σουηδία (SE)
  - Ηνωμένο Βασίλειο (UK)
- NUTS 2: Νησιωτικές Περιφέρειες ή νησιά
  - Corse (FR83)
  - Ιόνια Νησιά (GR22)
  - Βόρειο Αιγαίο (GR41)
  - Νότιο Αιγαίο (GR42)
  - Κρήτη (GR43)
  - Sicily (ITG1)
  - Sardegna (ITG2)
  - Åland (FI20)
  - Illes Balears (ES53)
- NUTS 3: Νησιωτικές Περιφέρειες ή νησιά
  - Bornholm (DK014)
  - Mallorca (ES531)
  - Menorca (ES532)
  - Eivissa y Formentera (ES533)
  - Ζάκυνθος (GR221)
  - Κέρκυρα (GR222)
  - Κεφαλληνία (GR223)
  - Λευκάδα (GR224)
  - Λέσβος (GR411)
  - Χίος (GR412)
  - Σάμος (GR413)
  - Κυκλάδες (GR421)
  - Δωδεκάνησος (GR422)
  - Malta (MT001)
  - Gozo (MT002)
  - Gotland (SE214)
  - Island of Wight (UKJ34)
  - Eilean Siar (Western Isles) UKM64
  - Orkney Islands UKM65
  - Shetland Islands UKM66

Κάποια από τα παραπάνω νησιά περιλαμβάνονται σε περισσότερα από ένα επίπεδα NUTS. Η Μάλτα είναι μια

τέτοια περίπτωση που είναι (με το Gozo) Κράτος Μέλος και Περιφέρεια NUTS 3, χωρίς το Gozo. Τα ελληνικά νησιά είναι μια ακόμη τέτοια περίπτωση, με τις NUTS 2 Περιφέρειες Ιονίων, Β. και Ν.Αιγαίου να περιέχουν πολλά νησιά, αλλά να θεωρούνται ως μια ενότητα. Το ίδιο ισχύει και για τις περιοχές NUTS 3 που περιέχουν περισσότερα από ένα νησί (16 η GR422, 24 νησιά η GR421, κτλ.). Στις περιπτώσεις όπου δεδομένα είναι διαθέσιμα σε NUTS 2 και NUTS 3 επίπεδο, αυτά σε επίπεδο NUTS 3 χρησιμοποιούνται. Η Κύπρος και η Μάλτα περιλαμβάνονται δύο φορές στον υπολογισμό των δεικτών: ως Κράτη Μέλη και ως νησιά.

Οι μεταβλητές επιλέχθηκαν από μεγάλες λίστες δεικτών κατάστασης και ελκυστικότητας (ο αναγνώστης μπορεί να δει την επιστημονική αναφορά της μελέτης για λεπτομέρειες). Συσχετίσεις μεταξύ των μεταβλητών και η διαθεσιμότητα δεδομένων λήφθηκαν επίσης υπόψη.

Ο δείκτης **Κατάστασης** υπολογίστηκε με 5 δείκτες:

- (a) **ΑΕΠ /κεφαλή** 2006 (EU 27=100),
- (b) **Ενεργός πληθυσμός / συνολικός πληθυσμός %** που μετασχηματίζεται αρχικά έτσι ώστε να είναι EU27=100 και μετά αποδίδονται κλάσεις στις τιμές,
- (c) **Ανεργία (%)** το 2008 που μετασχηματίζεται έτσι ώστε να είναι EU27=100 και μετά οι κλάσεις αντιστρέφονται,
- (d) **Πληθυσμός >65 ετών % του συνόλου** το 2007, που

μετασχηματίζεται έτσι ώστε να είναι EU27=100 και μετά οι κλάσεις αντιστρέφονται,

- (e) **Δομημένη γη % συνόλου έκτασης** από τη βάση του CORINE 2000, μετασχηματίζεται έτσι ώστε να είναι EU27=100 και μετά οι κλάσεις αντιστρέφονται.

Ο δείκτης κατάστασης χρησιμεύει για τη σύγκριση των νησιών με τον μέσο όρο της ΕΕ, αλλά και για την κατάταξη των νησιών σε ομάδες.

Ο δείκτης **Μεταβολών** καλύπτει την περίοδο 2000 - 2006 και υπολογίζεται με 3 δείκτες:

- (a) **Μεταβολή πληθυσμού 2000 - 2006 %** που μετασχηματίζεται έτσι ώστε να είναι EU27=100,
- (b) **Μεταβολή ΑΕΠ /κεφαλή με EU27=100 %** 2000 - 2006,
- (c) **Μεταβολή ενεργού πληθυσμού % 2000-2006**, που μετασχηματίζεται έτσι ώστε να είναι EU27=100.

Ο 1^{ος} δείκτης **Ελκυστικότητας (Attractiveness Direct Index)** υπολογίζεται με 2 δείκτες:

- (a) **Μέση τιμή Λειτουργιών Αστικών Περιοχών (FUA),**
- (b) **Την τιμή του δείκτη προσβασιμότητας του ESPON.**

Οι 2 αυτοί δείκτες επιλέχθηκαν από όλες τις παραμέτρους της ελκυστικότητας ως οι πιο αντιπροσωπευτικοί δείκτες της άμεσης επίδρασης της νησιωτικότητας στην ελκυστικότητα: ο 1^{ος} καταγράφει τις διαφορές στο δυναμισμό των πόλεων με βάση τον πληθυσμό και τις

λειτουργίες τους, ο 2^{ος} καταγράφει τις διαφορές στην προσβασιμότητα.

Ο 2^{ος} δείκτης **Ελκυστικότητας (Attractiveness Indirect Index)** υπολογίζεται με 5 δείκτες:

- (a) **Πληθυσμός χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου % του συνόλου** το 2008 που μετασχηματίζεται έτσι ώστε να είναι EU27=100 και μετά οι κλάσεις αντιστρέφονται,
- (b) **Δαπάνες Έρευνας και Ανάπτυξης ως % του ΑΕΠ** το 2008 που μετασχηματίζεται έτσι ώστε να είναι EU27=100 (για NUTS 2 τα δεδομένα είναι του 2007),
- (c) **Νοικοκυριά με ευρυζωνική σύνδεση (% του συνόλου)** το 2008, που μετασχηματίζεται έτσι ώστε να είναι EU27=100,
- (d) **Ανεργία (%) για τους 15 με 24 ετών** το 2008, που μετασχηματίζεται έτσι ώστε να είναι EU27=100 και μετά οι κλάσεις αντιστρέφονται,
- (e) **Δείκτης διακυβέρνησης** του ESPON που βασίζεται σε ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα, όπως ο αριθμός των δημοσίων υπαλλήλων, πρότυπα και σχέδια εθνικής διακυβέρνησης, συμμετοχικές διαδικασίες κτλ.

Οι 5 αυτοί δείκτες έχουν επιλεγεί με βάση την συνάφεια με τους 'στόχους της Λισαβόνας'. Τα δεδομένα είναι διαθέσιμα συνήθως σε επίπεδο NUTS 2 και άρα ο σύνθετος δείκτης μπορεί να υπολογιστεί μόνο για αυτό το επίπεδο.

Ο 3^{ος} δείκτης **Ελκυστικότητας Attractiveness Assets Index)** υπολογίζεται με 2 δείκτες (όλα τα δεδομένα είναι από τη βάση δεδομένων του ESPON):

- (a) **Έκταση περιοχών στο δίκτυο Natura 2000 % του συνόλου της έκτασης** που μετασχηματίζεται έτσι ώστε να είναι EU27=100,
- (b) **Πυκνότητα πολιτιστικών μνημείων** όπως υπολογίστηκε από το ESPON το 2006 (Project 1.3.3).

Οι τιμές όλων των δεικτών παρουσιάζονται και συζητούνται στη συνέχεια του Άτλαντα.

3. Ο Άτλαντας

Τα Ευρωπαϊκά νησιά που αποτελούν την περιοχή μελέτης (Χάρτης 1) είναι πολύ ετερογενή όσον αφορά στο μέγεθος και στον πληθυσμό τους, αλλά και στη 'σημασία' που έχει αυτός ο πληθυσμός στα αντίστοιχα κράτη μέλη. Μια σχετικά σαφής γεωγραφική διαφορά είναι άμεσα διακριτή: από τη μια, τα νησιά στη Βόρεια Ευρώπη είναι μάλλον μικρά, κυρίως κοντά στην ακτή και ο πληθυσμός τους είναι μικρό μέρος του συνολικού πληθυσμού της χώρας (>1% εκτός από την Εσθονία). Από την άλλη, στη Μεσόγειο η ποικιλομορφία είναι πολύ μεγάλη: υπάρχουν 2 νησιά - Κράτη (Κύπρος και Μάλτα¹), πολύ μεγάλες Περιφέρειες νησιά όπως η Σικελία, η Σαρδηνία ή Κρήτη, η Μαγιόρκα και η Κορσική, αρχιπελάγη και παράκτια νησιά διαφόρων μεγεθών. Το ποσοστό του πληθυσμού σε νησιά σε σχέση με το σύνολο του κράτους κυμαίνεται από το 100% για τα νησιά κράτη ως > 2% για τη Γαλλία, με σημαντικό ποσοστό για την Ελλάδα και την Ιταλία (12% του πληθυσμού τους ζει σε νησιά).

¹ Όλες οι αναφορές στη Μάλτα αφορούν το Κράτος (επίπεδο NUTS 0), με ρητή αναφορά όταν αφορούν το νησί (επίπεδο NUTS 3).

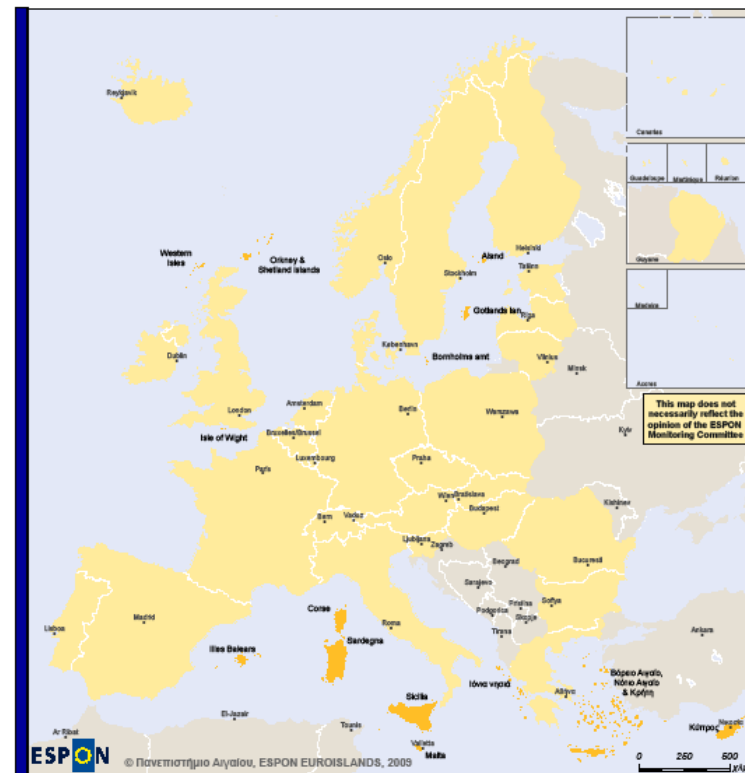
Παρά τις προσπάθειες μας, η ανάλυση επηρεάζεται και περιορίζεται από την περιορισμένη πληροφορία και δεδομένα που αντιστοιχούν σε διαφορετικά διοικητικά επίπεδα: έτσι, για νησιά όπως η Κύπρος και η Μάλτα τα περισσότερα δεδομένα που συλλέγονται είναι γενικά διαθέσιμα, ενώ για νησιά σε επίπεδο χαμηλότερο από NUTS 3 όπως LAU 1 (Local Administrative Unit, Δήμος για την Ελλάδα) δεν είναι διαθέσιμα σε Ευρωπαϊκό επίπεδο. Ακόμη και για νησιωτικές Περιφέρειες NUTS 2 και 3 η διαθέσιμη πληροφορία είναι άνιση και μη ομογενής. Οπότε, παρά τη προσπάθεια, διαφορετικοί δείκτες έχουν δεδομένα σε διαφορετικά χωρικά επίπεδα.

Τα δεδομένα που χρησιμοποιούνται για την ανάλυση καλύπτουν την περίοδο 1996-2008 και προέρχονται από τις ακόλουθες πηγές:

- (α) Τη διαδικτυακή βάση δεδομένων της EUROSTAT,
- (β) Το EUROSTAT Regional Yearbook 2009,
- (γ) Τη 4th και η 5th Αναφορά για την Οικονομική και Κοινωνική Συνοχή, 2007 & 2010
- (δ) Τη βάση δεδομένων του ESPON
- (ε) Τον Άτλαντα του ESPON.

Χάρτης 1: Η Περιοχή Μελέτης

ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΤΟΥ ESPON EUROISLANDS

Υπόμνημα

- Περιοχές μελέτης περίπτωσης
- Χώρος ESPON εκτός της περιοχής μελέτης περίπτωσης
- Περιοχή εκτός χώρου ESPON

3.1. Η Κατάσταση των Ευρωπαϊκών Νησιών

Η κατάσταση των Ευρωπαϊκών νησιών προσεγγίζεται μέσα από τις διαφορές τους από τον μέσο όρο της EU-27 και από τους αντίστοιχους εθνικούς μέσους όρους. Η ανάλυση και οι δείκτες διακρίνονται σε 3 διαστάσεις που αντιστοιχούν στις 3 συνιστώσες της βιώσιμης ανάπτυξης: η αποτελεσματικότητα της οικονομίας, η κοινωνική δικαιοσύνη και η περιβαλλοντική διατήρηση.

3.1.1. :Αποτελεσματικότητα της οικονομίας των νησιών

Ο βαθμός της οικονομικής επιτυχίας μιας περιοχής συνήθως εκτιμάται με το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) που παρακατοπτρίζει την αξία της παραγωγής στη περιοχή αυτή και την αποτελεσματικότητα του οικονομικού της συστήματος. Το ΑΕΠ /κεφαλή (σε PPS) είναι ακόμη περισσότερο χρήσιμο για τη σύγκριση της οικονομικής ανάπτυξης και της αποτελεσματικότητας της οικονομίας μεταξύ περιοχών, ενώ η μεταβολή του εκτιμά το δυναμισμό της. Όμως, η χρήση του δείκτη αυτού είναι αποτελεσματική και άμεσα συγκρίσιμη μόνο όταν όλα τα άτομα που συμμετέχουν στην παραγωγή και δημιουργία του ΑΕΠ σε μια περιοχή κατοικούν μόνιμα σε αυτή, γεγονός που δεν συμβαίνει πάντα σε νησιά. Εκεί ο τουρισμός αποτελεί μια δραστηριότητα που αυξάνει την παραγωγή σε μια περιοχή, αλλά σε πολλές περιπτώσεις πολλοί από τους

εργαζόμενους δεν κατοικούν μόνιμα σε αυτή, με αποτέλεσμα μέρος της παραγωγής να 'διαρρέει' από την περιοχή.

Η πλειοψηφία των νησιωτικών Περιφερειών NUTS 2 & 3 (24 από τις 31, περιλαμβάνονται και τα νησιά κράτη) έχουν ΑΕΠ /κεφαλή (σε PPS) χαμηλότερο από τον μ.ο. της EU27 (79,2 κατά μέσο όρο το 2006 με EU27=100), με εύρος 20,3 μονάδων σε σχέση με εύρος 50,0 για EU-27 (EU, 2009, π.8-9). Μόνο τα Åland, Illes Balears (NUTS 2), Shetland και Κυκλάδες (NUTS 3) έχουν καλύτερες επιδόσεις από τον Ευρωπαϊκό μ.ο. (146,7, 114,1, 110,9 και 104,0 το 2006 αντίστοιχα) και τα Åland, Illes Balears και οι Κυκλάδες έχουν καλύτερες επιδόσεις και από τον εθνικό μέσο όρο (Πίνακας 3.1.1 και Χάρτης 2).

Η οικονομική σύγκλιση σε όρους ΑΕΠ για τις NUTS 2/3 Νησιωτικές Περιφέρειες την περίοδο 2000 - 2006 ήταν θετική για ορισμένες από αυτές με τα Western Islands, Shetland, Χίο, Κεφαλληνία να παρουσιάζουν τις καλύτερες επιδόσεις. Αντίθετα, οι Sardegna, Sicilia, Malta, Bornholm, Κέρκυρα και Δωδεκάνησος παρουσιάζουν απόκλιση από τον μ.ο. της EU-27. Μια Περιφέρεια, τα Ιόνια Νησιά, έπεσαν ξανά κάτω από το όριο του 75% σε σχέση με τον μ.ο. της EU27 (χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι συνέπειες της σημερινής κρίσης και ύφεσης που δεν έχει αποτυπωθεί ακόμη σε περιφερειακά δεδομένα). Επομένως, σε

αυτή την περίοδο, η πλειοψηφία των νησιωτικών περιφερειών δεν έχει ακολουθήσει τις Ευρωπαϊκές τάσεις και αποκλίνει από τον Ευρωπαϊκό μ.ο. (Μαρ 3).

από τους αντίστοιχους εθνικούς (106,9 σε σχέση με 85,1 και 94,5 σε σχέση με 91,7 αντίστοιχα). Αντίθετα σε Κύπρο, Ιόνια Νησιά, Βόρειο Αιγαίο και Malta η παραγωγικότητα είναι πολύ χαμηλή.

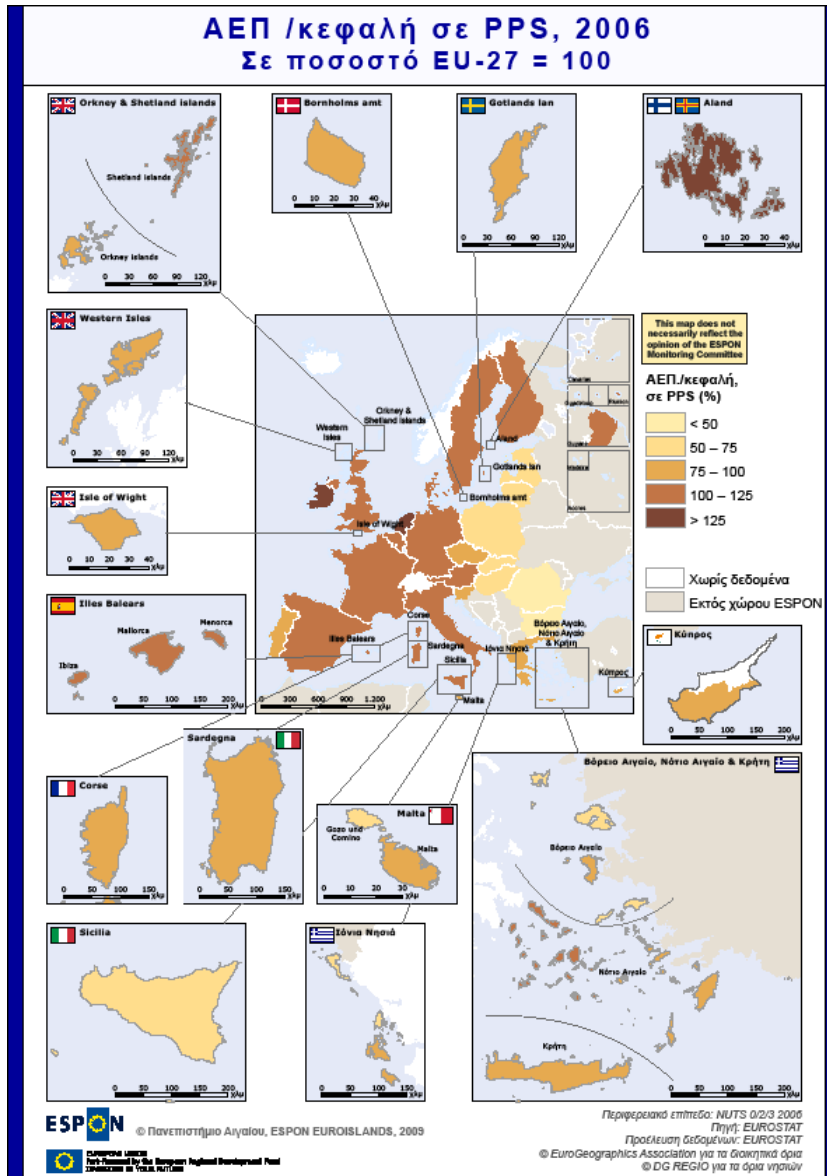
Πίνακας 3.1.1: Νησιωτικές Περιφέρειες, στόχοι Πολιτικής Συνοχής και ΑΕΠ (2006)

Περιφέρειες	NUTS	Στόχοι Πολιτικής Σύγκλισης	ΑΕΠ % της EU27 2006	ΑΕΠ % εθνικού μ.ο. 2006
Κύπρος	2	Phasing-in	90,3	100,0
Bornholm	3	Competitiveness & Employment	89,4	72,7
Illes Balears	2	Competitiveness & Employment	114,1	109,6
<i>Eivissa y Formentera</i>	3	Competitiveness & Employment	123,8	118,9
<i>Mallorca</i>	3	Competitiveness & Employment	111,5	107,1
<i>Menorca</i>	3	Competitiveness & Employment	124,2	119,3
Åland	2	Competitiveness & Employment	146,7	127,7
Corse	2	Competitiveness & Employment	85,8	78,4
Ιόνια Νησιά	2	Convergence	73,9	78,5
<i>Ζάκυνθος</i>	3	Convergence	92,3	98,1
<i>Κέρκυρα</i>	3	Convergence	67,1	71,3
<i>Κεφαλονιά</i>	3	Convergence	82	87,1
<i>Λευκάδα</i>	3	Convergence	64,9	69,0
Βόρειο Αιγαίο	2	Convergence	67,4	71,6
<i>Λέσβος</i>	3	Convergence	64,1	68,1
<i>Σάμος</i>	3	Convergence	65,4	69,5
<i>Χίος</i>	3	Convergence	75,9	80,7
Νότιο Αιγαίο	2	Phasing-in	96,2	102,2
<i>Δωδεκάνησος</i>	3	Phasing-in	91,7	97,4
<i>Κυκλάδες</i>	3	Phasing-in	104	110,5
Κρήτη	2	Convergence	82,8	88,0
Sicilia	2	Convergence	66,9	64,6
Sardegna	2	Phasing-in	79,5	76,8
Malta	2	Convergence	76,9	100,0
<i>Malta island</i>	3	Convergence	78,4	102,0
<i>Gozo and Comino /Ghawdex</i>	3	Convergence	59,2	77,0
Gotlands län	3	Competitiveness & Employment	98,1	80,7
Isle of Wight	3	Phasing-out	81,1	67,4
Eilean Siar (Western Isles)	3	Phasing-out	77,7	64,5
Orkney Islands	3	Phasing-out	94	78,1
Shetland Islands	3	Phasing-out	110,9	92,1

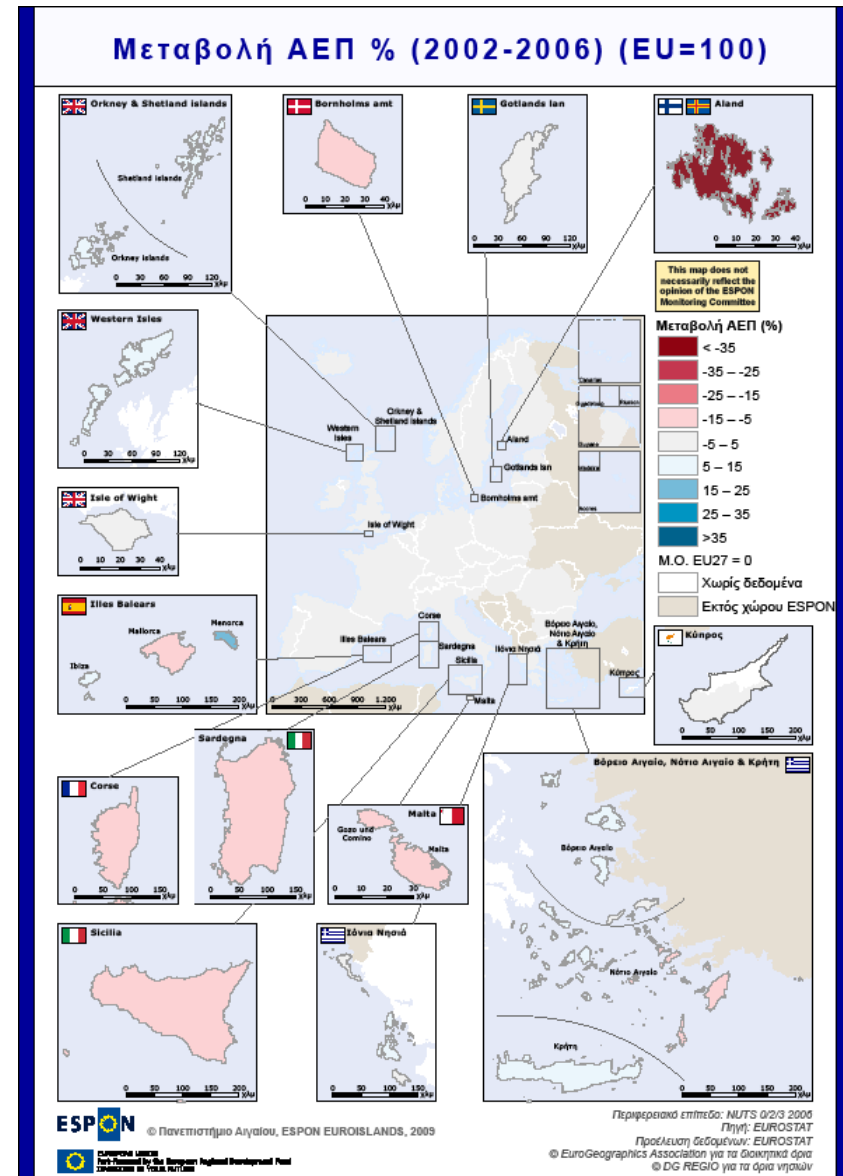
Πηγή: EUROSTAT, Υπολογισμοί Παν/μιο Αιγαίου

Το επίπεδο παραγωγικότητας επίσης αποκλίνει (EU, 2007, σ. 178-195): στις Corse, Sardegna, Sicilia, και Åland η παραγωγικότητα είναι υψηλότερη από το μ.ο. της EU 27 (στην κλάση 100 - 120) ακολουθώντας την τάση των χωρών τους. Το Νότιο Αιγαίο και οι Illes Balears έχουν καλύτερες επιδόσεις

Χάρτης 2: ΑΕΠ /κεφαλή σε Κράτη Μέλη και Νησιωτικές Περιφέρειες σε PPS, 2006

Χάρτης 3: Μεταβολή ΑΕΠ % (2002-2006) για for νησιωτικά κράτη, NUTS 2 και NUTS 3 νησιωτικές Περιφέρειες

Ανάπτυξη της οικονομίας και μακροπρόθεσμες προοπτικές

Η δομή της οικονομίας των νησιωτικών περιφερειών είναι πολύ ετερογενής (Πίνακας 3.1.2): οι υπηρεσίες είναι η πιο σημαντική δραστηριότητα, αλλά η ακαθάριστη αξία που παράγεται από τον συγκεκριμένο τομέα κυμαίνεται από 65% για τα Orkney και Shetland Islands στο 85% για τα Åland. Αυτό είναι το αποτέλεσμα της παρουσίας σημαντικού δημόσιου τομέα για κάποια από τα νησιά: π.χ. το Gotland (41,2%), τα Western Isles (37,8%), το Bornholm (37,0%) και η Corse (36,2%). Η Menorca με 15,8% και οι Κυκλάδες με 16,4% και γενικά οι Illes Balears και τα Ελληνικά νησιά είναι στην άλλη άκρη του φάσματος. Τα νησιωτικά κράτη Malta και Κύπρος καταλαμβάνουν το μεσαίο διάστημα με 26,7% και 24,4% από το ΑΕΠ τους να προέρχεται από τον δημόσιο τομέα αντίστοιχα, ακολουθώντας την τάση πολλών άλλων Κρατών Μελών (π.χ. Δανία με 27,0%, Γαλλία με 25,4%, Σουηδία με 25,3%, Ελλάδα 23,9%).

Η υψηλή παρουσία μη εμπορικών υπηρεσιών σε κάποια νησιά υπογραμμίζει τη χαμηλή ανταγωνιστικότητα των κύριων εξαγωγικών δραστηριοτήτων και δείχνει μια συγκεκριμένη πολιτική επιλογή **ανάπτυξης δημόσιων υπηρεσιών** σε πολλά νησιά.

Άλλες υπηρεσίες, όπως οι μεταφορές (Åland) ή τουρισμός (Illes Balears και Ελληνικά νησιά) είναι πολύ σημαντικές σε κάποια νησιά με περισσότερο από

40% από την ακαθάριστη προστιθέμενη αξία (GVA) να παράγεται από τους τομείς αυτούς. Δύο Ελληνικά νησιά (Λέσβος και Χίος) και η Κύπρος διαθέτουν σημαντικούς χρηματοοικονομικούς τομείς (real estate, ενοικιάσεις και άλλες υπηρεσίες σε επιχειρήσεις ή άτομα). Ο κλάδος των κατασκευών είναι σημαντικός (>10%) στα Illes Balears και στα περισσότερα από τα Ελληνικά νησιά και συνδέεται με τον τουρισμό και την τοπική αστική οικονομία γενικότερα. Ο υπόλοιπος δευτερογενής τομέας (μεταποίηση, ορυχεία και ενέργεια) μάλλον υπο-εκπροσωπείται στα νησιά σε σύγκριση με την ΕU και τα κράτη μέλη, αν και η ενέργεια πρέπει να παράγεται τοπικά στα περισσότερα νησιά. Τέλος, ο πρωτογενής τομέας είναι σημαντικός σε σύγκριση με τον μ.ο. της ΕU27 στα Scottish Islands, Κρήτη, Λέσβο και Gozo, με περισσότερο από το 8% της GVA. Αντίθετα, στα Illes Balears, Åland και Isle of Wight η παρουσία του πρωτογενούς τομέα είναι μικρότερη από 2%.

Για την απασχόληση ανά τομέα, 7 NUTS 2 νησιωτικές Περιφέρειες παρουσιάζουν υψηλή συγκέντρωση σε ένα ή λίγους κλάδους, με τον τουρισμό να αποτελεί τον κλάδο με την υψηλότερη συγκέντρωση, με εξαίρεση τα Åland όπου οι θαλάσσιες μεταφορές κυριαρχούν (EUROSTAT, Regional Yearbook 2009). Οι "υπηρεσίες Επιχειρήσεων" (real estate, ενοικιάσεις, Η/Υ, R&D, νομικές υπηρεσίες, λογιστικές υπηρεσίες και management,

διαφήμιση, αρχιτεκτονικές υπηρεσίες, ασφάλεια και καθαριότητα, μετάφραση κτλ.) που θεωρούνται ως ιδιαίτερα δυναμικοί σε μια σύγχρονη Ευρωπαϊκή οικονομία, έχουν χαμηλή παρουσία στα περισσότερα νησιά.

υπηρεσιών και των κατασκευών (μη ανταγωνιστικές δραστηριότητες) μαζί με τον τουρισμό και τη γεωργία – αλιεία, δύο τομείς που χαρακτηρίζονται από χαμηλή προστιθέμενη αξία, μεγάλη χρήση φυσικών πόρων και σημαντικό ανταγωνισμό από χώρες εκτός ΕΕ με χαμηλό εργατικό κόστος.

Πίνακας 3.1.2: Διάρθρωση της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (2006, %)

	Primary Sector	Secondary Sector	Manufacture - Mining - Electricity - Water	Constructions	Tertiary Sector	Trade - Hotels - Transport	Financial Sector	Public Services
CY Κύπρος	2,4	19,0	10,3	8,6	78,6	27,6	26,7	24,4
DK Denmark	1,6	26,0	20,5	5,5	72,4	21,5	24,0	27,0
DK014 Bornholm	2,7	18,7	11,4	7,3	78,6	22,1	19,5	37,0
EE Estonia	3,1	29,7	21,2	8,5	67,2	28,3	23,0	15,9
ES Spain	2,9	29,9	17,8	12,2	67,2	24,8	21,5	20,8
ES53 Illes Balears	1,1	18,0	7,0	11,0	80,8	39,3	22,1	19,4
ES531 Eivissa y Formentera	0,8	14,9	4,6	10,3	84,3	43,1	22,6	18,6
ES532 Mallorca	1,1	18,3	7,3	11,0	80,6	38,8	21,8	20,0
ES533 Menorca	1,8	20,5	8,4	12,1	77,7	38,2	23,7	15,8
FI Finland	2,5	32,4	26,4	6,0	65,1	22,1	21,0	22,0
FI20 Åland	1,8	13,7	8,6	5,2	84,5	46,5	13,0	25,1
FR France	2,1	20,7	14,5	6,2	77,3	19,0	32,9	25,4
FR83 Corse	2,1	15,0	5,5	9,5	82,8	22,4	24,2	36,2
GR Greece	4,1	21,0	13,7	7,3	75,0	31,8	19,3	23,9
GR22 Ιόνια Νησιά	3,8	16,7	5,9	10,8	79,4	39,0	20,3	20,1
GR221 Ζάκυνθος	5,3	16,9	4,5	12,4	77,8	43,1	17,8	16,9
GR222 Κέρκυρα	2,6	13,9	6,2	7,8	83,5	42,8	20,7	20,0
GR223 Κεφαλονιά	5,4	22,1	7,2	14,9	72,5	30,2	21,7	20,6
GR224 Λευκάδα	3,8	20,7	5,5	15,2	75,5	25,9	21,4	28,2
GR41 Βόρειο Αιγαίο	8,0	19,1	8,8	10,3	72,9	22,2	26,2	24,5
GR411 Λέσβος	10,2	16,9	8,9	7,9	72,9	20,8	26,3	25,9
GR412 Σάμος	4,7	18,3	8,2	10,1	77,0	28,7	24,1	24,2
GR413 Χίος	6,4	23,7	9,0	14,6	70,0	20,0	27,6	22,4
GR42 Νότιο Αιγαίο	3,2	17,2	7,9	9,3	79,6	42,4	18,6	18,6
GR421 Δωδεκάνησος	2,9	15,0	6,4	8,6	82,1	45,4	16,7	20,0
GR422 Κυκλάδες	3,7	20,6	10,2	10,4	75,7	37,6	21,6	16,5
GR43 Κρήτη	8,2	16,8	8,3	8,5	75,0	32,8	18,0	24,2
IT Italy	2,1	26,8	20,7	6,1	71,1	22,8	27,2	21,1
ITG1 Sicilia	4,0	16,7	10,7	6,0	79,3	21,2	24,1	34,0
ITG2 Sardegna	3,5	19,1	13,1	6,0	77,3	23,6	23,3	30,5
MT Malta	2,8	21,6	17,7	3,9	74,7	27,4	21,6	26,7
MT001 Malta	2,5	21,9	18,0	3,8	74,8	27,6	21,7	26,5
MT002 Gozo and Comino	7,9	18,2	12,4	5,9	71,9	25,8	20,8	27,2
SE Sweden	1,4	27,9	23,2	4,7	70,6	19,9	25,4	25,3
SE214 Gotlands län	3,4	16,8	11,3	5,5	79,8	18,3	20,4	41,2
UK United Kingdom	0,7	23,6	17,3	6,3	75,6	21,3	31,0	23,4
UKJ34 Isle of Wight	1,1	21,5	13,8	7,7	77,4	30,7	14,4	32,3
UKM64 Western Isles	6,7	19,6	10,2	9,5	73,6	22,7	13,1	37,8
UKM65 Orkney Islands	12,7	21,3	10,1	11,3	65,9	27,4	9,2	29,3
UKM66 Shetland Islands	10,5	23,6	13,6	10,0	65,9	24,3	8,9	32,7

Πηγή: EUROSTAT

Όσον αφορά στο είδος της εξειδίκευσης των νησιών γενικά στην Ευρώπη, το κύριο χαρακτηριστικό τους είναι η μεγάλη σημασία των προσωπικών

Φαίνεται ότι ένα σημαντικό μέρος των δραστηριοτήτων στα νησιά χαρακτηρίζεται από στρατηγικές επιβίωσης, κυρίως σε μικρά νησιά. Σε

αυτό το πλαίσιο, οι μακροπρόθεσμες προοπτικές τους δείχνουν μάλλον εύθραυστες.

Άσχετα με το μέγεθος, η ανάλυση δείχνει ότι τα νησιά με καλύτερη οικονομική απόδοση σε σχέση με τα υπόλοιπα και το μ.ο. της EU27 μπορούν να διακριθούν σε 2 κατηγορίες:

- Νησιά με εμφανή **διεθνή εξειδίκευση σε μια δραστηριότητα χαμηλής προστιθέμενης αξίας** όπως είναι ο **τουρισμός** (Illes Balears, Νότιο Αιγαίο, Ζάκυνθος, Κύπρος). Η μονοκαλλιέργεια είναι το κύριο χαρακτηριστικό της τωρινής ευημερίας τους με καλά αποτελέσματα, αλλά και αυξημένη ευαισθησία σε μια περίοδο κρίσης όπως η τωρινή.
- Νησιά με ΑΕΠ που ενισχύεται από συγκεκριμένες **εξωγενείς επιρροές**, όπως στα Åland, Shetland, Orkney και Gotland. Τέτοιες επιρροές κυμαίνονται από την ύπαρξη μιας περιοχής duty free (Åland), σε εξόρυξη πετρελαίου (Shetland) και όχι σε τοπικά ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα. Η παρουσία του Κράτους είναι σημαντική. Ο δημόσιος αυτός τομέας έχει ρόλο 'μοχλού' ανάπτυξης, δημιουργώντας δουλειές και ΑΕΠ, βελτιώνει την ελκυστικότητα των νησιών για κατοικία, αλλά είναι μια συγκεκριμένη πολιτική επιλογή μεταφοράς δημόσιων πόρων, ανθρώπινου κεφαλαίου και

τεχνογνωσίας από τη ηπειρωτική χώρα στα νησιά. Αυτά τα νησιά είναι λιγότερο εκτεθειμένα σε αλλαγές στο εξωτερικό περιβάλλον, αλλά σε εποχές περικοπών στους δημόσιους προϋπολογισμούς η επιλογή αυτή τίθεται σε κίνδυνο.

Πλαίσιο 1: Κύρια σημεία της ανάλυσης της οικονομίας των νησιών:

Τα νησιά έχουν ΑΕΠ /κεφαλή χαμηλότερο σε σχέση με το μ.ο. της EU 27 και μόνο λίγα από αυτά παρουσιάζουν καλύτερη απόδοση. Γενικά, η οικονομική σύγκλιση είναι βραδύτερη σε σχέση με τις περισσότερες Περιφέρειες της EU.

Τα νησιά είναι λιγότερο ανεπτυγμένα σε σχέση με τις χώρες όπου ανήκουν (εκτός από τα Åland, Κυκλάδες και Illes Balears)

Για πολλά νησιά το ΑΕΠ και η απασχόληση συντηρούνται χάρη στο σημαντικό δημόσιο τομέα, σημάδι χαμηλής ανταγωνιστικότητας της οικονομίας.

Αν και οι υπηρεσίες αποτελούν την πιο σημαντική δραστηριότητα, δύο ομάδες ανταγωνιστικών δραστηριοτήτων απαντώνται: (α) νησιά όπου επικρατεί ο τουρισμός και (β) λίγα νησιά όπου η γεωργία και η αλιεία είναι σημαντικές δραστηριότητες.

Οι μακροπρόθεσμες προοπτικές ανάπτυξης φαίνονται μάλλον εύθραυστες, ακόμη και στα νησιά με υψηλή απόδοση, εξαιτίας της κυριαρχίας δραστηριοτήτων χαμηλής προστιθέμενης αξίας σε ένα διεθνές περιβάλλον πολύ ανταγωνιστικό.

3.1.2. Κοινωνική δικαιοσύνη

Δομή και μεταβολή του πληθυσμού

Η δομή ενός πληθυσμού και η μεταβολή του επηρεάζεται από εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες. Εξωτερικοί παράγοντες, όπως οι οικονομικές συνθήκες, οι μεταβολές στον τρόπο ζωής και στην κουλτούρα είναι πολύ σημαντικοί για τον καθορισμό του δημογραφικού προφίλ σε μια περιοχή. Στα νησιά, τα δημογραφικά προφίλ έχουν μεταβληθεί σημαντικά τις τελευταίες δεκαετίες. Εδώ επικεντρώνασθε σε διαφορές μεταξύ των νησιών και της ηπειρωτικής χώρας και σε μερικές σημαντικές διαφορές μεταξύ των νησιών.

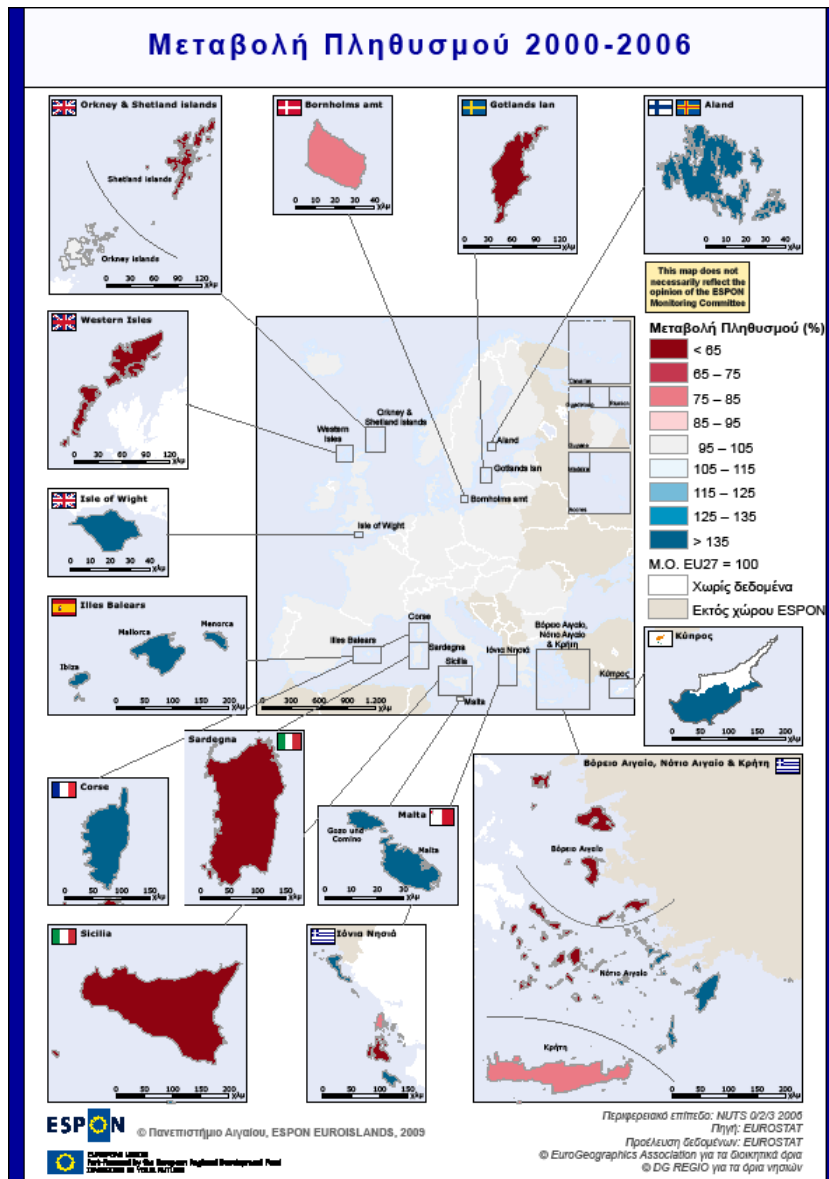
Μια γενική δημογραφική τάση στο τέλος της δεκαετίας του 1990 είναι η μείωση του πληθυσμού σε πολλές περιφέρειες, ως αποτέλεσμα της αρνητικής φυσικής κίνησης ή του αρνητικού μεταναστευτικού ισοζυγίου ή και των δύο (ESPON Atlas, 2006, σ. 10). Οι περισσότερες από τις νησιωτικές Περιφέρειες ακολούθησαν αυτή την τάση: σε Sardegna, Sicilia, Βόρειο Αιγαίο σημαντική μείωση του πληθυσμού καταγράφηκε κυρίως εξαιτίας αρνητικού μεταναστευτικού ισοζυγίου, ενώ το Gotland, τα Western Isles και τα Shetland είχαν μικρή μείωση. Άλλη ομάδα νησιών (Illes Balears, Isle of Wight, Κρήτη, Malta, Κύπρος, Νότιο Αιγαίο και Åland) κατέγραψαν αύξηση.

Στη διάρκεια της δεκαετίας του 2000 (Χάρτης 4), οι προβλέψεις για τον πληθυσμό είναι γενικά θετικές για τη

Δυτική Ευρώπη με προβλέψεις μείωσης μόνο για λίγες περιφέρειες (Germany, πολλές Ελληνικές και Σκανδιναβικές περιφέρειες), ενώ στην Ανατολική Ευρώπη η συνεχιζόμενη μετανάστευση δίνει αρνητικές τάσεις. Για τις νησιωτικές Περιφέρειες η εξέλιξη είναι γενικά θετική, με τα Illes Balears να καταγράφουν τις υψηλότερες τιμές (2,9% ανά έτος και 4,2% για τις Eivissa y Formentera) και ακολουθούν η Κύπρος (1,6%) και η Κορσική (1,5%). Στα Scottish islands, στο Gotland και στο Bornholm στο Βορρά και στη Sicilia και στο Βόρειο Αιγαίο στο Νότο ο πληθυσμός φαίνεται να σταθεροποιείται ή να μειώνεται ελαφρά. Τα θετικά αυτά αποτελέσματα φαίνονται να προέρχονται από **θετική μετανάστευση προς τα νησιά** (κυρίως από Ανατολική Ευρώπη, Ασία και Αφρική) **και όχι από τη φυσική** κίνηση που παραμένει αρνητική, ενώ η γονιμότητα είναι πολύ χαμηλή (1,3, ενώ το όριο αντικατάστασης είναι 2,1 παιδιά ανά γυναίκα). Η θετική αυτή μετανάστευση έχει βελτιώσει και την πληθυσμιακή πυραμίδα, καθώς οι μετανάστες είναι νεότεροι και κάνουν περισσότερα παιδιά (EUROSTAT, Regional Yearbook 2009). Αλλά τα μικρά νησιά σε αρχιπελάγη συνεχίζουν να χάνουν πληθυσμό.

Χάρτης 4: Μεταβολή Πληθυσμού 2000-2006

Ηλικιακή δομή
Οι χαμηλοί δείκτες γονιμότητας σε συνδυασμό με την αύξηση του προσδόκιμου ζωής έχουν ως αποτέλεσμα τη γήρανση του πληθυσμού της ΕU και την αύξηση του πληθυσμού με ηλικία πάνω από 65. Το 2007 κατά μέσο όρο στην ΕU-27 το ποσοστό του πληθυσμού >65 ήταν 17%, και αυξήθηκε 2% την τελευταία δεκαετία, με μεγαλύτερη αύξηση στην ύπαιθρο (EUROSTAT, Regional Yearbook, 2009).

Για τα νησιά, σε Περιφέρειες όπως το Βόρειο Αιγαίο και τα Ιόνια Νησιά τα αντίστοιχα ποσοστά είναι 21,8% και 20,8%, ενώ σε άλλες νησιωτικές Περιφέρειες τα ποσοστά είναι πιο κοντά τον Ευρωπαϊκό μ.ο. ή και χαμηλότερα, (Χάρτης 5). σε μικρότερα νησιά, πιο ακραίες τιμές απαντώνται.

Οικονομικά ενεργός πληθυσμός και απασχόληση

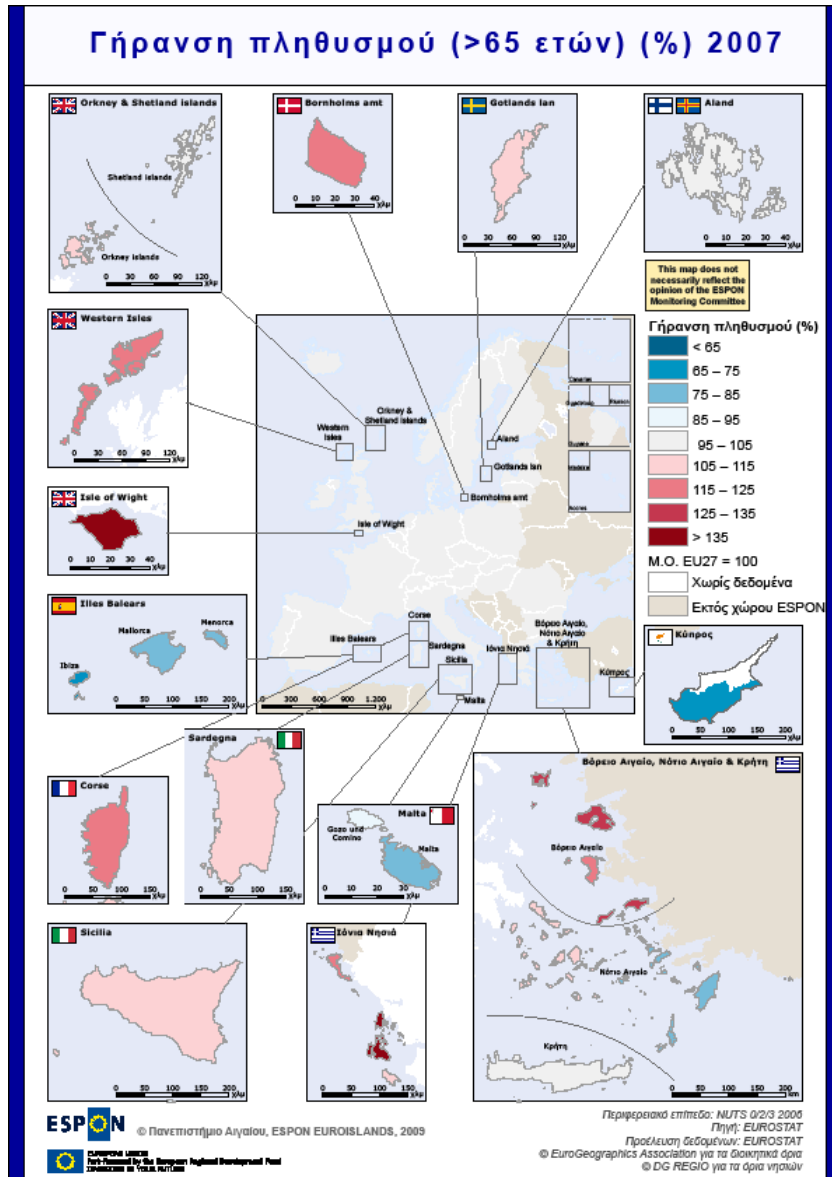
Οι δύο αυτοί δείκτες δίνουν μια ένδειξη για το δυναμισμό και την ανταγωνιστικότητα της τοπικής οικονομίας. Η δημογραφία επηρεάζει τη διαθεσιμότητα του εργατικού δυναμικού αλλά ή οικονομική απόδοση δημιουργεί ευκαιρίες απασχόλησης και ζήτηση για εργασία. Το ποσοστό του οικονομικά ενεργού πληθυσμού επηρεάζεται περισσότερο από τη δημογραφία καθώς αντικατοπτρίζει το ποσοστό των νεαρών (<15 ετών) και των γηραιότερων (>65 ετών) στον πληθυσμό της περιοχής. Μόνο σε 4 νησιωτικές περιοχές (Ζάκυνθος, Εivissa I Formentera, Åland και Gotland) από

τις 28 το ποσοστό ενεργού πληθυσμού είναι καλύτερο από τον μ.ο. EU27 (54,5%, Χάρτης 6). Το ίδιο ισχύει και για την απασχόληση των γυναικών (Πίνακας 3.1.4). Φαίνεται ότι στα **Åland**, όπως και στις Σκανδιναβικές χώρες γενικά, και στα νησιά με **εξειδίκευση στον τουρισμό** (κυρίως σε Illes Balears, Κύπρος και Νότιο Αιγαίο) παρουσιάζουν ποσοστά απασχόλησης υψηλότερα από τον μ.ο. της EU27 και από τις υπόλοιπες νησιωτικές Περιφέρειες.

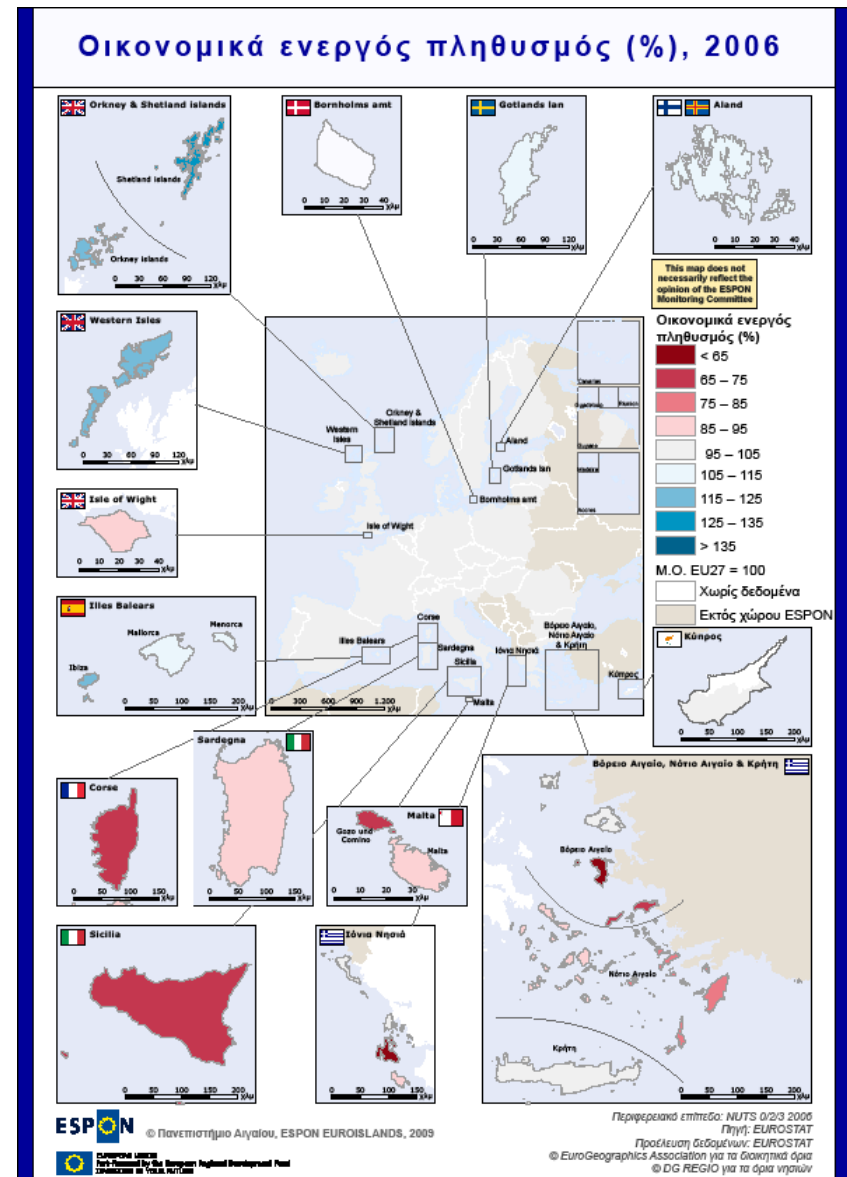
Ανεργία

Η ανεργία είναι μια σημαντική παράμετρος για την κοινωνική συνοχή, καθώς αυξάνει τον κίνδυνο φτώχειας και αδυνατίζει τον κοινωνικό ιστό. Είναι το πιο εμφανές σημάδι ανισορροπίας της αγοράς εργασίας και αντικατοπτρίζει ανεπάρκεια προσφοράς εργασίας, διαφορά μεταξύ ζητούμενης και προσφερόμενης ειδίκευσης και δομικές ανεπάρκειες. Όμως, μια πλήρης εικόνα δεν προσφέρεται από την ανεργία μόνο, καθώς σε περιοχές με περιορισμένες ευκαιρίες εργασίας, πολλοί επιλέγουν να φύγουν και έτσι το ποσοστό ανεργίας είναι χαμηλό αλλά να μην υπάρχουν διαθέσιμες δουλειές ένα τέτοιο παράδειγμα φαίνεται να είναι η Malta, όπου η απουσία θέσεων εργασία φαίνεται από το χαμηλό ποσοστό ενεργού πληθυσμού και όχι από το χαμηλό ποσοστό ανεργίας. Η ανεργία των γυναικών, των νέων και η ανεργία μακράς διάρκειας προσφέρουν συμπληρωματικά μέρη της συνολικής εικόνας.

Χάρτης 5: Γήρανση πληθυσμού (>65 ετών) για νησιά κράτη, NUTS 2 και NUTS 3 Περιφέρειες

Χάρτης 6: Οικονομικά ενεργός πληθυσμός % συνολικού πληθυσμού

Το 2007 ο μ.ο. στη EU27 ήταν στο 7,5% σε σχέση με 11,6% για τις νησιωτικές Περιφέρειες (EU, 2009, σ. 8). Από αυτές τις Περιφέρειες η Sicily, η Sardegna, η Κέρκυρα, η Ζάκυνθος, τα Δωδεκάνησα και η Corse παρουσιάζουν χειρότερες επιδόσεις από αυτόν τον μ.ο., ενώ τα Åland και γενικά τα Βόρεια νησιά καλύτερες (Χάρτης 7). Οι μεταβολές του ποσοστού ανεργίας είναι πολύ ετερογενείς: έτσι, στην Corse έπεσε από το 22,2% στο 8,2% από το 2000 στο 2007, στο Βόρειο Αιγαίο από 11,5% στο 4,5%, στην Sardegna από το 20,0% στο 12,2% και στη Sicilia από το 24,0% στο 13,8%, σε σύγκριση με το μ.ο. μείωσης της EU 27 που είναι 1,7%. Οι μεταβολές αυτές φαίνεται να δείχνουν την ύπαρξη δομικών προβλημάτων σε αυτές τις περιοχές και όχι μεγάλη αύξηση της απασχόλησης.

Η ανεργία των νέων είναι γενικά διπλάσια στην EU 27 από την ανεργία (15,5% σε σχέση με 7% το 2008). Το χαμηλότερο ποσοστό καταγράφεται στην Κύπρο με 9% και τα υψηλότερα σε Sicilia και Sardegna με 39,3% και 36,8% αντίστοιχα (Πίνακας 3.1.4, Χάρτης 8). Η ανεργία των γυναικών είναι υψηλότερη σε όλες σχεδόν τις NUTS 2 νησιωτικές Περιφέρειες (δεν υπάρχουν δεδομένα για Åland και Βόρειο Αιγαίο) σε σχέση με τον μ.ο. της EU 27 (7,5% το 2008) και μόνο στην Κύπρο (4,2%) και στη Malta (6,8%) καταγράφονται καλύτερες τιμές (Πίνακας 3.1.4, Χάρτες 8 και 9). Η μακροχρόνια ανεργία είναι πολύ υψηλή

σε Corse, Sardegna, Sicilia και Βόρειο Αιγαίο (>45%, με μ.ο. EU 27 στο 37,2%, Πίνακας 3.1.4).

Εισόδημα

Όπως έχει ήδη ειπωθεί, το ΑΕΠ μπορεί να μη δείχνει και το εισόδημα που είναι διαθέσιμο και καταναλώνεται στην περιοχή. Έτσι, το εισοδηματικό επίπεδο (πρωτογενές και διαθέσιμο) είναι απαραίτητο για την εκτίμηση της ευημερίας των κατοίκων της περιοχής.

Το πρώτο σημαντικό σημείο που αποκαλύπτεται είναι ο κίνδυνος φτώχειας² για διαφορετικές ομάδες πληθυσμού. Για τα νησιά, με τον μ.ο. της EU-27 στα 16.200 € το 2006 (EUROSTAT, 2009) μόνο στα Åland (17.190 €) και στα Illes Balears (18.306 €) τα εισοδήματα είναι υψηλότερα. Αντίθετα, στη Sicilia (11.372 €) και στις Ελληνικές νησιωτικές περιοχές το διαθέσιμο εισόδημα /κεφαλή είναι πολύ χαμηλό (π.χ. στα Ιόνια είναι 10.176 € και στην Κρήτη 10.856 €) και κοντά στο 60% του Ευρωπαϊκού μ.ο. Στην Sicilia το διαθέσιμο εισόδημα είναι κοντά και στο εθνικό όριο φτώχειας που σημαίνει ότι σημαντικό μέρος του πληθυσμού ζει κάτω από το κατώφλι αυτό. Λαμβάνοντας υπόψη ότι οι μη ενεργοί (νέοι, γυναίκες και ηλικιωμένοι) και οι άνεργοι έχουν υψηλότερο κίνδυνο έκθεσης στη φτώχεια και ότι στα νησιά σχεδόν όλες αυτές οι ομάδες αποτελούν σημαντικό μέρος του

² Ο πληθυσμός με διαθέσιμο εισόδημα μικρότερο από 60% του εθνικού διάμεσου εισοδήματος.

πληθυσμού, γενικά ο κίνδυνος φτώχειας φαίνεται να είναι σημαντικός. Το μέγεθος του νησιού δεν επιδρά στο ύψος του εισοδήματος, ενώ αυτό συσχετίζεται θετικά με την οικονομική απόδοση του νησιού.

Πλαίσιο 2: Κύρια σημεία της ανάλυσης για τη κοινωνική δικαιοσύνη:

- Έπειτα από γενική μείωση πληθυσμού στη δεκαετία 1990, οι τάσεις είναι μάλλον θετικές έπειτα από το 2000, κυρίως εξαιτίας μετανάστευσης. Αυτό όμως υποκρύπτει **σημαντική και επίμονη μείωση σε μικρότερα νησιά**, κυρίως σε αρχιπελάγη.
- Το ποσοστό ενεργού πληθυσμού είναι σημαντικά υψηλότερο στα **Βόρεια και στα τουριστικά νησιά**.
- **Η ανεργία**, κυρίως των νέων και των γυναικών, είναι μάλλον υψηλή, αλλά χωρίς συσχέτιση με το ΑΕΠ.

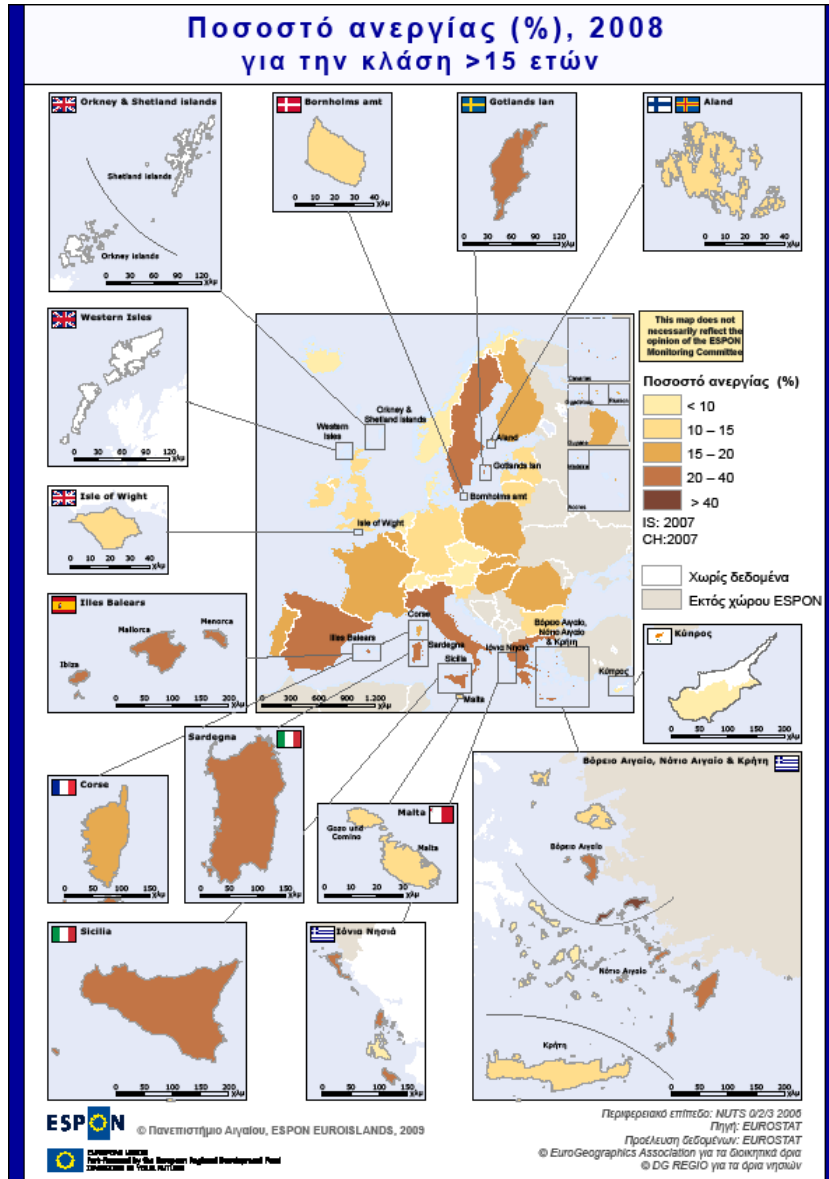
3.1.3. Περιβαλλοντική Διατήρηση

Η περιβαλλοντική διατήρηση αφορά την ικανότητα του φυσικού κεφαλαίου να εξασφαλίζει την προσφορά περιβαλλοντικών αγαθών και υπηρεσιών σε μια κοινότητα και τη διατήρηση οικοσυστημικών διεργασιών και της ποιότητας ζωής. Η ικανότητα αυτή υπονομεύεται από πιέσεις που προκαλούνται από ανθρώπινες δραστηριότητες. Για νησιωτικές Περιφέρειες, προηγούμενες μελέτες του ESPON (ESPON 2006a; 2006b) θα χρησιμοποιηθούν για την εκτίμηση των πιέσεων από τον πληθυσμό και τις ανθρώπινες παρεμβάσεις.

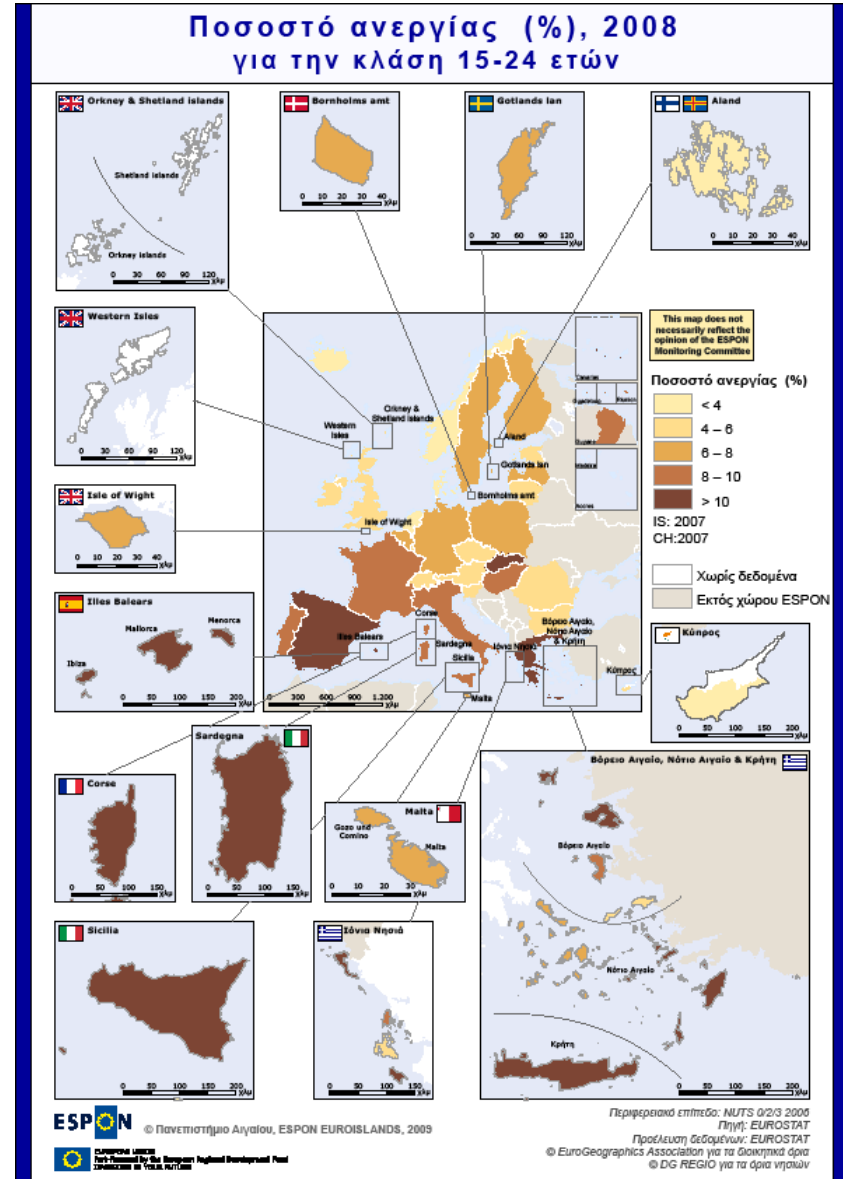
Η πληθυσμιακή πυκνότητα χρησιμοποιείται ως ένας πρώτος δείκτης, αν και δεν περιλαμβάνει εποχικές διακυμάνσεις και πιέσεις από μη μόνιμους κατοίκους και τουρίστες. Η ταξινόμηση με αυτή τη βάση δίνει πολύ ετερογενή αποτελέσματα (Χάρτης 11):

- **Πολύ αραιοκατοικημένα νησιά** (<12,5 κατ./km²). Τα πιο πολλά είναι Βόρεια, υπάρχουν και στη Μεσόγειο (Νότιο Αιγαίο). Η πλειοψηφία (147 νησιά) είναι μικρά με πληθυσμό <50 κατ., αλλά υπάρχουν 73 με πληθυσμό 50 ως 5895 κατοίκους (Uist – Western Isles).
- **Αραιοκατοικημένα νησιά** (12,5 ως 50 κατ./km²), περίπου 60.000 κατοίκους συνολικά. Εδώ περιλαμβάνονται 60 πολύ μικρά νησιά, και 123 λίγο μεγαλύτερα.
- **Νησιά με μέση πυκνότητα** (50 ως 114 κατ./km², οι 114 κ/km² είναι ο μ.ο. της EU27). Εδώ κατατάσσονται 12 μικρά και 53 μεγαλύτερα νησιά, περίπου με 3,5 εκατ. κατ. συνολικά.
- **Πυκνοκατοικημένα νησιά** (>114 κατ./km²). Σε αυτή την κατηγορία 5 μικρά και 58 μεγάλα νησιά κατατάσσονται. Από αυτά, σε 35 η πυκνότητα είναι >200 κατοίκους /km² και σε 15 από αυτά >500 (Malta, 4 Ιταλικά παράκτια νησιά και 10 παράκτια στη Βόρεια Ευρώπη). Γενικά, οι πιέσεις στους πόρους σε όλα αυτά τα νησιά είναι πολύ υψηλές και το ίδιο υψηλή είναι η **δόμηση του περιβάλλοντος**. Στα νησιά της κατηγορίας αυτής ζουν περίπου 6,8 εκατομμύρια κάτοικοι. Ακολουθεί μια σύντομη περιγραφή της κατάστασης του περιβάλλοντος των νησιών.

Χάρτης 7: Ποσοστό ανεργίας (2008)

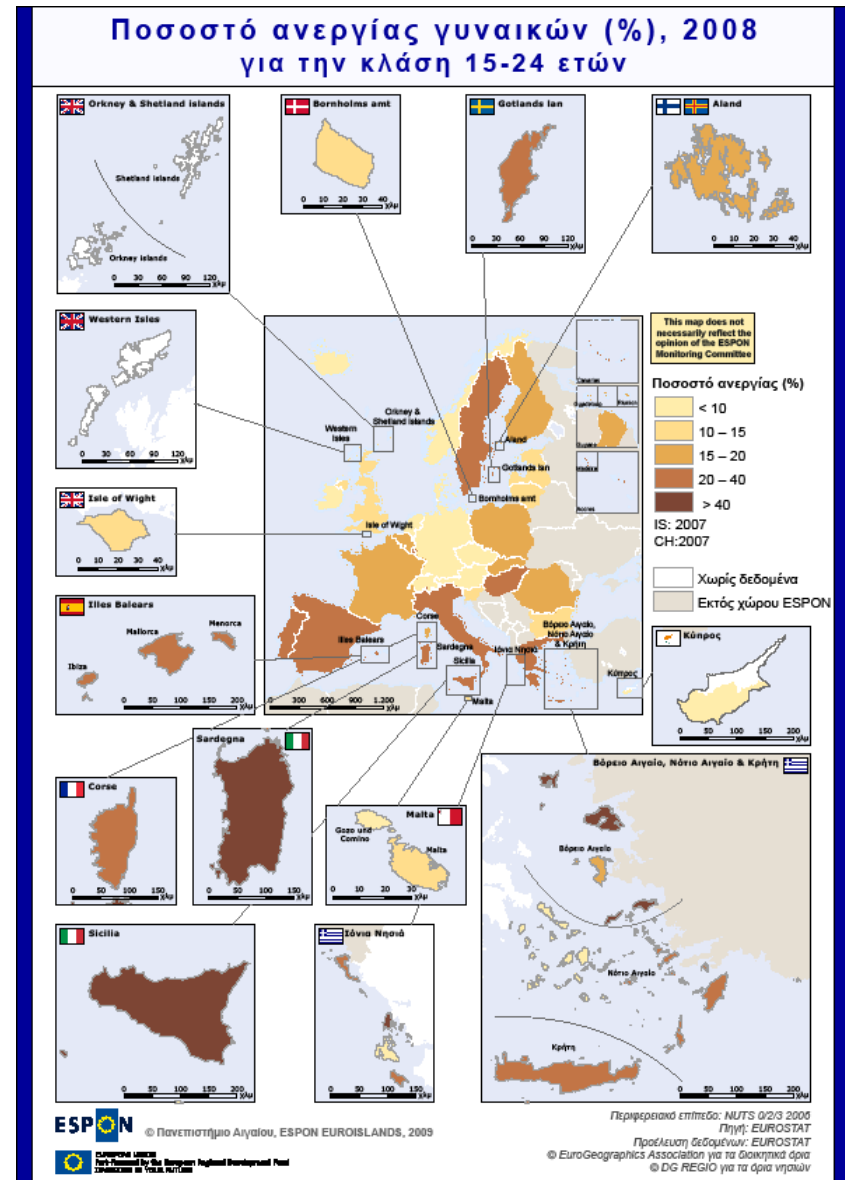
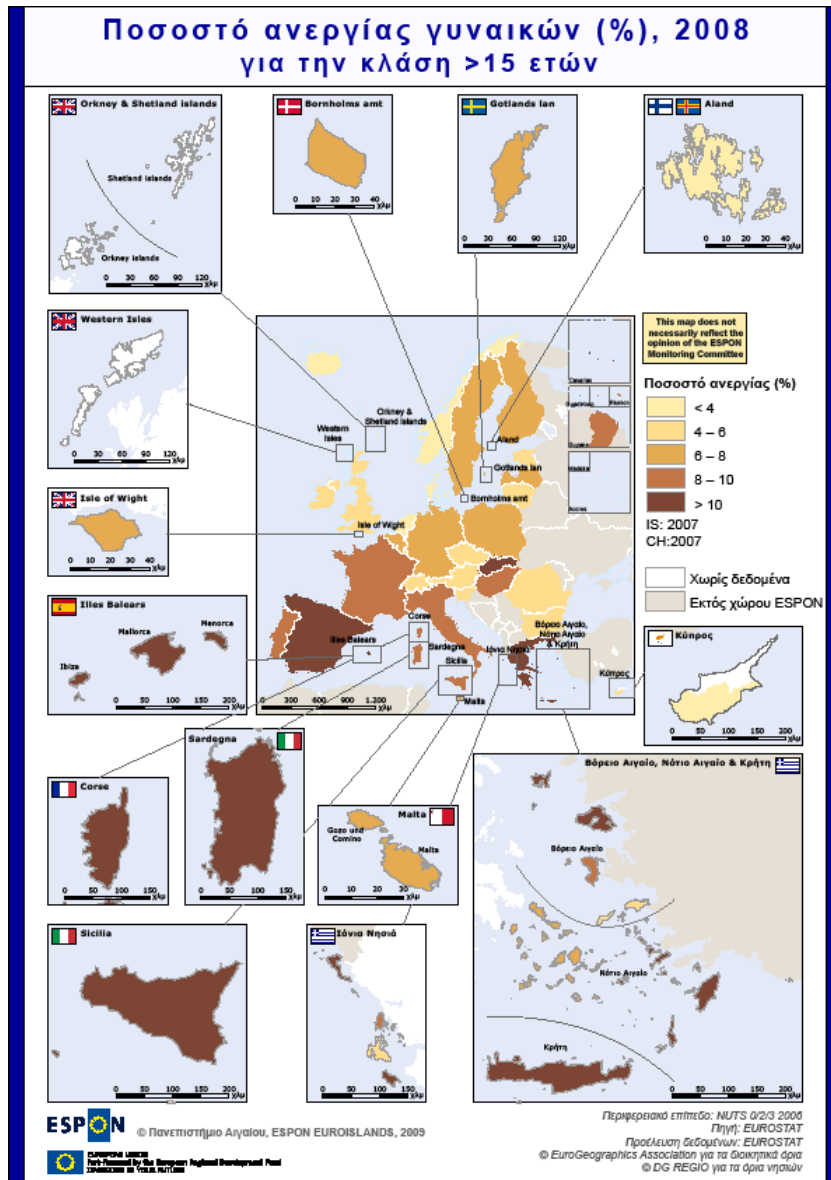

Χάρτης 8: Ποσοστό ανεργίας για την ηλικιακή κλάση 15-24 για κράτη μέλη, νησιά κράτη, NUTS 2 και NUTS 3 νησιωτικές περιφέρειες

Χάρτης 9: Ποσοστό ανεργίας γυναικών % (2008) για την κλάση >15 ετών για Κράτη Μέλη, Νησιά κράτη, NUTS 2 και NUTS 3 περιφέρειες

Χάρτης 10: Ποσοστό ανεργίας γυναικών % (2008) για την κλάση 15-24 ετών για Κράτη Μέλη, Νησιά κράτη, NUTS 2 και NUTS 3 περιφέρειες

Χρήση και κάλυψη γης

Το μέρος της έκτασης που βρίσκεται κάτω από τεχνητή κάλυψη είναι μια πρώτη ένδειξη πίεσης (Χάρτης 12). Οι τάσεις είναι ετερογενείς: σε κάποια νησιά (Malta, Κύπρος, Bornholm, Isle of Wight και Mallorca), οι δομημένες περιοχές καλύπτουν περισσότερο από τον μ.ο. της EU27 που είναι 10% του συνόλου της έκτασης. Σε άλλα, οι ημι-φυσικές και φυσικές περιοχές είναι πολύ σημαντικές και οι δομημένες μάλλον μικρές σε έκταση. Αλλά ακόμη και σε αυτά τα νησιά, οι δομημένες περιοχές τείνουν να καλύπτουν την παράκτια ζώνη, όπου οι πιέσεις συγκεντρώνονται έτσι και αλλιώς. Μια περισσότερο χωρική προσέγγιση σε μικρή κλίμακα είναι απαραίτητη.

Διαθεσιμότητα πόσιμου νερού

Τα περισσότερα νησιά, ασχέτως μεγέθους, αντιμετωπίζουν προβλήματα υπερ-εκμετάλλευσης του υπόγειου νερού τους (Benoit and Comeau, 2005). Η κατασκευή φραγμάτων και η κατασκευή εργοστασίων αφαλάτωσης αποτελούν κοινές πολιτικές, αλλά ακόμη και αυτές έχουν δημιουργήσει μια σειρά από δευτερογενή περιβαλλοντικά προβλήματα, το σημαντικότερο των οποίων είναι η ομαλή κυκλοφορία των ιζημάτων που είναι απαραίτητη για τη διατήρηση των παραλιών των νησιών.

Θάλασσα και ακτές

Γενικά, η ανατολική Μεσόγειος είναι λιγότερο παραγωγική από τη δυτική, αλλά τις τελευταίες δεκαετίες τα Μεσογειακά θαλάσσια οικοσυστήματα

έχουν βιώσει μεταβολές στη βιοποικιλότητα εξαιτίας κλιματικών αλλαγών και περιβαλλοντικών πιέσεων ή της εισαγωγής εξωτικών ειδών. Οι πιο σημαντικές πηγές ρύπανσης είναι οι βιομηχανικές εκροές και τα αστικά απόβλητα που συμβάλλουν ως και 80% στη ρύπανση της Μεσογείου. Μεγάλα προβλήματα ρύπανσης παρουσιάζονται στις Βόρειες θάλασσες και κυρίως στη Βαλτική όπου ο ευτροφισμός αποτελεί σημαντικό πρόβλημα, μαζί με την κατάρρευση των ιχθυο-αποθεμάτων. Γενικά, προβλήματα ρύπανσης της θάλασσας των νησιών προέρχονται από την ηπειρωτική χώρα και τις θαλάσσιες μεταφορές και όχι από τα νησιά, από τα οποία τα αστικά απόβλητα ντόπιων και τουριστών αποτελούν το κύριο ρυπαντικό φορτίο, καθώς σε πολλές περιπτώσεις η επεξεργασία τους δεν είναι επαρκής.

Βιοποικιλότητα

Η περιοχή της Μεσογείου είναι μια ζώνη με υψηλό ενδημισμό και σημαντικό μέρος για την παγκόσμια βιοποικιλότητα (Benoit and Comeau, 2005). Ένας παράγοντας για αυτό είναι η υψηλή ποικιλότητα των βιοτόπων εξαιτίας του ανάγλυφου και των πολλών νησιών.

Νησιά όπως η Κρήτη, η Mallorca, η Formentera, η Λέσβος, η Corse μαζί με τη Sicilia και την Κύπρο θεωρούνται ιδιαίτερα πλούσια σε χερσαία και θαλάσσια βιοποικιλότητα. Αυτό γενικά αντανακλάται στο γεγονός ότι σε αυτά τα νησιά κάποιου είδους προστατευόμενη περιοχή έχει θεσμοθετηθεί,

καλύπτοντας σε Μεσογειακά νησιά ποσοστό 20% με 40% του συνόλου της έκτασης με περιοχές στο δίκτυο NATURA 2000 (ESPON, 2006b). Αντίθετα, η μόνη νησιωτική περιοχή με υψηλό ποσοστό προστατευόμενων περιοχών στη Β.Ευρώπη είναι τα Western Isles.

Σήμερα, το φυσικό αυτό κεφάλαιο απειλείται από την κλιματική μεταβολή, την άνοδο της στάθμης της θάλασσας, την αστικοποίηση, τη ρύπανση, αγροτικές πρακτικές, την εισβολή εξωτικών ειδών, την υπεραλίευση κτλ. (UNEP/MAP-Blue Plan, 2009). Μια ένδειξη είναι η διάσπαση των φυσικών και ημι-φυσικών περιοχών. Στην πλειοψηφία των νησιωτικών Περιφερειών παρουσιάζουν χαμηλά επίπεδα διάσπασης με τιμές 2 και 3 σε μια κλίμακα 0-4, εκτός από τη Malta (ESPON Atlas 2006, σ. 46).

Έδαφος

Ο κίνδυνος ερημοποίησης είναι ένα σοβαρό πρόβλημα για τα νησιά της Μεσογείου, καθώς είναι μη ανατρέψιμο και έχει πολύ σοβαρές επιπτώσεις στην ικανότητα παραγωγής τροφής, στη διατήρηση του νερού, στη βιοποικιλότητα και γενικά στη διατήρηση των οικοσυστημικών λειτουργιών.

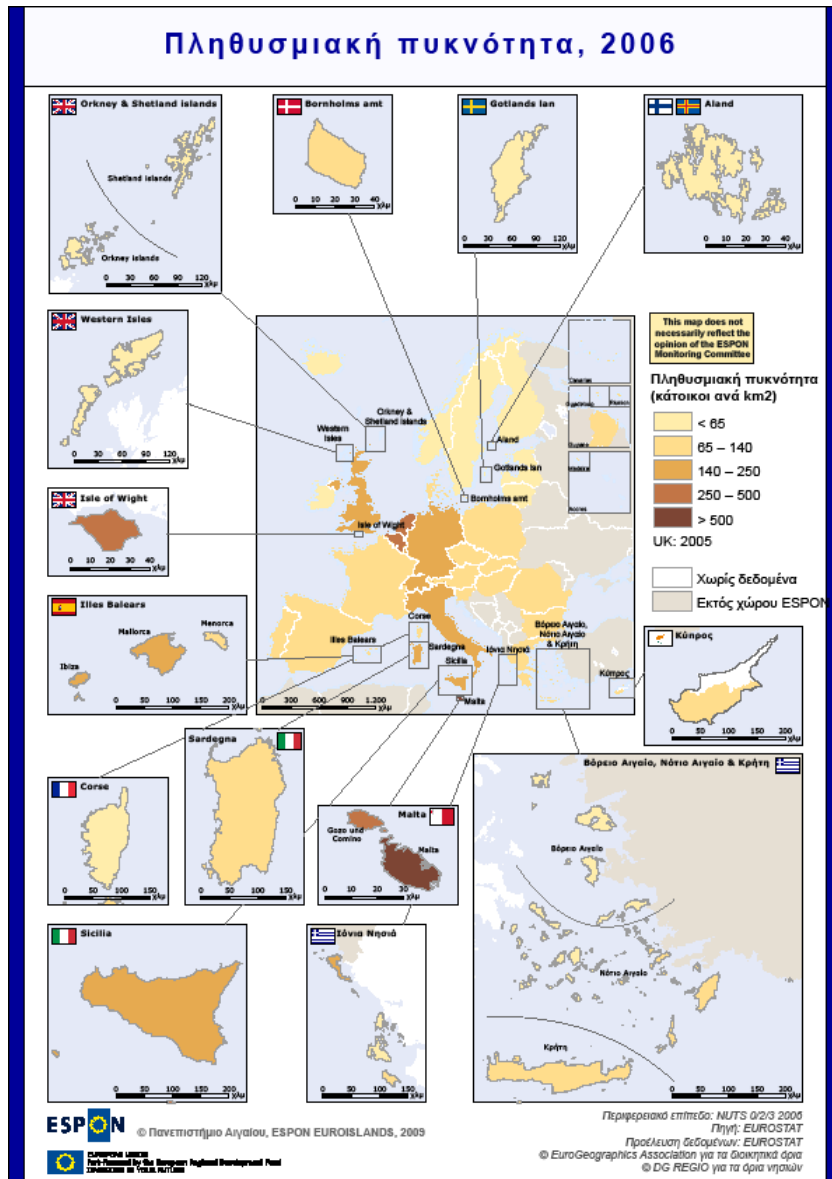
Τα περιβαλλοντικά προβλήματα φαίνεται γενικά να διαφέρουν μεταξύ Βορά και Νότου: η αστική επέκταση εξαιτίας του τουρισμού και της 2^{ης} κατοικίας, η δόμηση της ακτής, έλλειψη νερού, πυρκαγιές και υψηλός κίνδυνος εδαφικής διάβρωσης είναι οι

κυριότεροι κίνδυνοι στο Νότο, ενώ ο ευτροφισμός της θάλασσας και η παράκτια διάβρωση είναι οι κύριοι κίνδυνοι στο Βορά. Ένα κοινό πρόβλημα φαίνεται να είναι η κατάρρευση των ιχθυο-αποθεμάτων, πιο έντονο στο Βορά.

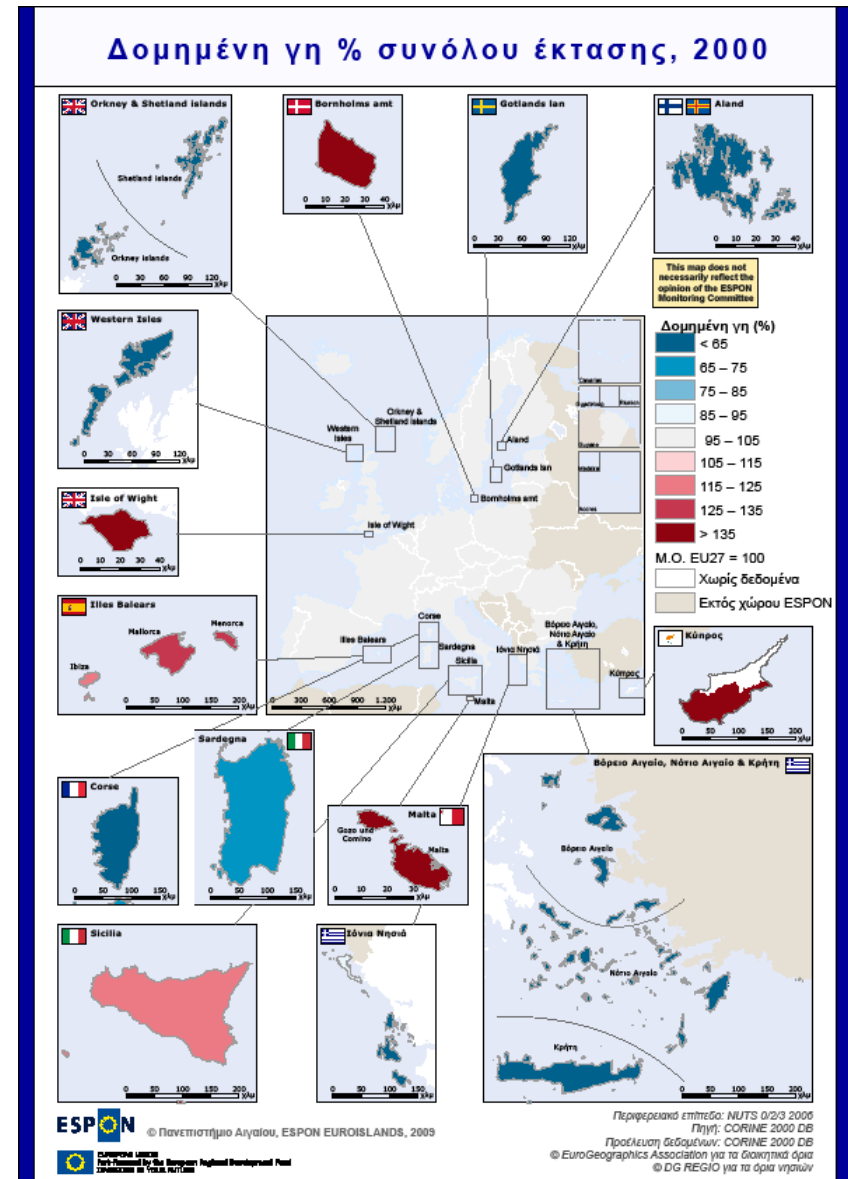
Πλαίσιο 3: Κύρια θέματα από την ανάλυση της περιβαλλοντικής διατήρησης:

- Η πληθυσμιακή πυκνότητα διαφέρει πολύ, από πολύ χαμηλή σε ιδιαίτερα υψηλή.
- Σε κάποια νησιά παρατηρούνται ιδιαίτερα **υψηλά ποσοστά δόμησης και ιδιαίτερα σε ακτές**.
- Σχεδόν όλα τα νησιά αντιμετωπίζουν **μικρότερο ή μεγαλύτερο πρόβλημα διαθεσιμότητας πόσιμου νερού**.
- Η θαλάσσια ρύπανση (που προκαλείται κυρίως από μη νησιωτικές δραστηριότητες), η ερημοποίηση και η υποβάθμιση του τοπίου είναι σοβαρά θέματα για όλα τα νησιά, περισσότερα έντονα στα τουριστικά ανεπτυγμένα νησιά του Νότου.
- Το φυσικό περιβάλλον των νησιών, κυρίως στη Μεσόγειο, είναι πλούσιο αλλά **ιδιαίτερα εύθραυστο σε ανθρώπινες και άλλες εξωγενείς παρεμβάσεις**.

Χάρτης 11: Πληθυσμιακή πυκνότητα, 2006

Χάρτης 12: Δομημένη γη % συνόλου έκτασης

3.1.4. Σύνοψη της κατάστασης των νησιών

Έπειτα από την παρουσίαση των διαθέσιμων δεδομένων, δύο σύνθετοι δείκτες δημιουργούνται (για λεπτομέρειες στο Κεφάλαιο 2):
 (α) Ένας δείκτης **“Κατάστασης”** για τη σύγκριση της κατάστασης των νησιών με τα κράτη μέλη τους και τον μ.ο. της EU27 που υπολογίζεται με τη χρήση 5 απλών δεικτών (Πίνακας 3.1.5),
 (β) Ένας δείκτης **“Μεταβολών”** που αντανακλά τις μεταβολές που συνέβησαν την περίοδο 2000 – 2006, που υπολογίζεται με τη χρήση 3 δεικτών (Πίνακας 3.1.5, μια περιληψη περιγραφικών στατιστικών για τους σύνθετους δείκτες στον Πίνακα 3.1.3).

Πίνακας 3.1.3: Περιγραφικά στατιστικά για τον δείκτη κατάστασης, το ΑΕΠ /κεφαλή και τον δείκτη μεταβολών

Περιοχή		ΑΕΠ (EU=100) 2006	Κατάσταση	Μεταβολές
EU27	N	1	1	1
	M.O.	100,0	5,0	5,0
	Διάμεσος	100,0	5,0	5,0
	Min	100,0	5,0	5,0
	Max	100,0	5,0	5,0
Κράτη Μέλη με νησιά	N	11	11	11
	M.O.	102,1	5,2	5,6
	Διάμεσος	104,1	5,2	6,3
	Min	65,3	4,0	2,3
	Max	122,9	6,6	8,0
Νησιωτικές Περιφέρειες (NUTS 2 ή 3)	N	26	26	26
	M.O.	88,7	4,9	5,1
	Διάμεσος	84,3	5,0	5,0
	Min	59,2	2,4	2,0
	Max	146,7	7,6	8,3

Τα ευρήματα για τον δείκτη Κατάστασης δείχνουν ξεκάθαρα ότι ο μέσος όρος των νησιωτικών Περιφερειών είναι **χαμηλότερος από αυτόν της EU-27, αλλά χαμηλότερος και από τα Κράτη Μέλη με νησιά** (Χάρτης 13). Η διακύμανση στο εσωτερικό των νησιωτικών Περιφερειών είναι υψηλότερη από αυτή των Κρατών Μελών με νησιά, με μερικές περιπτώσεις με πολύ υψηλές τιμές (ως 7) και κάποιες με πολύ χαμηλές (ως 2). Η διακύμανση είναι υψηλότερη και όταν ο δείκτης κατάστασης συγκριθεί με το ΑΕΠ /κεφαλή.

Τα ευρήματα για τον δείκτη Μεταβολών **δείχνουν έναν πρόσφατο δυναμισμό**, μια παγκόσμια τάση για νησιά, καθώς οι περισσότερες νησιωτικές Περιφέρειες εμφανίζουν υψηλότερες τιμές από τον μ.ο. της EU27, αλλά όχι τόσο υψηλές όσο ο μ.ο. των Κρατών Μελών με νησιά. Η επίδοση όμως δεν φαίνεται να είναι **αρκετή για να μειωθεί το αναπτυξιακό χάσμα μεταξύ των νησιών και της ηπειρωτικής χώρας**.

Μια προσπάθεια ταξινόμησης των νησιών με βάση τους δείκτες αυτούς καταλήγει σε τρεις κατηγορίες, ανεξάρτητα μεγέθους (Σχήμα 1):

- **Νησιά ‘επιδόσεων’**: με θετική κατάσταση και θετική, αλλά μάλλον εύθραυστη οικονομία, που βασίζεται είτε σε ειδικευση στον τουρισμό (Illes Balears και Κύπρος) ή σε εξωτερικούς και όχι ενδογενείς παράγοντες (Åland με ειδικό φορολογικό καθεστώς, Shetland και Orkney με εξόρυξη

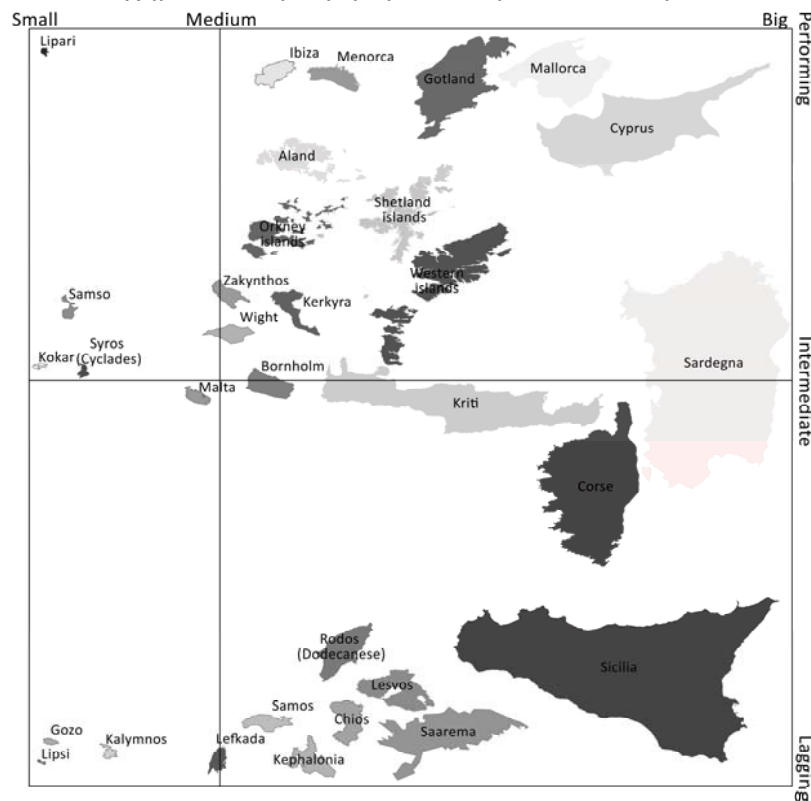
πετρελαίου, όλα με σημαντικό δημόσιο τομέα).

- **Ενδιάμεσα νησιά**: 10 συνολικά νησιά με μέσες επιδόσεις. Κάποια από αυτά με τουριστική εξειδίκευση (Ζάκυνθος, Κυκλάδες, Δωδεκάνησος, Κέρκυρα, Isle of Wight και Κρήτη), άλλα με ισορροπημένη αλλά όχι ιδιαίτερα αποδοτική οικονομία (Malta και Sardegna) και άλλα με έντονο δημόσιο τομέα (Bornholm, Western Isles και Isle of Wight).

- **‘Μειονεκτικά’ Νησιά**: , με χαμηλή ελκυστικότητα και οικονομία χαμηλών επιδόσεων (Χίος, Λέσβος, Σάμος, Κεφαλονιά, Λευκάδα, Gozo, Corse και Sicilia).

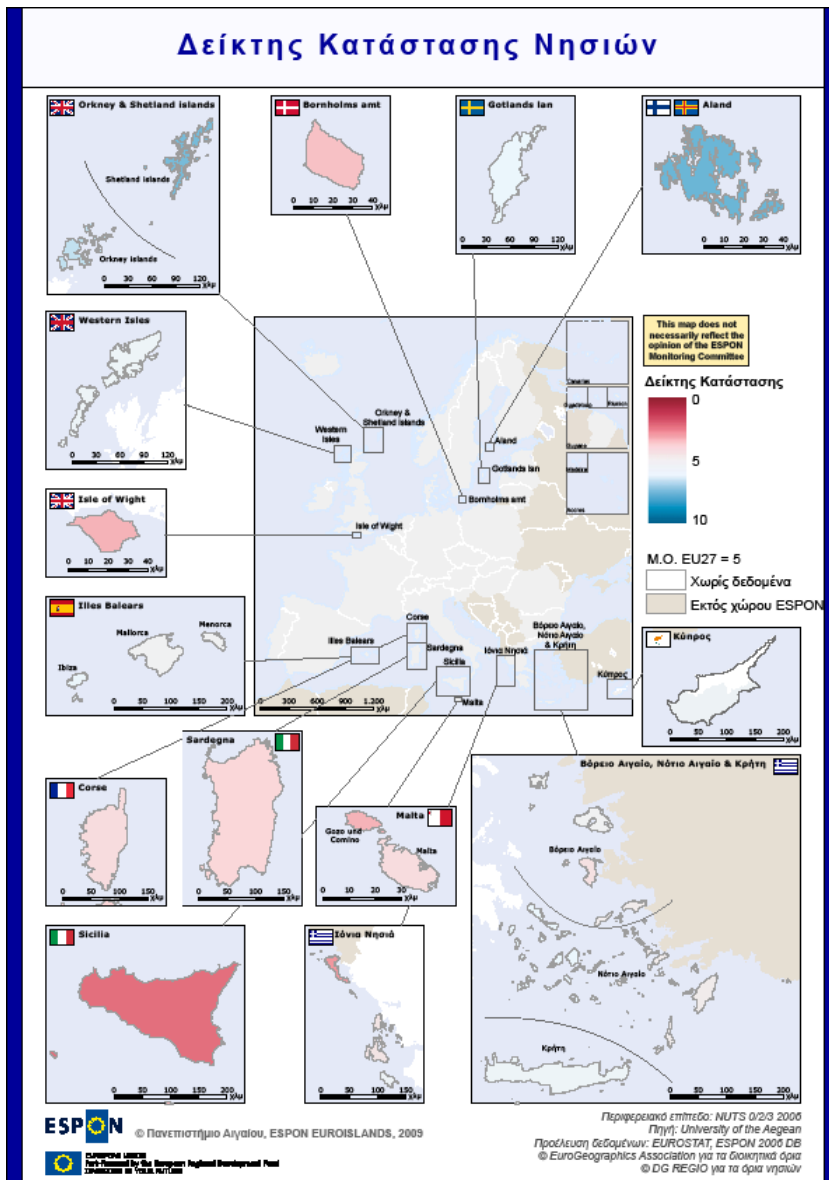
Η κατάταξη αυτή θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για τη διαφοροποίηση του είδους και της έντασης των μέτρων μιας ολοκληρωμένης νησιωτικής πολιτικής.

Σχήμα 1: Ταξινόμηση των Ευρωπαϊκών νησιών

Χάρτης 13: Δείκτης Κατάστασης Νησιών – Κρατών, νησιωτικών Περιφερειών NUTS 2 και 3

Πίνακας 3.1.4: Δείκτες, κλάσεις και υπολογισμός του Δείκτη Κατάστασης (State Index)

Όνομα	ΑΕΠ (EU=100) 2006	ΑΕΠ (EU=100) 2006 κλάσεις	Οικονομικά ενεργοί % πληθυσμού 2006 (EU27=100)	Οικονομικά ενεργοί % πληθυσμού 2006 (EU27=100) κλάσεις	Πληθυσμός > 65% 2007	Πληθυσμός > 65% 2007 (EU=100) κλάσεις	Πληθυσμός > 65% 2007 (EU=100) αντίστρ. κλάσεις
CY Κύπρος	90,3	4	48,5	101,9	11,9	70,7	8
DK Denmark	122,9	7	53,7	112,9	16,5	97,9	5
DK014 Bornholm	89,4	4	49,3	103,7	19,8	117,7	3
EE Estonia	65,3	2	51,1	107,5	17,1	101,5	5
ES Spain	104,1	5	48,9	102,9	16,7	99,0	5
ES53 Illes Balears	114,4	6	114,4	111,5	13,7	81,5	7
ES531 Eivissa y Formentera	123,8	7	56,3	118,5	7	11,2	2
ES532 Mallorca	111,5	6	52,4	110,2	6	14,1	3
ES533 Menorca	124,2	7	54,2	114,0	6	13,4	3
FI Finland	114,9	6	50,3	105,7	6	16,5	5
FI20 Åland	146,7	9	54,1	113,8	6	16,9	5
FR France	109,5	6	44,6	93,8	4	16,3	5
FR83 Corse	85,8	4	32,3	67,8	2	19,9	7
GR Ελλάδα	94,1	4	43,8	92,2	4	18,6	6
GR22 Ιόνια Νησιά	73,9	2	43,1	90,7	4	21,1	8
GR221 Ζακύνθος	92,3	4	55,0	115,6	7	17,8	6
GR222 Κέρκυρα	67,1	2	46,0	96,8	5	20,5	7
GR223 Κεφαλονιά	82	3	19,5	40,9	1	24,1	9
GR224 Λευκάδα	64,9	1	45,7	96,2	5	25,3	9
GR41 Βόρειο Αιγαίο	67,4	2	38,6	81,2	3	21,9	8
GR411 Λέσβος	64,1	1	45,6	95,9	5	22,1	8
GR412 Σάμος	65,4	2	32,2	67,8	2	22,6	8
GR413 Χίος	75,9	3	29,6	62,2	1	20,9	7
GR42 Νότιο Αιγαίο	96,2	5	41,5	87,3	4	15,3	4
GR421 Δωδεκάνησος	91,7	4	40,2	84,5	3	13,1	3
GR422 Κυκλάδες	104	5	43,9	92,4	4	19,0	6
GR43 Κρήτη	82,8	3	45,9	96,6	5	17,3	5
IT Italy	103,5	5	41,8	88,0	4	19,9	6
IT61 Sicilia	66,9	2	34,6	72,8	2	18,2	6
IT62 Sardegna	79,5	3	41,1	86,4	4	18,0	6
MT Malta	76,9	3	40,3	84,7	3	13,8	7
MT001 Malta	78,4	3	40,8	85,7	4	13,8	7

Πίνακας 3.1.4 (συνέχεια): Δείκτες, κλάσεις και υπολογισμός του Δείκτη Κατάστασης (State Index)

Geo name	Ανεργία % 2008 (EU=100)	Ανεργία % 2008 (EU=100) κλάσεις	Ανεργία % 2008 (EU=100) αντιστρ. κλάσεις	Δομημένη % (2000)	Σύνολο έκτασης	Δομημένη % (2000)	Δομημένη % (2007=100)	Δομημένη % (2000=100) αντιστρ. κλάσεις	Δείκτης κατά-στασης 4	Δείκτης κατά-στασης		
CY Cyprus	3.7	52.9	1	9	68775	923056	7.5	178.7	1	6.5	5.4	
DK Denmark	3.3	47.1	1	9	308733	4282331	7.2	172.9	1	6.8	5.6	
DK014 Bornholm	6.7	95.7	5	5	3542	58640	6.0	144.9	1	4.3	3.6	
EE Estonia	5.5	78.6	3	7	91318	4344961	2.1	50.4	9	5.0	5.8	
ES Spain	11.3	161.4	9	1	831694	50587566	1.6	39.4	2	4.0	5.0	
ES53 Illes Balears	7	100.0	5	5	26966	498195	5.4	129.8	2	4.5	4.0	
ES531 Eivissa y Formentera	8	114.3	5	5	3266	65302	5.0	119.9	3	6.8	6.0	
ES532 Mallorca	6.8	97.1	5	5	19862	363555	5.5	131.0	2	6.0	5.2	
ES533 Menorca	7.3	104.3	6	4	3838	69338	5.5	132.7	2	6.0	5.2	
FI Finland	6.4	91.4	4	6	467687	33760974	1.4	33.2	9	5.8	6.4	
FI20 Åland	2.2	31.4	1	9	2623	143461	1.8	43.8	9	7.3	7.6	
FR France	7.8	111.4	6	4	2657451	54874701	4.8	116.1	4	3	4.8	4.4
FR83 Corse	8.2	117.1	7	3	15431	871736	1.8	42.4	9	3.0	4.2	
GR Ελλάδα	7.7	110.0	6	4	285084	13133410	2.2	52.1	9	4.0	5.0	
GR22 Ιόνια Νησιά	8.5	121.4	7	3						2.8	2.2	
GR221 Ζάκυνθος	8.7	124.3	7	3	934	40334	2.3	55.5	9	4.5	5.4	
GR222 Κέρκυρα	10.5	150.0	9	1	2228	62623	3.6	85.3	4	2.8	3.0	
GR223 Κεφαλονιά	1.7	24.3	1	9	1023	89600	1.1	27.4	9	3.5	4.6	
GR224 Λευκάδα	5.7	81.4	3	7	483	35000	1.4	33.1	9	3.5	4.6	
GR41 Βόρειο Αιγαίο	4.5	64.3	1	9	2767	213608	1.3	31.1	9	4.3	5.2	
GR411 Λέσβος	4.4	62.9	1	9	742	77023	1.0	23.1	9	3.8	4.8	
GR412 Σάμος	2.6	37.1	1	9	460	89894	0.5	12.3	9	3.3	4.4	
GR413 Χίος	6	85.7	4	6								
GR42 Νότιο Αιγαίο	8.1	115.7	7	3								
GR421 Δοδεκάνησος	10.1	144.3	9	1	4857	267078	1.8	43.6	9	3.8	4.8	
GR422 Κυκλάδες	3.9	55.7	1	9	4626	255736	1.8	43.4	9	5.5	6.2	
GR43 Κρήτη	6.3	90.0	4	6	12720	830784	1.5	36.7	9	4.8	5.6	
IT Italy	6.7	95.7	5	5	1425966	30124997	4.7	113.5	4	4.5	4.4	
IT61 Sicilia	13.8	197.1	9	1	124373	2570487	4.8	116.0	3	2.3	2.4	
IT62 Sardegna	12.2	174.3	9	1	66372	2409530	2.8	66.1	8	3.0	4.0	
MT Malta	6	85.7	4	6	8150	27822	29.3	702.5	1	4.8	4.0	

Πίνακας 3.1.5: Δείκτες, κλάσεις και υπολογισμός του Δείκτη Μεταβολών (Change Index)

Geo name	Μεταβολή πληθυσμού 2000-06% (EU27=100)	Μεταβολή πληθυσμού 2000-06% (EU27=100) κλάσεις	Μεταβολή πληθυσμού 2000-06% (EU27=100) αντιστρ. κλάσεις	Μεταβολή ενεργών 2000-6 ετήσια %	Μεταβολή ενεργών 2000-6% (EU27=100)	Μεταβολή ενεργών 2000-6 ετήσια % (EU27=100) κλάσεις	Μεταβολή ενεργών 2000-6% (EU27=100) αντιστρ. κλάσεις	ΑΕΠ/κεφαλή 2000 (EU27=100)	ΑΕΠ/Κεφαλή 2006 (EU27=100)	Μεταβολή κεφαλή 2000-6 (EU27=100)	Μεταβολή κεφαλή 2000-6% (EU27=100) κλάσεις	Μεταβολή κεφαλή 2000-6 (EU27=100) αντιστρ. κλάσεις	Μεταβολή κεφαλή 2000-6% (EU27=100) κλάσεις	Δείκτης Μεταβολής
CY Κύπρος	1.4	496.1	9	21.1	3.0	406.7	9	88.5	90.3	1.8	5	5	7.7	7.7
DK Denmark	0.2	82.2	3	2.6	0.4	50.4	1	131.4	123.3	-8.1	4	4	2.7	2.7
DK014 Bornholm	0.2	82.8	3	0.9	0.1	18.3	1	99.7	89.5	-10.3	4	4	2.7	2.7
EE Estonia	-0.2	-83.3	1	3.6	0.5	70.1	2	23.6	41.5	76.2	9	9	4	4
ES Spain	1.2	419.7	9	19.8	2.8	382.4	9	96.9	104.2	7.4	6	6	8.0	8.0
ES53 Illes Balears	2.4	859.1	9	29.9	4.3	575.6	9	119.4	114.4	-5.0	5	5	7.7	7.7
ES531 Eivissa y Formentera	3.5	1227.5	9	26.6	3.8	512.3	9	112.8	124.2	11.4	6	6	8.0	8.0
ES532 Mallorca	2.4	827.3	9	30.2	4.3	581.3	9	120.7	111.4	-9.3	4	4	7.3	7.3
ES533 Menorca	2.0	686.0	9	32.1	4.6	618.1	9	118.5	124.2	5.6	7	7	8.3	8.3
FI Finland	0.2	76.3	3	2.3	0.3	43.7	1	116.8	114.8	-1.9	5	5	3.0	3.0
FI20 Åland	0.5	187.7	9	4.3	0.6	83.2	3	145.5	147.0	1.5	5	5	5.7	5.7
FR France	0.5	192.6	9	1.4	190.6		9	115.2	109.7	-5.4	4	4	7.3	7.3
FR83 Corse	1.5	536.6	9	37.0	5.3	712.6	9	86.9	86.0	-0.9	5	5	7.7	7.7
GR Ελλάδα	0.3	92.8	4	6.0	0.9	114.9	6	83.8	94.1	10.3	6	6	5.3	5.3
GR22 Ιόνια Νησιά	0.9	323.0	9	3.9	0.6	74.5	2	74.9	74.2	-0.7	5	5	3.3	3.3
GR221 Ζάκυνθος	0.5	181.8	9	25.6	3.7	492.9	9	93.2	92.4	-0.8	5	5	7.7	7.7
GR222 Κέρκυρα	1.5	518.1	9	-0.2	0.0	-3.4	1	72.3	67.4	-4.9	5	5	3.0	3.0
GR223 Κεφαλονιά	0.1	34.9	1	-41.3	-5.9	-795.6	1	71.2	82.2	11.0	6	6	2.7	2.7
GR224 Λευκάδα	0.2	80.1	3	72.9	10.4	1405.1	9	59.2	64.8	5.7	6	6	6.0	6.0
GR41 Βόρειο Αιγαίο	-0.2	-79.1	1	10.2	1.5	186.6	9	59.2	67.4	8.2	6	6	5.3	5.3
GR411 Λέσβος	-0.2	-64.9	1	14.6	2.1	281.9	9	60.7	65.3	4.5	5	5	5.0	5.0
GR412 Σάμος	-0.3	-100.1	1	20.0	2.9	385.6	9	62.8	75.8	13.0	6	6	2.7	2.7
GR413 Χίος	-0.3	-90.7	1	-7.8	-1.1	-150.1	1	97.4	96.2	-1.2	5	4	4.0	4.0
GR42 Νότιο Αιγαίο	0.3	110.8	6	1.3	0.2	24.7	1	97.9	91.9	-6.0	4	4	4.7	4.7
GR421 Δοδεκάνησος	0.4	147.3	9	-0.4	-0.1	-7.4	1	96.3	104.2	7.9	6	6	3.0	3.0
GR422 Κυκλάδες	0.1	48.1	1	3.8	0.5	74.1	2	96.3	104.2	7.9	6	6	3.0	3.0
GR43 Κρήτη	0.2	82.9	3	1.1	0.2	20.4	1	77.5	83.1	5.6	6	6	3.3	3.3
IT Italy	0.4	153.5	9	4.6	0.7	88.9	4	116.8	103.8	-12.9	4	4	5.7	5.7
IT61 Sicilia	0.1	26.4	1	-2.2	-0.3	-42.5	1	73.6	66.9	-6.7	4	4	2.0	2.0
IT62 Sardegna	0.2	56.3	1	4.9	0.7	95.0	5	88.0	79.7	-8.3	4	4	3.3	3.3

3.2. Ανάλυση των παραμέτρων Ελκυστικότητας

Η ανάλυση των αιτιών της κατάστασης σε σχέση με το επίπεδο ελκυστικότητας (αίτια) με μια διάκριση μεταξύ ελκυστικότητας για επιχειρήσεις και ελκυστικότητας για κατοικία, καθώς οι δύο αυτές διαστάσεις καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό την κατάσταση των νησιών. Η επιλογή πολλών μεταβλητών βασίζεται σε προηγούμενες μελέτες της ΕΥ για την ελκυστικότητα σε περιφερειακό επίπεδο (Πίνακας 3.2.1).

Στη συνέχεια:

- Παρουσιάζονται οι τιμές των παραμέτρων της ελκυστικότητας,
- Συζητείται η αντίληψη των νησιωτών για τη σχετική σημασία των παραμέτρων αυτών,
- Παρουσιάζονται στο τέλος 3 σύνθετοι δείκτες ελκυστικότητας.

Πίνακας 3.2.1: Παράμετροι ελκυστικότητας και επίδραση σε νησιωτικότητα

	Παράμετρος ελκυστικότητας	Άμεση επίδραση σε νησιωτικότητα
1	Προσβασιμότητα	---
2	Δημόσιες και ιδιωτικές υπηρεσίες για επιχειρήσεις και πληθυσμό	--
3	Οικονομίες συσσώρευσης	---
4	Περιβαλλοντική και πολιτιστική κληρονομιά	+++
5	Αίσθημα ασφάλειας	++
6	Φυσικοί και τεχνητοί κίνδυνοι	+ / 0
7	Ειδικευση ανθρώπινου δυναμικού	Χωρίς άμεση επίδραση

8	Κοινωνία της πληροφορίας	Χωρίς άμεση επίδραση
9	Έρευνα και καινοτομία	Χωρίς άμεση επίδραση
10	Κοινωνικό κεφάλαιο	Χωρίς άμεση επίδραση
11	Ποιότητα διακυβέρνησης	Χωρίς άμεση επίδραση
12	Ευκαιρίες απασχόλησης	Χωρίς άμεση επίδραση

Πηγή: Παν/μιο Αιγαίου

3.2.1. Οι παράμετροι της ελκυστικότητας

3.2.1.1. Προσβασιμότητα

Σύμφωνα με τον Άτλαντα του ESPON (ESPON Atlas, 2006, p. 34), ο «πυρήνας» και η «περιφέρεια» του Ευρωπαϊκού χώρου είναι έννοιες που βασίζονται στην ιδέα της προσβασιμότητας». Σε αυτό το πλαίσιο η γεωγραφία και η απόσταση είναι πολύ σημαντικοί παράγοντες για την προσβασιμότητα, μαζί με τις υποδομές και τις υπηρεσίες μεταφορών. Αυτό σημαίνει ότι η απόσταση από το Ευρωπαϊκό 'πεντάγωνο' (London -Paris -Milano -München -Hamburg) κάνει την προσβασιμότητα σχετικά προβληματική. Μόνο η αεροπορική πρόσβαση μπορεί να βελτιώσει την κατάσταση αυτή. Γενικά όμως η προσβασιμότητα μιας περιφερειακής περιοχής δεν μπορεί να βελτιωθεί ριζικά, καθώς η γεωγραφική απόσταση και η συχνότητα των δρομολογίων είναι οι πιο σημαντικοί παράγοντες. Έτσι, η 'περιφερειακότητα' πρέπει μάλλον να θεωρηθεί ως ένα μόνιμο γεωγραφικό χαρακτηριστικό. **Πολλές από τις περιοχές αυτές είναι νησιά, που έτσι και αλλιώς βρίσκονται στην Ευρωπαϊκή περιφέρεια.**

(Χάρτης 1) με ταξίδια μεγάλης διάρκειας. Επιπλέον, σε πολλά από αυτά και κυρίως στα μικρότερα, δεν υπάρχουν αεροδρόμια και η πρόσβαση μπορεί να γίνει μόνο από θαλάσσης.

Στον παρόν Άτλαντα χρησιμοποιούμε τον δείκτη προσβασιμότητας με πολλαπλά μέσα (multimodal accessibility index) του ESPON (ESPON 2006 "Transport services and networks). Η προσέγγιση αυτή έχει σημαντικές ελλείψεις και ανακρίβειες για τα νησιά:

- Μόνο νησιωτικές Περιφέρειες NUTS 2 & 3 έχουν συμπεριληφθεί στους υπολογισμούς και όχι μεμονωμένα νησιά, γεγονός που σκιάζει τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν μικρότερα νησιά,
- Η δυνητική προσβασιμότητα από δρόμο και σιδηρόδρομο υπολογίζεται για τα νησιά όπως και στις ηπειρωτικές περιοχές, γεγονός εμφανώς μη ρεαλιστικό. Ο επιπλέον χρόνος που απαιτείται για την πρόσβαση με το πλοίο δεν λαμβάνεται υπόψη (π.χ. το Gotland και η περιοχή Gavleborgs Lan στην ηπειρωτική Σουηδία έχουν την ίδια προσβασιμότητα από δρόμο καθώς έχουν την ίδια απόσταση από τη Στοκχόλμη, γεγονός που δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα), ούτε ο χρόνος που απαιτείται για να έχουν οι κάτοικοι των νησιών πρόσβαση σε σταθμό τραίνου.
- Η δυνητική προσβασιμότητα από τον αέρα υπερεκτιμά την ύπαρξη τοπικού αεροδρομίου σε περιοχές

NUTS 3 και αγνοεί την εγγύτητα με διεθνές αεροδρόμιο (π.χ. η Ζάκυνθος με 2 εθνικές πτήσεις κάθε μέρα έχει τιμή 76 ενώ η Βοιωτία που είναι μια ώρα απόσταση από το διεθνές αεροδρόμιο των Αθηνών, μόνο 55). Γενικά, οι τιμές του συνολικού δείκτη εξαρτώνται κατά 90% από την προσβασιμότητα από αέρα.

- Η μεταφορά αγαθών δεν λαμβάνεται υπόψη.
- Ιδιαίτερα μεγάλο βάρος δίνεται στην ημερήσια προσβασιμότητα, γεγονός που αγνοεί την πραγματικότητα των περισσότερων νησιωτών, για τους οποίους παράγοντες όπως η συχνότητα, η ποιότητα και η τιμή είναι τουλάχιστον το ίδιο σημαντικά.

Παρά τις αδυναμίες αυτές και το γεγονός που συνεπάγεται ότι ο συγκεκριμένος δείκτης υπερεκτιμά την προσβασιμότητα των νησιών, **όλα τα νησιά έχουν τιμές χαμηλότερες από τον μ.ο. (100)** και μόνο 2 (Illes Balears και Isle of Wight) είναι κοντά σε αυτόν τον μ.ο. (Πίνακας 3.2.2, Χάρτης 14).

Όπως έχει ήδη σημειωθεί, η ανάλυση αυτή δεν περιλαμβάνει την πραγματικότητα των μικρότερων νησιών σε αρχιπελάγη. Είναι αλήθεια ότι σε πολλά από τα μεγαλύτερα νησιά, πολλές από τις βασικές υπηρεσίες (εκπαίδευση, υγεία, διοίκηση, κτλ.) προσφέρονται επί τόπου και η ανάγκη ταξιδιού εκτός νησιού δεν είναι το ίδιο συχνά απαραίτητη. Σε κάποιες εξαιρετικές περιπτώσεις, για νησιά που

βρίσκονται πολύ κοντά στην ακτή, υπάρχει και η δυνατότητα ημερήσιας μετακίνησης στην ηπειρωτική χώρα. Πολύ συχνότερες αντίθετα είναι οι περιπτώσεις 'διπλής νησιωκότητας' μικρότερων νησιών σε αρχιπελάγη, που αντιμετωπίζουν δυσκολίες μη συγκρίσιμες με παρόμοιες στην ηπειρωτική χώρα, καθώς η πρόσβαση σε μεταφορικές υπηρεσίες δεν εξαρτάται μόνο από τη γεωγραφική απόσταση αλλά και από το πρόγραμμα των δρομολογίων. Μια χαρακτηριστική περίπτωση δίνεται στο πλαίσιο 4.

Μια διαφορετική προσέγγιση δίνεται από το πρόγραμμα EURISLES (Εικόνα 3.2.1, EURISLES, 1996 και 2002). Η βασική παραδοχή είναι ότι οι περισσότεροι επιβάτες και εμπορεύματα μεταφέρονται μέσω θαλάσσης και ο πραγματικό χρόνος που απαιτείται για την πρόσβαση του νησιού από το κέντρο της Ευρώπης (συμβολικά το Maastricht) υπολογίζεται λαμβάνοντας υπόψη τις αλλαγές από οδικό δίκτυο σε πλοίο, τη συχνότητα των δρομολογίων και τον χρόνο αναμονής.

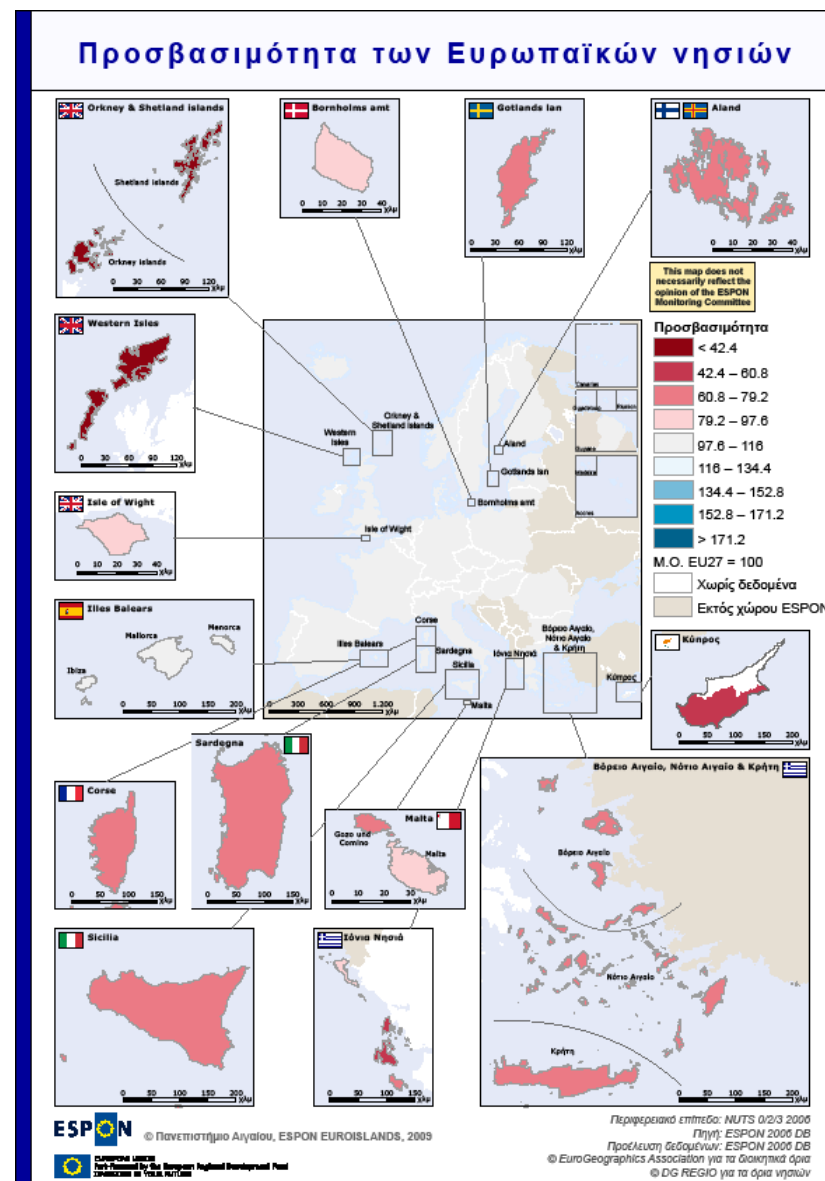
Πίνακας 3.2.2: Σύγκριση του δείκτη προσβασιμότητας πολλαπλών μέσων του ESPON (multimodal accessibility index) για επιλεγμένες Νησιωτικές και Ηπειρωτικές NUTS 2 & 3 Περιφέρειες

NUTS 3 περιοχή	Από δρόμο	Από σιδη-ρόδρομο	Από αέρα	Δείκτης πολλαπλών μέσων
Gävleborgs Lan (SE)	12	15	47	44
Satakunta (FI)	11	11	50	46
Cyprus	5	4	56	51
Indre (F)	98	102	35	53
Gotland (SE)	12	12	77	70
Gozo and Comino (MT)	11	10	77	71
Irakleio (GR)	5	4	78	71
Corse-du-Sud (F)	24	22	79	73
Královehradecký (CZ)	94	82	73	73
Lungau (DE)	103	73	72	74
Åland (FI)	12	12	82	76
Perugia (IT)	91	65	75	76
Ille-et-Vilaine (FR)	85	100	74	77
Messina (IT)	34	29	82	77
Dodekanisos (GR)	4	4	87	79
Kerkyra (GR)	22	20	86	80
Bolzano-Bozen (IT)	129	113	71	80
Oost-Groningen (NL)	134	134	67	80
Cagliari (IT)	10	9	91	83
Malta Island (MT)	10	9	91	83
Elbe-Elster (DE)	127	114	82	86
Bornholm (DK)	32	47	102	94
Ardennes (FR)	164	145	83	94
Oostende (BE)	158	156	89	98
Islas Baleares (ES)	19	17	108	99

Πηγή: Βάση δεδομένων ESPON

Έντονα: Νησιωτικές περιοχές NUTS 2 & 3; Κανονικά: Ηπειρωτικές περιοχές

Χάρτης 14: Προσβασιμότητα των Ευρωπαϊκών νησιών (ESPON Multimodal Accessibility index - 2001)

εικόνα 3.2.1: Προσβασιμότητα των ευρωπαϊκών νησιών (EURISLES) – εικονικές αποστάσεις των νησιών από το κέντρο της ΕΕ

Source: EURISLES

Πίνακας 3.2.3: Προσβασιμότητα επιλεγμένων νησιών των Δωδεκανήσων (2009)

Λιμάνι προορισμού	Λιμάνι αναχώρησης	Απόσταση (km)	Χρόνος ταξιδιού (h)	Αριθμός συνδέσεων	Συν. Χρόνος (h)	Ταχύτητα (km/h)	Εικονική απόσταση	Προσβασιμότητα
Πειραιάς	Ρόδος	439	14,8	10	25,2	29,7	748,44	1,70
	Κως	346	11,6	10	22,0	29,7	653,40	1,89
	Κάλυμνος	315	11,8	4	34,8	26,9	936,12	2,97
	Λέρος	298	10,0	4	33,0	26,9	888,61	2,98
	Λειψοί	283	10,5	2	54,5	26,9	1466,05	5,18
Ρόδος	Κάλυμνος	121	4	17	7,5	26,9	200,96	1,66
	Λειψοί	160	5,4	8	16,9	26,9	454,61	2,84
Κως	Κάλυμνος	26	0,5	60	1,3	26,9	33,68	1,30
	Λειψοί	66	2,5	14	6,0	26,9	161,40	2,45
Λέσβος	Λειψοί	20	0,8	14	4,3	26,9	115,67	5,78

Ο υπολογισμός της εικονικής απόστασης γίνεται με τον τύπο:

$$VD = (RT + BT + WT + (P * 168/N)) * TS, \text{ όπου:}$$

- VD η εικονική Απόσταση σε Km,
- RT ο Πραγματικός Χρόνος Ταξιδιού μεταξύ του λιμανιού και το προορισμού σε hr,
- BTο Χρόνος Αναμονής στο λιμάνι σε hr (2hr για Πειραιά και 1hr για άλλα λιμάνια),
- WT ο πιθανός χρόνος αναμονής αν το ταξίδι απαιτεί αλλαγή πλοίου σε hr;

- P η πιθανότητα να προλάβει κανείς το ferry: αν υπάρχει μια ημερήσια σύνδεση υπάρχει πιθανότητα να περιμένει κανείς 12 hours κατά μέσο όρο και $p = 12/24 = 0,5$, για 2 ημερήσιες συνδέσεις $p = 6/24 = 0,25$, για 3 $p = 4/24 = 0,17$, και για and for 4, $p = 2/24 = 0,08$,
- N η συχνότητα των εβδομαδιαίων συνδέσεων μεταξύ του νησιού και του προορισμού,
- TS η ταχύτητα ταξιδιού σε Km/hr, εδώ έστω 20 knots ή 29,7 km/hr.

Επιπλέον, η μεταφορά από/προς ένα νησί ακόμη διαχωρίζεται με βάση εθνικά σύνορα, γεγονός που μπορεί να εμποδίζει την πλήρη συμμετοχή των νησιών στην ενιαία αγορά. Άρα, τα νησιά είναι μειονεκτικά ως προς την προσβασιμότητα σε σχέση με την ηπειρωτική χώρα για **επιλογή μεταφορικού μέσου, χρόνο ταξιδιού και κόστος** (για ένα παράδειγμα Πλαίσιο 4). **Η κατάσταση επιδεινώνεται για τα μικρά νησιά.** Το συμπέρασμα είναι ότι η προσβασιμότητα επιδρά αρνητικά στους κατοίκους και στους επισκέπτες των νησιών.

3.2.2.2. Δημόσιες και ιδιωτικές υπηρεσίες σε επιχειρήσεις και πληθυσμό

Η ύπαρξη και η ποιότητα των υπηρεσιών που είναι διαθέσιμες στον πληθυσμό και στις επιχειρήσεις σε ένα νησί είναι ένα πολύ σημαντικό ζήτημα (επιβεβαιώνεται και από τα ερωτηματολόγια των κατοίκων που ακολουθούν). Οι υπηρεσίες αυτές συνδέονται με την προσβασιμότητα όπως έχει ήδη αναφερθεί.

Προηγούμενες μελέτες (EURISLES, 2002, PLANISTAT, 2002) υπογραμμίζουν το γεγονός ότι το μέγεθος του πληθυσμού καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τη διαθεσιμότητα των υπηρεσιών σε ένα νησί. Σύμφωνα με την μελέτη της PLANISTAT, πληθυσμός 4 με 5 χιλιάδων κατοίκων είναι ένα κρίσιμο όριο για την προσφορά σημαντικού μέρους υπηρεσιών τοπικά, αλλά υπάρχουν και “υπηρεσίες ανώτερου επιπέδου” (νοσοκομεία,

πανεπιστημιακή εκπαίδευση, ιατρικά εργαστήρια μεταξύ άλλων) που βρίσκονται μόνο σε μεγάλες πόλεις ή στην Πρωτεύουσα.

Στην περίπτωση των μικρών νησιών, κάποια παραδείγματα είναι πολύ χαρακτηριστικά και δείχνουν τις σημαντικές διαφορές και τον πολύ μεγάλο ρόλο της προσβασιμότητας (Πίνακας 3.2.4).

Πρόσφατη μελέτη της ΕΕ (ΕΥ, 2009), αναδεικνύει το πρόβλημα της προσβασιμότητας των νησιωτών σε κρίσιμες υπηρεσίες: π.χ. για το 28% το πλησιέστερο νοσοκομείο είναι σε απόσταση > 30’ με τον μ.ο. της Ευρώπης στο 10%. Το γενικό συμπέρασμα είναι ότι αν μια υπηρεσία ΔΕΝ παρέχεται σε ένα νησί, το κόστος σε χρόνο και χρήμα της πρόσβασης τους είναι δυσανάλογα μεγάλο σε σύγκριση με το αντίστοιχο στην ηπειρωτική χώρα, γεγονός που προκαλεί μετανάστευση στην ηπειρωτική χώρα.

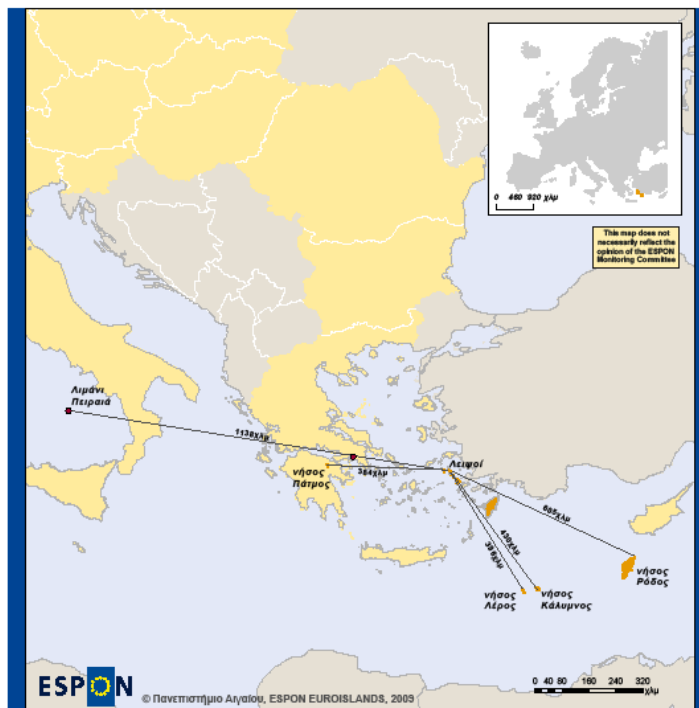
Το πρόβλημα είναι ιδιαίτερα έντονο σε αρχιπελάγη και μικρά παράκτια νησιά, καθώς η ύπαρξη της υπηρεσίας σε διπλανά νησιά δεν έχει σχεδόν καμία επίπτωση σε αυτά, αφού οι δια-νησιωτικές μεταφορές είναι γενικά προβληματικές. Την ίδια στιγμή, η ύπαρξη μιας υπηρεσίας σε ένα νησί δεν συνεπάγεται αυτόματα και την παροχή ποιοτικών υπηρεσιών.

Πλαίσιο 4: Ένα παράδειγμα 'διπλής νησιωτικότητας': Λειψοί

Οι Λειψοί βρίσκονται στο αρχιπέλαγος της Δωδεκανήσου (Χάρτης 15) με 687 κατοίκους, οι οποίοι έχουν πρόσβαση σε λίγες υπηρεσίες στο νησί και πρέπει να ταξιδέψουν πολύ συχνά σε διαφορετικούς προορισμούς (Πίνακας 3.2.3). Πολύπλοκοι συνδυασμοί είναι συχνά απαραίτητοι: αν π.χ. ο Δήμαρχος πρέπει να ταξιδέψει στις Βρυξέλλες για συνάντηση Ευρωπαίων δημάρχων, η συντομότερη διαδρομή είναι με ferry στην Κω, πτήση για Αθήνα και από εκεί για Βρυξέλλες και απαιτεί περισσότερο από μια ημέρα. Η οπτικοποίηση των εικονικών αποστάσεων που οι κάτοικοι των Λειψών πρέπει να διασχίσουν για πρόσβαση σε διαφορετικές υπηρεσίες δημοσίου συμφέροντος δίνονται στον Χάρτη 15. Όσον αφορά στο κόστος του ταξιδιού, ένα απλό εισιτήριο Λειψοί – Πειραιάς με το συμβατικό ferry κόστιζε το 2009 53€ και το εισιτήριο για το αυτοκίνητο 111€, σύνολο 164€. Για 4 άτομα και αυτοκίνητο το κόστος είναι 323€, ή 80,75 €/άτομο. Το κόστος για την ίδια απόσταση στην ξηρά (283km) με αυτοκίνητο είναι 28€ (με κατανάλωση 0,10 lit βενζίνη/km). Με 6€ για διόδια το σύνολο είναι 34€ ή 8,5 €/άτομο. Η σύγκριση δίνει **4,8 φορές ακριβότερο ταξίδι ανά άτομο**, ενώ για 4 άτομα περίπου **10 φορές ακριβότερο**. Όσον αφορά στο χρόνο που απαιτείται, ο συνολικός χρόνος με ferry είναι **54,5 ώρες** (Πίνακας 3.2.3), ενώ με αυτοκίνητο **4 ώρες** (με μέση ταχύτητα 70 km/hour).

Χάρτης 15: εικονική απόσταση για προσβασιμότητα Λειψών σε διαφορετικές υπηρεσίες

Λειψοί: Προσβασιμότητα στις υπηρεσίες

ΕΣΠΟΝ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ
Πρωτόκολλο για την Περιφερειακή Ανάπτυξη
ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ

Περιφερειακό επίπεδο: NUTS 0 / 2006
Πηγή: ESPON 2006 DB
Προέλεση δεδομένων: EUROISLANDS TPG
© EuroGeographics Association για τα εθνικά όρια
© DG-REGIO για τα όρια νησιών

Υπόμνημα
 — Εικονική απόσταση
 ■ Εκτός χώρου ESPON
 ■ Χώρος ESPON
 ■ Περιοχή μελέτης περιπτώσεων

Από την άλλη, το κόστος που προκύπτει στον κρατικό προϋπολογισμό για την παροχή υποδομών και λειτουργία τους σε όλα τα νησιά ενός αρχιπελάγους είναι πολύ υψηλό. Έτσι, π.χ. στο Νότιο Αιγαίο με πληθυσμό 305.500 κατοίκων σε 48 νησιά διαφορετικού μεγέθους οι ανάγκες για υποδομές και το λειτουργικό κόστος /κάτοικο είναι πολύ υψηλά, ιδιαίτερα σε υποθετική περίπτωση συγκέντρωσης σε ένα νησί (Πίνακας 3.2.5).

Συμπερασματικά, όσον αφορά στην πρόσβαση σε υπηρεσίες, τα νησιά είναι **μειονεκτικά σε σχέση με την ηπειρωτική χώρα τόσο για δημόσιες όσο και για ιδιωτικές υπηρεσίες**. Το μέγεθος του πληθυσμού είναι σημαντικό για την παροχή υπηρεσιών και ελαττώνει το κόστος /κεφαλή. Το ίδιο ισχύει και για τα δίκτυα. Το πρόβλημα είναι πιο έντονο για αρχιπελάγη και μικρά νησιά, καθώς **δεν μπορούν να εκμεταλλευτούν αποτελεσματικά την πιθανή παρουσία μιας υπηρεσίας σε διπλανό νησί**. Έτσι, οι δημόσιες επενδύσεις που απαιτούνται είναι τεράστιες και δεν αφήνουν πολύ 'χώρο' για άλλες παρεμβάσεις.

3.2.2.3. Οικονομίες Συσσώρευσης / Μέγεθος της αγοράς

Οι δυναμικές πόλεις και αστικές περιοχές έχουν αναγνωριστεί ως ζωτικά στοιχεία περιφερειακής ανάπτυξης. Συνολικά 1595 Λειτουργικές Αστικές Περιοχές (Functional Urban Areas, FUAs) με περισσότερους από 20.000 κατοίκους έχουν αναγνωριστεί στην Ευρώπη.

Πίνακας 3.2.4: Ύπαρξη Δημόσιων και Ιδιωτικών Υπηρεσιών σε επιλεγμένα μικρά νησιά

	Φαρμακείο	Νοσοκομείο	Τράπεζα	Εφορία, ΙΚΑ	Πανεπιστήμιο
Kokar	Όχι	Μόνο κλινική. Σε Mariehamn ή Turku-Upsala	ναι	Όχι / Internet	Όχι, στο Mariehamn, Turku - Stockholm
Λειψοί	Όχι	Γιατρός και νοσοκόμα. Σε Ρόδο ή Αθήνα	Όχι	Όχι σε Κάλυμνο	Όχι, σε άλλες περιοχές Ελλάδας
Samsø	Ναι	Μικρό, μπορεί να κλείσει. Στο Aarhus	Ναι	Ναι	Όχι στο Aarhus
Κάλυμνος	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Όχι, σε άλλες περιοχές Ελλάδας

Πηγή: EUROISLANDS

για μεταφορές, γνώση και αποφάσεις, ενώ τα Calgiari και Catania θεωρούνται σημαντικά κέντρα γνώσης από τα Πανεπιστήμια τους.

Συμπερασματικά, τα νησιά **είναι μειονεκτικά σε σχέση με πόλεις στην ηπειρωτική χώρα για τις οικονομίες συγκεντρώσεως**, εξαιτίας του μικρού μεγέθους του πληθυσμού και του μικρού μεγέθους της αγοράς.

στο διανοητικό κεφάλαιο και στους επαγγελματίες του πολιτισμού που μπορούν να αξιοποιήσουν το κεφάλαιο αυτό και να παράγουν νέο.

Η απασχόληση στον πολιτισμό είναι ιδιαίτερα χαμηλή σε όλες τις νησιωτικές Περιφέρειες NUTS 2 στη Μεσόγειο, εκτός από την Κύπρο. Αντίθετα, στα Åland, όπως και γενικά στις Σκανδιναβικές περιοχές, η απασχόληση σε τέτοια επαγγέλματα είναι πολύ υψηλή.

Συμπερασματικά, η παρουσία σημαντικού πολιτιστικού και φυσικού κεφαλαίου, κυρίως στα νησιά της Μεσογείου **μπορεί να αποτελέσει σημαντικό πλεονέκτημα** με κατάλληλο πλαίσιο για τη βιώσιμη χρήση τους, συμπεριλαμβανομένου του ανθρώπινου κεφαλαίου.

3.2.2.4. Περιβαλλοντική και πολιτιστική κληρονομιά

Η περιβαλλοντική και πολιτιστική κληρονομιά αναλύονται ως το κεφάλαιο εκείνο που μπορεί να βοηθήσει την ανάπτυξη των νησιών και να βελτιώσει την ποιότητα ζωής. Είναι γεγονός ότι πολλές από τις δραστηριότητες στα νησιά (π.χ. τουρισμός, γεωργία, ορυχεία, κτλ.) βασίζονται στους φυσικούς τους πόρους και συχνά αποτελούν μονοκαλλιέργεια χωρίς εναλλακτικές λύσεις. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική ευθραυστότητα.

Όπως έχει ήδη συζητηθεί στην ενότητα 3.1, το περιβαλλοντικό κεφάλαιο των νησιών είναι ιδιαίτερα πλούσιο, κυρίως στη Μεσόγειο. Εδώ, αναλύεται και η πολιτισμική κληρονομιά (ESPON 2006c), η μέτρηση της οποίας δεν είναι εύκολη. Οι πιο πολλές προσεγγίσεις στηρίζονται στην ύπαρξη και πυκνότητα μνημείων, περιοχών, τοπίων κτλ., σε πολιτισμικές υποδομές όπως μουσεία, θέατρα, γκαλερί κτλ.,

3.2.2.5. Αίσθηση ασφάλειας

Η παν-Ευρωπαϊκή έρευνα για το κοινωνικό κεφάλαιο (περισσότερα στη συνέχεια) διερεύνησε και το αίσθημα ασφάλειας με μια κλίμακα 4 θέσεων με τις υψηλότερες τιμές να δείχνουν χαμηλότερη ασφάλεια. Τα Illes Balears, η Scotland και η Sicily έχουν τις υψηλότερες τιμές (2,77, 2,27 and 2,24 αντίστοιχα). Οι χαμηλότερες τιμές καταγράφονται στο Βόρειο Αιγαίο και στο Bornholms Amt (1,35 και 1,43 αντίστοιχα). Δεν βρέθηκαν διαφορές μεταξύ Βορά και Νότου.

Πίνακας 3.2.5: Ανάγκες βασικών υποδομών στο Νότιο Αιγαίο (2002)

Τύπος υποδομών	Υπόθεση η ενός νησιού	Πραγματική κατάσταση
Μεταφορές		
Λιμάνια	3	50
Μαρίνες	4	12
Αλιευτικές σκάλες	8	15
Αεροδρόμια	1	14
Ελικοδρόμια	4	23
Παιδεία		
Δημοτικά	90	211
Γυμνάσια	58	83
Υγεία		
Ξενοδοχεία	1	5
Κέντρα Υγείας	10	11
Αγροτικά Ιατρεία	0	37
Περιβάλλον		
ΜΕΥΑ	8	35
ΧΥΤΑ	4	18
Ενέργεια		
Μονάδες παραγωγής	1	21

Πηγή: ΕΣΥΕ, Rotas 2006

Άλλες διαθέτουν εθνική, περιφερειακή ή τοπική σημασία (ESPON, 2006, Potentials for polycentric development in Europe).

Η σημασία των πόλεων έγκειται στις οικονομίες κλίμακας και συσσώρευσης που αναπτύσσονται χάρη στη συγκέντρωση δραστηριοτήτων και πληθυσμού και στον ανταγωνισμό των επιχειρήσεων. Η έλξη των διαφοροποιημένων δραστηριοτήτων και υπηρεσιών για επιχειρήσεις και πληθυσμό συνδέεται με τον πολιτισμική και κοινωνική ζωή και άλλες σημαντικές πλευρές της ζωής στις πόλεις.

Στα νησιά, οι La Valetta (Malta) και Palma (Mallorca) είναι οι μόνες MEGAs (Πίνακας 3.2.5) και μάλιστα 'αδύναμες' MEGAs, καθώς διαθέτουν περιορισμένες λειτουργίες και χαμηλότερη ανταγωνιστικότητα ειδικά στους τομείς γνώσης και καινοτομίας. 15 ακόμη FUAs υπερ-εθνικής και εθνικής σημασίας βρίσκονται σε 9 ακόμη νησιά (Χάρτης 16). Οι νησιωτικές FUAs είναι κυρίως γνωστές για τον τουρισμό: μόνο η Valletta είναι σημαντικό κέντρο

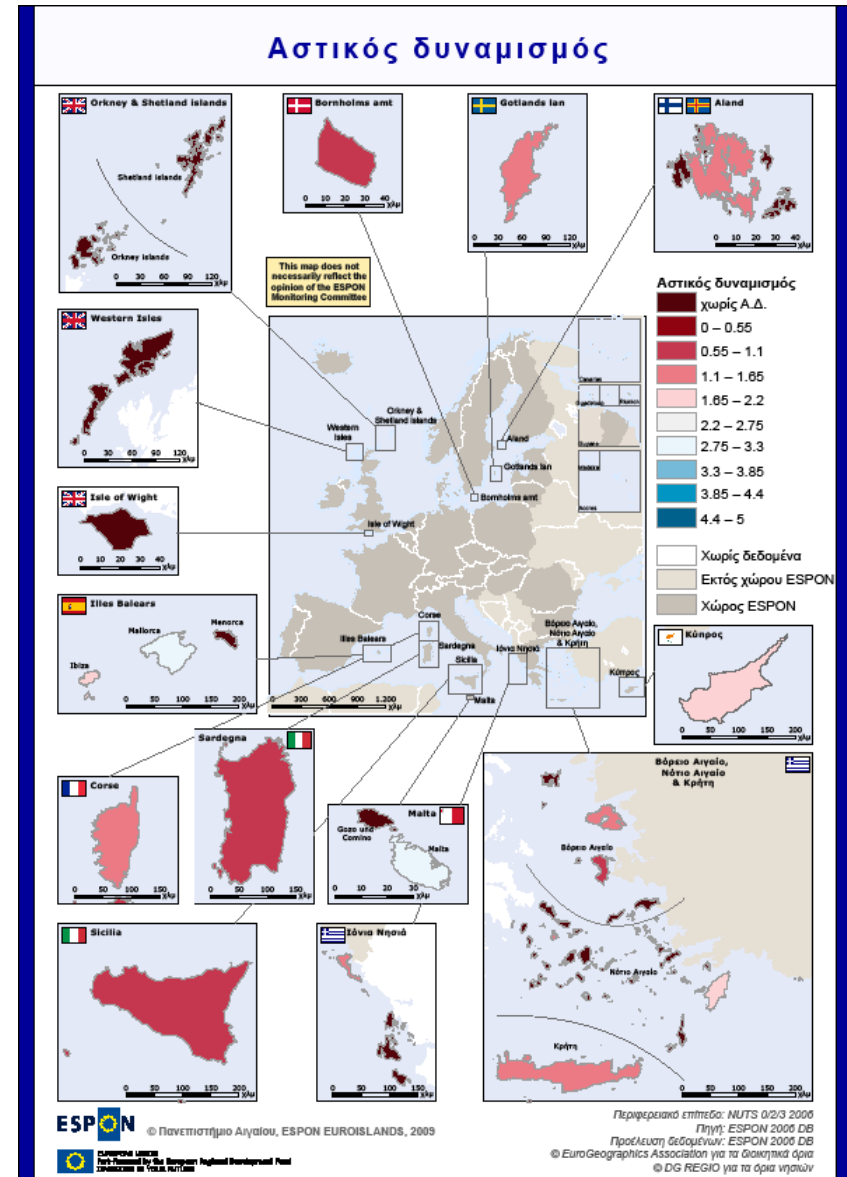
Ορισμένες είναι υπερεθνικής σημασίας, οι Μετροπολιτικές Περιοχές ευρωπαϊκής Ανάπτυξης (Metropolitan European Growth Areas, MEGAs) που είναι περισσότερες από 70 στην Ευρώπη, οι 47 με >1.000.000 κατοίκους.

Πίνακας 3.2.5: Κατάταξη των Λειτουργικών Αστικών Περιοχών των Νησιών (FUAs) με βάση τις λειτουργίες τους (2001)

Περιοχή	NUTS3 κωδικός	FUA popu-lation	FUA dem	FUA tra	FUA uni	FUA dec	FUA adm	FUA tou	FUA man	FUA ave
ΛΕΥΚΩΣΙΑ	CY	250633	3	0	1	3	4	1	1	1,9
ΛΑΡΝΑΚΑ	CY	160733	2	3	0	2	2	2	1	1,7
ΑΜΜΟΧΩΣΤΟ	CY	71740	2	0	0	3	2	4	1	1,7
ΠΑΦΟΣ	CY	47198	1	3	0	2	2	3	1	1,7
ROENNE	DK007	35481	1	0	0	1	2	2	1	1
IBIZA	ES53	73724	2	2	0	0	2	4	2	1,7
PALMA DE MALLORCA	ES53	432113	3	3	3	2	2	5	2	2,9
MARIEHAMN	FI2	25776	1	1	1	1	2	3	1	1,4
AJACCIO	FR831	77287	2	1	0	0	2	4	1	1,5
BASTIA	FR832	76439	2	1	0	0	2	2	1	1,2
ΚΕΡΚΥΡΑ	GR222	39487	1	0	0	0	2	4	1	1,1
ΜΥΤΙΛΗΝΗ	GR411	36196	1	0	1	1	2	2	1	1,1
ΧΙΟΣ	GR413	23779	1	0	0	0	2	2	1	0,9
ΡΟΔΟΣ	GR421	53709	2	3	1	1	2	4	1	2
ΕΡΜΟΥΠΟΛΗ	GR422	13400	1	0	0	0	2	4	1	1,1
ΗΡΑΚΛΕΙΟ	GR431	154801	2	3	3	1	2	4	1	2,3
ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ	GR432	23707	1	0	0	0	1	4	1	1
ΡΕΘΥΜΝΟ	GR433	31687	1	0	2	1	2	2	1	1,3
ΧΑΝΙΑ	GR434	53373	2	2	1	1	2	3	1	1,7
BARCELONA POZZO DI	ITA03	51945	2	0	0	0	1	1	1	0,7
MESSINA	ITA03	236183	2	0	3	0	1	3	2	1,4
MILAZZO	ITA03	52817	2	0	0	0	1	1	1	0,7
AGRIGENTO	ITA04	177245	2	0	0	0	1	2	1	0,9
SCIACCA	ITA04	63363	2	0	0	0	1	1	1	0,7
CALTANISSETTA	ITA05	154547	2	0	0	0	1	1	1	0,7
GELA	ITA05	159012	2	0	0	0	1	1	1	0,7
ENNA	ITA06	93963	2	0	0	0	1	1	1	0,7
ADRANO	ITA07	62039	2	0	0	0	1	1	1	0,7
CALTAGIRONE	ITA07	51098	2	0	0	0	1	1	1	0,7
CATANIA	ITA07	608249	3	0	4	0	1	2	2	1,6
GIARRE	ITA07	86130	2	0	0	0	1	1	1	0,7
MODICA	ITA08	107589	2	0	0	0	1	2	1	0,9
RAGUSA	ITA08	90318	2	0	0	0	1	1	1	0,7
VITTORIA	ITA08	91826	2	0	0	0	1	1	1	0,7
LENTINI	ITA09	59525	2	0	0	0	1	1	1	0,7
SIRACUSA	ITA09	258332	3	0	0	1	1	2	2	1,3
ALGHERO	ITB01	45127	1	1	0	0	1	1	1	0,7
OLBIA	ITB01	49671	1	0	0	1	1	1	1	0,7
SASSARI	ITB01	204440	2	0	3	1	1	3	2	1,4
NUORO	ITB02	80080	2	0	0	0	1	1	1	0,7
MACOMER	ITB02	22921	1	0	0	0	1	3	1	0,9
ORISTANO	ITB03	77149	2	0	0	0	1	1	1	0,7
CAGLIARI	ITB04	460774	3	0	4	1	2	3	2	1,9
IGLESIAS	ITB04	129103	2	0	0	1	1	2	2	1,1
VALLETTA	MT	388594	3	4	2	3	4	3	1	2,9
VISBY	SE094	57313	2	1	1	1	2	2	1	1,4

Πηγή: Βάση Δεδομένων ESPON 2006, υπολογισμοί Παρ/μιο Αιγαίου
 FUApop: FUA πληθυσμός
 FUAdem: FUA δημογραφικές λειτουργίες
 FUAtra: FUA λειτουργίες μεταφορών
 FUAuni : FUA λειτουργίες γνώσης
 FUAdec: FUA λειτουργίες λήψης αποφάσεων για ιδιωτικό τομέα
 FUAadm: FUA λειτουργίες λήψης αποφάσεων για δημόσιο τομέα
 FUAtou: FUA λειτουργίες τουρισμού
 FUAman: FUA λειτουργίες μεταποίησης
 FUAave: Μέσος όρος λειτουργιών FUA

Χάρτης 16: Αστικός δυναμισμός: σημασία λειτουργιών MEGA & FUA (2001)

3.2.2.6. Φυσικοί και τεχνολογικοί κίνδυνοι

Οι φυσικοί και τεχνολογικοί κίνδυνοι για την Ευρώπη εκτιμήθηκαν από το ESPON (ESPON 2006d) με 15 παραμέτρους (κατολισθήσεις, ξηρασίες, σεισμοί, ακραίες θερμοκρασίες, πλημμύρες, δασικές πυρκαγιές, χιονοστιβάδες, καταιγίδες, τσουνάμι, ηφαιστειακές εκρήξεις, κίνδυνοι εναέριας κυκλοφορίας, κίνδυνοι μεγάλων ατυχημάτων, πυρηνική ενέργεια- πετρέλαιο: παραγωγή, αποθήκευση και μεταφορές) που βαθμονομήθηκαν με τη μέθοδο Delphi. Η συνολική τυπολογία δίνει καλό βαθμό στα νησιά σε σχέση με την ηπειρωτική χώρα με τα περισσότερα νησιά στην κατηγορία μεσαίου κινδύνου (25-75 %) και τα υπόλοιπα με χαμηλότερο ακόμη κίνδυνο. Οι κίνδυνοι εκτιμάται ότι προέρχονται κυρίως από ξηρασίες, δασικές πυρκαγιές, σεισμούς, κατολισθήσεις, τσουνάμι, ηφαιστειακές εκρήξεις και μεταφορά και αποθήκευση πετρελαίου.

3.2.2.7. Προσόντα εργατικού δυναμικού

Η εκπαίδευση, η κατάρτιση και η δια βίου μάθηση παίζουν σημαντικό ρόλο στην οικονομική και κοινωνική στρατηγική της ΕΕ μέσα στη διαδικασία της Λισσαβόνας.

Το **ποσοστό του πληθυσμού σε όλα τα επίπεδα του εκπαιδευτικού συστήματος** είναι ένας δείκτης κλειδί. Σε πολλές Περιφέρειες με υψηλές τιμές από τον Ευρωπαϊκό μ.ο. (21,5% το 2007) χαρακτηρίζονται ως λιγότερο ανεπτυγμένες, π.χ. Andalusia στην Ισπανία, Sicilia και Κρήτη. Τα υπόλοιπα

Ελληνικά νησιά όπως και η Κύπρος, η Μάλτα και η Σαρδηνία έχουν τιμές μεταξύ 18-21,5%, ενώ η Corse και οι Balears <18%, (EUROSTAT 2009, σ. 114-123).

Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 25-64 που έχει **αποφοιτήσει από τριτοβάθμια εκπαίδευση** διαφέρει σημαντικά στην Ευρώπη, με μ.ο. της EU27 στο 22,4%: στο Νότο, οι νησιωτικές Περιφέρειες έχουν τιμές <20% εκτός της Κύπρου (28,5%), με τις Sardegna, Sicilia, Νότιο Αιγαίο, Ιόνια, Corse και Malta να έχουν τιμές <12,5%. Στο Βορά, οι χώρες και οι νησιωτικές Περιφέρειες έχουν τιμές >25% (στα Åland 25,4%).

Το ποσοστό αυτό συσχετίζεται αρνητικά με το ποσοστό του πληθυσμού με **χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο** (μ.ο. EU27 στο 29,1%, ως τέτοιο θεωρείται η γυμνασιακή εκπαίδευση) που είναι υψηλό για σχεδόν όλες τις νησιωτικές Περιφέρειες στη Μεσόγειο.

Τέλος, όσον αφορά στη **δια βίου μάθηση**, οι χώρες και νησιωτικές Περιφέρειες στο Βορά καταγράφουν υψηλότερες τιμές από τον μ.ο. της EU 27 (9,3% του πληθυσμού). Στα Åland το ποσοστό αυτό ανέρχεται σε 24,8%! Αντίθετα, στις περισσότερες χώρες και νησιωτικές Περιφέρειες του Νότου οι τιμές είναι < 7% (στα ελληνικά νησιά <2%) με τις εξαιρέσεις των Illes Balears (8,6%) και της Κύπρου (8,5%) (EUROSTAT, 2009, EU 2010).

Φαίνεται επομένως, ότι υπάρχει **έλλειψη ανθρώπινου κεφαλαίου στα νησιά**, κυρίως σε αυτά της Μεσογείου όπου το εκπαιδευτικό επίπεδο είναι χαμηλό ακόμη και σε νησιά με Πανεπιστήμια, ενώ το χαμηλό ποσοστό δια βίου μάθησης είναι επίσης αρνητικό.

3.2.2.8. Κοινωνία της πληροφορίας

Η κοινωνία της πληροφορίας έχει διπλό ρόλο στα νησιά: (α) συνεισφέρει ευθέως στο ΑΕΠ και (β) επιδρά έμμεσα στην τοπική παραγωγικότητα και αμβλύνει τις επιπτώσεις της μικρής προσβασιμότητας.

Η διείσδυση των τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας (Information and Communication Technologies, ITC) έχει δύο διαστάσεις: πρόσβαση στο διαδίκτυο (που σχετίζεται και με τις υπάρχουσες υποδομές) και την ικανότητα χρήσης του, που εκφράζει το ψηφιακό χάσμα. Το επίπεδο διείσδυσης των ITCs στα νησιά διαφέρει σημαντικά και σχετίζεται άμεσα με την αντίστοιχη εθνική επίδοση. Τα νησιά στη Βόρεια Ευρώπη έχουν υψηλό ποσοστό νοικοκυριών με ευρυζωνικές συνδέσεις και ο πληθυσμός χρησιμοποιεί το διαδίκτυο πολύ συχνά. Αντίθετα, στην Κύπρο, στα Ελληνικά νησιά και στη στα Ιταλικά νησιά η διείσδυση των ITCs είναι πολύ μικρή και το ίδιο ισχύει και για το ηλεκτρονικό εμπόριο.

Τα συνολικά ευρήματα για τη διείσδυση των ITC ακολουθούν αυτά των

προσόντων του εργατικού δυναμικού, με τα νησιά του Βορά να έχουν καλύτερες επιδόσεις από αυτά της Μεσογείου.

3.2.2.9. Έρευνα και Καινοτομία

Η Γνώση και η καινοτομία αποτελούν μια από τις 3 περιοχές της στρατηγικής της Λισσαβόνας για ανάπτυξη και θέσεις εργασίας. Η επίδοση διαφορετικών περιοχών μετράται συνήθως από το ποσοστό των εξόδων σε δραστηριότητες R&D, αριθμό πατέντων, απασχόληση σε επαγγέλματα επιστήμης και τεχνολογίας, και με την μεταποίηση υψηλής τεχνολογίας. Στα νησιά, οι δραστηριότητες R&D είναι ιδιαίτερα σημαντικές καθώς μπορούν να αμβλύνουν τις επιπτώσεις της νησιωτικότητας.

Ο μ.ο. της EU 27 σε τέτοιες δραστηριότητες R&D είναι 1,9% του ΑΕΠ και 1,11% της απασχόλησης. Σε όλες τις νησιωτικές Περιφέρειες, πολύ μικρό ποσοστό του ΑΕΠ και της απασχόλησης αφορά τέτοιες δραστηριότητες και μόνο στην Κρήτη οι επιδόσεις είναι καλύτερες από τις αντίστοιχες εθνικές: 0,94 % του ΑΕΠ και 0,84% της απασχόλησης σε σχέση με το 0,59% και 0,77% για την Ελλάδα (2005). Λαμβάνοντας υπόψη ότι το ποσοστό του ιδιωτικού τομέα σε δραστηριότητες R&D είναι χαμηλότερο από 0,2% (εκτός της Malta όπου είναι 0,4%), φαίνεται ότι η έρευνα συγκεντρώνεται σε Πανεπιστήμια και δημόσια

ερευνητικά κέντρα. (ESPON Atlas, 2006, σ. 25, EUROSTAT, 2009).

Συμπερασματικά, **όλα τα νησιά έχουν πολύ χαμηλές επιδόσεις σε δραστηριότητες R&D**, εξαιτίας: (α) της έλλειψης ερευνητικών κέντρων (έλλειψη υποδομής) και (β) της χαμηλής ελκυστικότητας των νησιών για ανθρώπους με υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο.

3.2.2.10. Κοινωνικό Κεφάλαιο

Για την εκτίμηση του κοινωνικού κεφαλαίου χρησιμοποιήθηκαν τα αποτελέσματα της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Έρευνας³ (2003). Σε όλες τις διαστάσεις του κοινωνικού κεφαλαίου, δηλαδή στην κοινωνική εμπιστοσύνη, στη θεσμική εμπιστοσύνη (εμπιστοσύνη σε θεσμούς), στα κοινωνικά δίκτυα (ύπαρξη και πυκνότητα), στο ενδιαφέρον για την πολιτική και στο επίπεδο ικανοποίησης από τη δημόσια ζωή τα νησιά **στο Βορά παρουσιάζουν υψηλότερες τιμές σε σχέση με αυτά του Νότου**.

3.2.2.11. Ποιότητα Διακυβέρνησης

Η ποιότητα της διακυβέρνησης συνδέεται με αποτελεσματικές πολιτικές και ανάπτυξη. Εδώ, αναφέρεται στην αποτελεσματικότητα των τοπικών αρχών και στις διαδικασίες που ακολουθούν για την εμπλοκή ενδιαφερόμενων (stakeholders) στον σχεδιασμό και στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Διαφορετικές εθνικές παραδόσεις διακυβέρνησης υπάρχουν στην Ευρώπη

³ Η έρευνα δεν ήταν οργανωμένη σε επίπεδο NUTS και δεν κάλυψε όλες τις νησιωτικές περιφέρειες ή και χώρες, όπως τη Malta.

και οι διαφορές αυτές ακόμη επιδρούν στις πρακτικές (ESPON Atlas, 2006, σ. 60). Κατηγοριοποιήσεις των χωρών με βάση 'στροφή προς διακυβέρνηση' δείχνουν ότι χώρες όπως η Γαλλία, το ΗΒ, η Σουηδία, η Δανία και η Φιλανδία ηγούνται αυτής της τάσης, σε αντίθεση με χώρες όπως η Μάλτα, η Κύπρος, η Εσθονία (λόγω μεγέθους) και ιδιαίτερα η Ελλάδα, όπου παραδοσιακές μορφές διακυβέρνησης κυριαρχούν.

3.2.2.12. Ευκαιρίες απασχόλησης

Ο δείκτης αυτός προσεγγίζεται έμμεσα από το ποσοστό του οικονομικά ενεργού πληθυσμού και της εξέλιξης της ανεργίας που παρουσιάστηκαν στο Κεφάλαιο 3.1.

3.2.3. Κατηγοριοποίησης παραγόντων της ελκυστικότητας από τους νησιώτες

Η αντίληψη που έχουν οι νησιώτες για τη σημασία των παραμέτρων της ελκυστικότητας είναι πολύ σημαντική καθώς μπορεί να επηρεάσει (μεταξύ άλλων) τις **προτεραιότητες πολιτικών**. Τα ευρήματα που παρουσιάζονται εδώ προέρχονται από έρευνα σε τοπικούς πληθυσμούς, stakeholders και επιχειρήσεις σε 9 νησιά (για λεπτομέρειες ο αναγνώστης μπορεί να ανατρέξει στην Επιστημονική Αναφορά της Μελέτης). Για την ελκυστικότητα του πληθυσμού, οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να κατατάξουν 24 διαφορετικούς παράγοντες ελκυστικότητας για μόνιμη κατοικία σε μια κλίμακα από το 1 ως το 5 (με το 1 να αντιπροσωπεύει τον πιο σημαντικό παράγοντα, το 2 τον 2^ο πιο σημαντικό κ.ο.κ.).

3.2.3.1. Ελκυστικότητα για κατοικία

Στον Πίνακα 3.2.6 παρουσιάζεται η κατάταξη των παραγόντων ελκυστικότητας με βάση τη σημασία τους. Τιμές κοντά στο 1 δείχνουν υψηλότερη σημασία και τιμές κοντά στο 5 πολύ χαμηλή σημασία. Παράγοντες που δεν αξιολογήθηκαν από τους ερωτώμενους απαλείφθηκαν. Οι πέντε πιο σημαντικοί παράγοντες είναι (Πίνακας 3.2.6):

Ποιότητα του συστήματος υγείας, Συχνότητα δρομολογίων, Κανονικότητα προμήθειας νερού, Ευκαιρίες απασχόλησης, Ποιότητα ζωής.

Πίνακας 3.2.6: Κατάταξη παραγόντων ελκυστικότητας για κατοικία

Παράγοντες υψηλής σημασίας (1.00-3.50)
Ποιότητα του συστήματος υγείας
Συχνότητα δρομολογίων
Κανονικότητα προμήθειας νερού
Ευκαιρίες απασχόλησης
Παράγοντες μέσης σημασίας (3.51-4.00)
Ποιότητα ζωής
Ποιότητα εκπαιδευτικού συστήματος
Κανονικότητα παροχής ενέργειας
Παράγοντες μικρής σημασίας (4.01-4.85)
Κόστος ταξιδιού
Κόστος διαβίωσης
Ποιότητα περιβάλλοντος
Ποιότητα μεταφορών
Ευκαιρίες καριέρας
Κόστος γης
Σύνδεση με δίκτυο επεξεργασίας υγρών αποβλήτων
Ασήμαντοι – συμπληρωματικοί (4.86-5.00)
Αποτελεσματικότητα συλλογής στερεών αποβλήτων
Γλωσσική, θρησκευτική, εθνική ποικιλία
Ευκαιρίες πολιτιστικών εκδηλώσεων
Ποιότητα δημόσιων συγκοινωνιών
Ποιότητα δομημένου περιβάλλοντος
Δίκτυα εμπιστοσύνης και κοινωνικό κεφάλαιο
Ευκαιρίες κατάρτισης
Συμμετοχή σε μη κυβερνητικές οργανώσεις

3.2.3.2. Ελκυστικότητα για επιχειρήσεις

το 2^ο ερωτηματολόγιο απευθυνόταν σε εμπορικά και βιομηχανικά επιμελητήρια και τοπικές αρχές για να οριστούν και να καταταχθούν οι παράγοντες που

κάνουν ένα νησιά ελκυστικό για τη δημιουργία επιχειρήσεων και οικονομικών δραστηριοτήτων γενικά (55 ερωτηματολόγια, από τα οποία τα 40 ήταν έγκυρα). Όπως και στο 1^ο ερωτηματολόγιο, οι ερωτώμενοι κατέταξαν τους 5 πιο σημαντικούς παράγοντες από μια λίστα 24 παραγόντων και τους βαθμολόγησαν σε μια κλίμακα από "πολύ σημαντικό" ως "ασήμαντο". Όπως και πριν, τιμές κοντά στο 1 δείχνουν τους πιο σημαντικούς παράγοντες. Οι έξι πρώτοι είναι (Πίνακας 3.2.7):

Συχνότητα δρομολογίων, Οικονομικά κίνητρα, Κανονικότητα προμήθειας νερού, Όραμα τοπικών αρχών, Κανονικότητα παροχής ενέργειας, Κόστος ταξιδιού.

Πίνακας 3.2.7: Κατάταξη παραγόντων ελκυστικότητας για οικονομικές δραστηριότητες

Παράγοντες υψηλής σημασίας (1.00-3.50)
Συχνότητα δρομολογίων
Οικονομικά κίνητρα
Κανονικότητα προμήθειας νερού
Όραμα τοπικών αρχών
Κανονικότητα παροχής ενέργειας
Κόστος ταξιδιού
Παράγοντες μέσης σημασίας (3.51-4.00)
Αποτελεσματικότητα διοίκησης
Κόστος εργασίας
Κόστος γης και κατασκευών
Ποιότητα μεταφορικών υπηρεσιών
Επάρκεια καταρτισμένου ανθρώπινου δυναμικού
Ικανότητα τοπικών αρχών να λύνουν προβλήματα
Παράγοντες μικρής σημασίας (4.01-4.85)
Ποιότητα δημόσιων συγκοινωνιών
Ευρωζωνική σύνδεση
Δυνατότητα στήριξης καινοτομίας
Βαθμός εμπλοκής stakeholders σε λήψη αποφάσεων
Υποστήριξη από άλλες επιχειρήσεις
Υψηλές στήριξης επιχειρήσεων
Ασήμαντοι – συμπληρωματικοί (4.86-5.00)
Ασφάλεια
Αποτελεσματικότητα συλλογής στερεών αποβλήτων
Σύνδεση με δίκτυο υγρών αποβλήτων

Συνεργασία με άλλες επιχειρήσεις
Φυσικοί κίνδυνοι
Τεχνολογικοί κίνδυνοι.

Κοινοί παράγοντες

Από τις λίστες αυτές, 10 παράγοντες είναι κοινοί (Πίνακας 3.2.8), με μικρές διαφορές στην βαθμονόμηση.

Πίνακας 3.2.8: Κοινοί παράγοντες ελκυστικότητας για οικονομικές δραστηριότητες και κατοικία

Παράγοντας	Οικ. δραστηριότητα	Κατοικία
Συχνότητα δρομολογίων	1	2
Κανονικότητα προμήθειας νερού	3	3
Κανονικότητα παροχής ενέργειας	5	7
Κόστος ταξιδιού	6	8
Κόστος γης	9	13
Ποιότητα μεταφορών	10	11
Ευρυζωνική σύνδεση	14	-
Αποτελεσματικότητα συλλογής στερεών αποβλήτων	20	15
Σύνδεση με δίκτυο επεξεργασίας αποβλήτων	21	14
Ποιότητα μεταφορικών υπηρεσιών	13	18

3.2.4. Τα αποτελέσματα της μεθόδου Delphi

Οι γνώμες των ειδικών κατά τη διάρκεια του workshop της μεθόδου Delphi διέφεραν λίγο από αυτές των ντόπιων (Πίνακας 3.2.9). Και οι δύο ομάδες θεωρούν πολύ σημαντικές τις παραμέτρους της ελκυστικότητας που επηρεάζονται αρνητικά από την νησιωτικότητα (προσβασιμότητα και υπηρεσίες). Οι διαφορές μπορούν να αποδοθούν στην πιο τεχνοκρατική

ματιά των ειδικών που θεωρούν σημαντικές 'κρυφές' παραμέτρους όπως το ανθρώπινο κεφάλαιο οι ITC, η καινοτομία, ενώ οι ντόπιοι έχουν μια λιγότερη ευρεία αντίληψη, έχοντας να αντιμετωπίσουν τα καθημερινά προβλήματα, ενώ θεωρούν ότι οι 'συμβατικές' υποδομές μπορούν να τα λύσουν.

πολύ χαμηλές και για τους 2 αυτούς δείκτες εκτός από τη Malta και τη Mallorca (Γράφημα 3.2.2A).

Ο **έμμεσος** δείκτης υπολογίζεται με τη χρήση 5 δεικτών (Πίνακας 3.2.13) που θεωρούνται κρίσιμοι για τη στρατηγική της Λισσαβόνας.

επιτρέπει τη γενίκευση των αποτελεσμάτων χωρίς να συμπεριληφθούν περισσότερες περιοχές στην ανάλυση.

Πίνακας 3.2.9: Παράγοντες ελκυστικότητας στον 2^ο γύρο της μεθόδου Delphi

Παράγοντας ελκυστικότητας για επιχειρήσεις	Μ.Ο.	Παράγοντας ελκυστικότητας για κατοικία	Μ.Ο.
Κανονικότητα παροχής ενέργειας	5.765	Ευκαιρίες απασχόλησης	6.00
Συχνότητα δρομολογίων	5.706	Ποιότητα Ζωής	5.824
Υπαρξη εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού	5.294	Συχνότητα δρομολογίων	5.412
Αποτελεσματικότητα δημόσια διοίκησης	5.176	Ποιότητα Περιβάλλοντος	5.353
Ευρυζωνική σύνδεση	5.176	Ποιότητα υπηρεσιών υγείας	4.882
Ικανότητα τοπικών αρχών να λύνουν προβλήματα	5.176	Κανονικότητα παροχής νερού	4.824
Κανονικότητα παροχής νερού	4.824	Ευκαιρίες καριέρας	4.353

3.2.5. Σύνθετοι δείκτες ελκυστικότητας

Τρεις σύνθετοι δείκτες ελκυστικότητας υπολογίστηκαν:

- (α) Ένας για τις άμεσες επιπτώσεις της νησιωτικότητας (**Attractiveness Direct**), **Άμεσος δείκτης**,
- (β) Ένας για τις έμμεσες επιπτώσεις της νησιωτικότητας (**Attractiveness Indirect**), **Έμμεσος δείκτης**,
- (γ) Ένας για το φυσικό και πολιτισμικό κεφάλαιο (**Attractiveness Assets**).

Όπως έχει ήδη αναλυθεί στο Κεφάλαιο 2 ο **άμεσος δείκτης** υπολογίζεται από 2 δείκτες (Πίνακας 3.2.12) με δεδομένα για NUTS 3 επίπεδο και χωρίς μ.ο. για την Ευρώπη. Όπως έχει ήδη αναλυθεί, **οι τιμές των νησιών είναι**

Οι δείκτες αυτοί θεωρούνται κινητήριες δυνάμεις για μια ανταγωνιστική οικονομία μακροπρόθεσμα. Τα αποτελέσματα είναι ιδιαίτερα ανησυχητικά για τα νησιά, καθώς **όλες οι νησιωτικές Περιφέρειες βρίσκονται σε σημαντική απόσταση από τον Ευρωπαϊκό μ.ο. και από τον μ.ο. των Κρατών Μελών.**

Ο δείκτης **Attractiveness Assets** υπολογίζεται από 2 δείκτες (Πίνακας 3.2.14).

Αν και παρατηρείται ισχυρός βαθμός συσχέτισης μεταξύ άμεσης, έμμεσης ελκυστικότητας και του δείκτη κατάστασης (Pearson's $r_{h0} = ,668$, $p = 0,25$, $N = 11$), το γεγονός ότι τα συγκρίσιμα δεδομένα αφορούν μόνο 11 NUTS 0/2 νησιωτικές Περιφέρειες δεν

Πίνακας 3.2.10: Δείκτες, κλάσεις και υπολογισμός του άμεσου δείκτη ελκυστικότητας (Attractiveness Direct Index)

Περιφέρεια	Οικονομίες σασώ-ρευσης (FUA)	M.O. FUA κλάσεις	Προσβασιμότητα πολλαπλών μέσων	Προσβασιμότητα πολλαπλών μέσων κλάσεις	Δείκτης άμεσης ελκυστικότητας
CY Κύπρος	1,75	4	51	2	3
DK014 Bornholm	1	2	94	4	3
ES53 Illes Balears	*		99	5	2,5
ES532 Mallorca	2,9	6	**	5	5,5
ES533 Menorca	1,7	4	**	5	4,5
FI20 Åland	1,4	3	76	3	3
FR83 Corse	1,35	3	76	3	3
GR221 Ζάκυνθος	No FUA	0	70	3	1,5
GR222 Κέρκυρα	1,1	3	80	4	3,5
GR223 Κεφαλονιά	No FUA	0	48	2	1
GR224 Λευκάδα	No FUA	0	58	2	1
GR411 Λέσβος	1,1	3	72	3	3
GR412 Σάμος	No FUA	0	68	3	1,5
GR413 Χίος	0,9	2	65	3	2,5
GR421 Δωδεκάνησος	2	4	79	3	3,5
GR422 Κυκλάδες	1,1	3	67	3	3
GR43 Κρήτη	1,6	3	61	3	3
ITG1 Sicilia	0,9	2	65	3	2,5
ITG2 Sardegna	1	2	65	3	2,5
MT001 Malta	2,9	6	83	4	5
MT002 Gozo and Comino	No FUA	0	71	3	1,5
SE214 Gotlands län	1,4	3	70	3	3
UKJ34 Isle of Wight	No FUA	0	96	4	2
UKM64 Western Isles	No FUA	0	24	1	0,5
UKM65 Orkney Islands	No FUA	0	29	1	0,5
UKM66 Shetland Islands	No FUA	0	24	1	0,5

* Ο υπολογισμός «Περιφερειακού» FUA δεν είναι δυνατή καθώς οι πόλεις είναι σε διαφορετικά νησιά
 ** Η τιμή της προσβασιμότητας για τα Illes Balears χρησιμοποιείται για τις Mallorca and Menorca

Πίνακας 3.2.7: Δείκτες, κλάσεις και υπολογισμός του έμμεσου δείκτη ελκυστικότητας (Indirect Attractiveness Index)

Περιφέρεια	Χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης % (EU27 =100)	Χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης % (EU27 =100) αντιστρ. Κλάσεις	Χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης % (EU27 =100)	Χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης % (EU27 =100)	Δαπάνες R&D %ΑΕΠ 2008 (NUTS 2 (EU27 =100) (NUTS 2 άλλη χρονιά)	Δαπάνες R&D %ΑΕΠ 2008 (EU27 =100) (NUTS 2 (NUTS 2 άλλη χρονιά) κλάσεις	Νοικοκυριά με ευρωπαϊκή συνένωση 2008 (EU=100)	Νοικοκυριά με ευρωπαϊκή συνένωση 2008 (EU=100)	Νοικοκυριά με ευρωπαϊκή συνένωση 2008 (EU=100) κλάσεις
CY Κύπρος	32,6	112,0	4	0,46	24,2	1	33	67,3	2
DK Denmark	17,3	59,5	9	2,72	143,2	9	74	151,0	9
EE Estonia	10,9	37,5	9	1,29	67,9	2	54	110,2	6
ES Spain	51,2	175,9	1	1,35	71,1	2	45	91,8	4
ES53 Illes Balears	55,6	191,1	4	0,33	17,4	1	50	102,0	5
FI Finland	21,2	72,9	8	3,73	196,3	9	66	134,7	8
FI20 Åland	29,5	101,4	5	0,16	8,4	1	64	130,6	8
FR France	33,6	115,5	3	2,2	115,8	7	57	116,3	7
FR83 Corse	64,2	220,6	1	0,22	11,6	1	57	116,3	7
GR Ελλάδα	40	137,5	1	0,58	30,5	1	22	44,9	1
GR22 Ίονια Νησιά	57,2	196,6	1	0,16	8,4	1	18	36,7	1
GR41 Βόρειο Αιγαίο	47,7	163,9	1	0,48	25,3	1	18	36,7	1
GR42 Νότιο Αιγαίο	48,1	165,3	1	0,15	7,9	1	18	36,7	1
GR43 Κρήτη	44,6	153,3	1	1,18	62,1	1	18	36,7	1
IT Italy	49,3	169,4	1	0,8	42,1	1	31	63,3	1
ITG1 Sicilia	56,7	194,8	1	0,58	30,5	1	22	44,9	1
ITG2 Sardegna	58,9	202,4	1	0,58	30,5	1	27	55,1	1
MT Malta	74,7	256,7	1	0,54	28,4	1	55	112,2	6
SE Sweden	16,5	56,7	8	3,75	197,4	9	71	144,9	9
UK United Kingdom	14,8	50,9	9	1,88	98,9	5	62	126,5	8
EU (27 countries)	29,1	100,0	5	1,9	100,0	5	49	100	5

Πίνακας 3.2.7 (συν.): Δείκτες, κλάσεις και υπολογισμός του έμμεσου δείκτη ελκυστικότητας (Indirect Attractiveness Index)

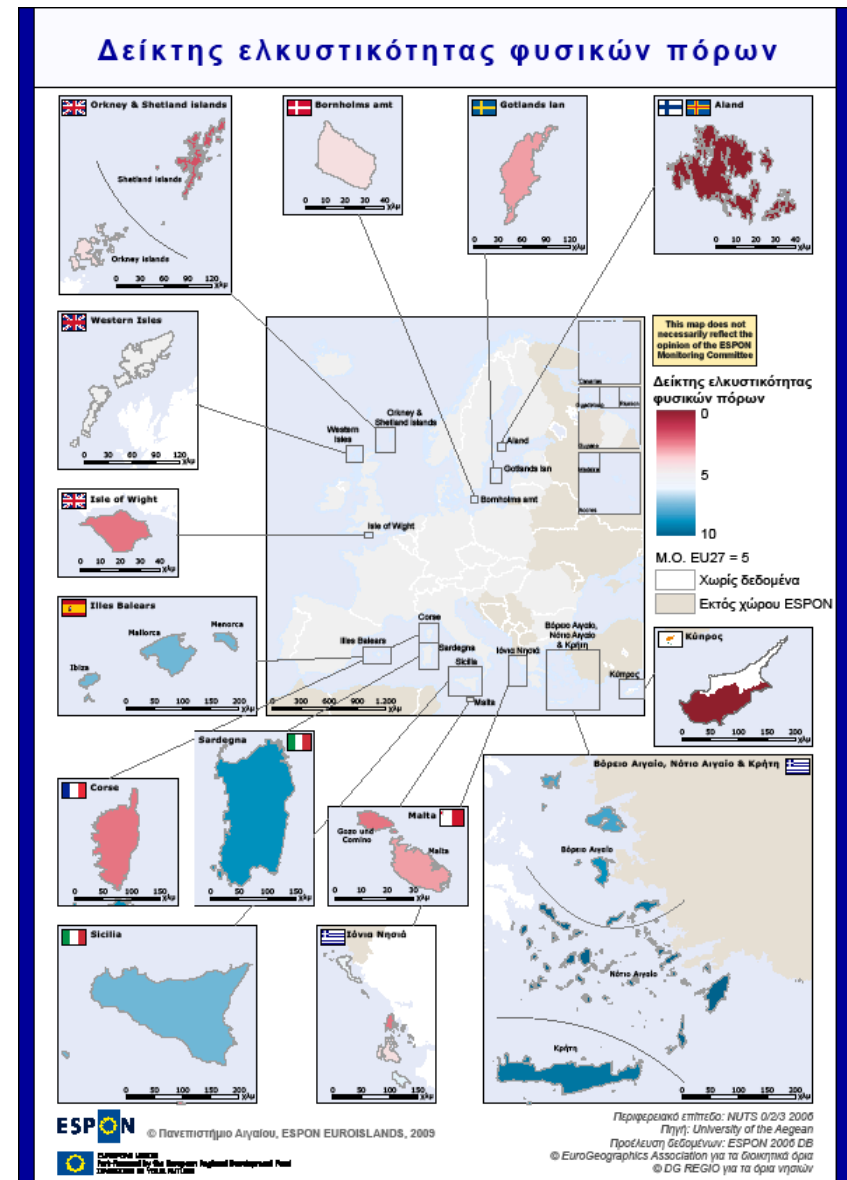
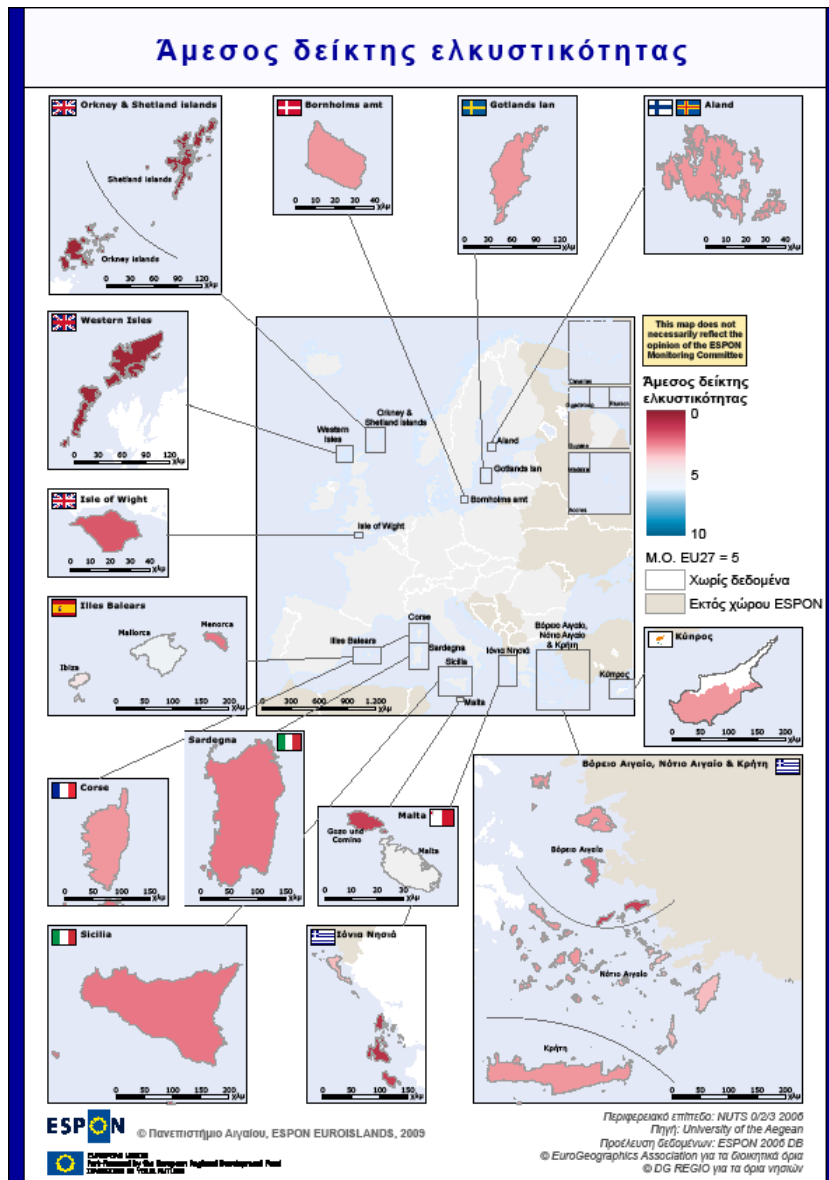
Περιφέρεια	Ανεργία % 15-24 2008	Ανεργία % 15-24 2008 (EU27 =100)	Ανεργία % 15-24 2008 (EU27 =100) ιαντίστρ. Κλάσεις	Διακυβέρνηση	Έμμεσος δείκτης ελκυστικότητας
CY Κύπρος	9	57,7	9	6	4,4
DK Denmark	7,6	48,7	9	9	9,0
EE Estonia	12	76,9	7		6,0
ES Spain	24,6	157,7	1		2,0
ES53 Illes Balears	24,3	155,8	1	8	3,8
FI Finland	16,5	105,8	4		7,3
FI20 Åland	10,6	67,9	8	8	6,0
FR France	19	121,8	3		5,0
FR83 Corse	18	115,4	3	5	3,4
GR Ελλάδα	22,1	141,7	1		1,0
GR22 Ιόνια Νησιά	26,7	171,2	1	4	1,6
GR41 Βόρειο Αιγαίο	20,2	129,5	2	4	1,8
GR42 Νότιο Αιγαίο	14,9	95,5	5	4	2,4
GR43 Κρήτη	13,9	89,1	6	3	2,2
IT Italy	21,3	136,5	1		1,2
ITG1 Sicilia	39,3	251,9	1	2	1,2
ITG2 Sardegna	36,8	235,9	1	2	1,2
MT Malta	12,2	78,2	7	4	3,8
SE Sweden	20,2	129,5	2		7,0
UK United Kingdom	15	96,2	5		6,8
EU (27 countries)	15,6	100,0	5		5,0

Πίνακας 3.2.8: Δείκτες, κλάσεις και υπολογισμός του δείκτη ελκυστικότητας κεφαλαίου (Attractiveness Assets Index)

Περιφέρεια	Έκταση Δικτύου NATURA 2000 (km ²)	Έκταση Δικτύου NATURA 2000 % συνόλου	Έκταση Δικτύου NATURA 2000 % (EU27 =100)	Έκταση Δικτύου NATURA 2000 % συνόλου (EU27 =100) κλάσεις	Ποιότητα μνημείων	Πολιτιστικός δείκτης	Assets indicator
CY Κύπρος	74276	8,7	61,3		0,0023	1	1
DK Denmark	423639	9,9	69,7	2			
DK014 Bornholm	8034	13,5	95,1	5	0,2396	4	4,5
EE Estonia	794721	18,3	128,8	8			
ES Spain	13880379	27,4	193,2	9			
ES53 Illes Balears	111051	21,8	153,5	9	0,5668	5	7τα μνε
ES531 Eivissa y Formentera							
ES532 Mallorca							
ES533 Menorca							
FI Finland	4959995	14,7	103,5	5			
FI20 Åland	2942	1,9	13,4	1	0,0026	1	1
FR France	4972249	9,1	63,8	1			
FR83 Corse	114727	13,2	92,7	4	0,0306	2	3
GR Ελλάδα	2595058	19,8	139,1	9			
GR221 Ζάκυνθος	5176	12,7	89,4	4	2,3124	8	6
GR222 Κέρκυρα	5875	9,6	67,6	2	4,3881	9	5,5
GR223 Κεφαλονιά	9477	10,5	73,9	2	2,0741	7	4,5
GR224 Λευκάδα	5434	13,6	95,8	5	0,0000	1	3
GR411 Λέσβος	45372	21,5	151,4	9	1,3064	6	7,5
GR412 Σάμος	27446	27	190,1	9	2,4110	8	8,5
GR413 Χίος	32265	35,1	247,2	9	2,0745	7	8
GR421 Δωδεκάνησος	92107	28,9	203,5	9	3,1097	9	9
GR422 Κυκλάδες	70878	21,6	152,1	9	5,4702	9	9
GR43 Κρήτη	222314	32,8	230,8	9	1,6877	8	8,5
IT Italy	5064396	16,8	118,4	7			
ITG1 Sicilia	407861	15,9	111,7	6	1,3136	8	7
ITG2 Sardegna	385255	20,0	141,1	9	0,5840	7	8
MT Malta	5066	14,5	102,1	5			
MT001 Malta	4086	14,9	104,9	5	0,0400	2	3,5
MT002 Gozo and Comino	980	13,2	93,0	4	0,0403	2	3
SE Sweden	7670683	17,1	120,2	7			
SE214 Gotlands län	16020	4,8	33,8	1	1,1947	6	3,5
UK United Kingdom	1880238	7,7	54,2	1			
UKJ34 Isle of Wight	3344	6,5	45,8	1	0,3013	5	3
UKM64 Western Isles	99765	18,3	128,9	8	0,0670	2	5
UKM65 Orkney Islands	21849	12,1	85,2	4	0,3681	5	4,5
UKM66 Shetland Islands	22651	8,5	59,9	1	0,2531	4	2,5
European Union (27 countries)	61090938	14,2	100,0	5			

Χάρτης 17: Άμεσος δείκτης ελκυστικότητας για νησιά κράτη, NUTS 2 και NUTS 3 νησιωτικές Περιφέρειες

Χάρτης 18: Δείκτης ελκυστικότητας φυσικών πόρων για νησιά κράτη, NUTS 2 και NUTS 3 νησιωτικές Περιφέρειες

4. Σχεδιάζοντας πολιτικές για τα νησιά

4.1. Εισαγωγή

Ως τώρα, η παρουσίαση των δεδομένων για την κατάσταση και την ελκυστικότητα των νησιών έχει καταδείξει την ιδιαιτερότητα του νησιωτικού χώρου. Η ιδιαιτερότητα αυτή επηρεάζει τόσο το περιεχόμενο, όσο και τη διαδικασία σχεδιασμού για τα νησιά, ιδιαίτερα στα νέα Ευρωπαϊκά πλαίσια σχεδιασμού, εφαρμογής και αξιολόγησης πολιτικών, αλλά και στο νέο πλαίσιο που διαμορφώνεται με την εφαρμογή του Σχεδίου Καλλικράτης, όπου η «νησιωτικότητα» παίρνει σάρκα και οστά με ειδικές διατάξεις-παρεκκλίσεις από τις γενικές ρυθμίσεις.

Σταδιακά -με αργά όμως βήματα- αναγνωρίζεται η αναγκαιότητα υιοθέτησης μιας ολοκληρωμένης νησιωτικής πολιτικής, από τα διαφορετικά επίπεδα διακυβέρνησης: ευρωπαϊκό, εθνικό, περιφερειακό και τοπικό-δημοτικό. Για να ενισχυθεί και να επιταχυνθεί η πορεία αυτή θα πρέπει να κατανοηθεί το περιεχόμενο της έννοιας «νησιωτικότητα» και οι επιπτώσεις των χαρακτηριστικών της

στην αναπτυξιακή διαδικασία και στην ευημερία των κατοίκων των νησιών. Η γνώση αυτή αποτελεί προϋπόθεση, ώστε στη συνέχεια να προταθεί η κατάλληλη μεταβολή σε πολιτικές και νομοθεσίες (να ενισχυθούν ή να διαφοροποιηθούν) για να λαμβάνουν υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά περιοχών και να αντιμετωπίζουν τη χαμηλή ελκυστικότητα των νησιών, ώστε να υποστηρίζεται μια ομαλή πορεία προς τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Η βασική υπόθεση εργασίας έχει ως εξής: *μια περιοχή που δεν είναι (πλέον) ελκυστική για εγκατάσταση οικονομικών δραστηριοτήτων και ανθρώπων* βλέπει την κοινωνικο-οικονομική της βάση να συρρικνώνεται με αποτέλεσμα να παύει να είναι βιώσιμη και να αποκλίνει τόσο από τους εθνικούς και ευρωπαϊκούς στόχους της οικονομικής, κοινωνικής και χωρικής συνοχής όσο και την προοπτική της βιώσιμης ανάπτυξης.

Όπως έχει αναφερθεί ήδη στον Άτλαντα, η **νησιωτικότητα** είναι το αποτέλεσμα κάποιων βασικών χαρακτηριστικών των νησιών:

(α) Το μικρό μέγεθος, τόσο ως προς την έκταση, όσο και προς τον πληθυσμό, που συνεπάγεται **μικρή αγορά** και επομένως καθιστά αδύνατη τη δημιουργία οικονομιών κλίμακας και συγκέντρωσης. Παράλληλα, η μικρή έκταση συνεπάγεται **περιορισμό στους φυσικούς πόρους** γεγονός που καθιστά εύθραυστη την περιβαλ-

λοντική ισορροπία και αναγκαία την περιβαλλοντική διαχείριση.

(β) Την περιφερειακότητα και την απομόνωση που συνεπάγονται υψηλά κόστη λειτουργίας για τις επιχειρήσεις, για τα νοικοκυριά και για το κράτος. Το κόστος αυτό μετράται **σε χρόνο και σε χρήμα**. Επίσης, αφορά στην απόκτηση υποδομών και λειτουργίας βασικών δημόσιων υπηρεσιών σε κάθε νησί ξεχωριστά

Όπως είδαμε στις προηγούμενες ενότητες, τα χαρακτηριστικά αυτά οδηγούν **σε χαμηλή ελκυστικότητα των νησιών** σε σχέση με τις ανταγωνίστριες περιφέρειες είτε της ηπειρωτικής Ευρώπης, είτε των χωρών με χαμηλό κόστος παραγωγής.

Αυτό που φαίνεται να προκύπτει είναι ότι τα χαρακτηριστικά της νησιωτικότητας είναι **«μόνιμα»** (δεν μπορούν να αρθούν) και άρα επιδρούν σε μόνιμη βάση στην **ελκυστικότητα**, καθώς τα νησιά σήμερα δεν μπορούν να έχουν σε σύγκριση με τις περισσότερες ηπειρωτικές περιοχές:

- Οικονομίες κλίμακας,
- Καλή (υψηλή) προσβασιμότητα και χαμηλό κόστος μεταφοράς, όσο και αν σωστές πολιτικές μπορούν να βελτιώσουν την κατάσταση.

4.2. Προοπτικές ανάπτυξης των νησιών: Προς μια Στρατηγική

Η ανυπαρξία ολοκληρωμένων πολιτικών αλλά και η αδυναμία των

πολιτικών που εφαρμόστηκαν να δώσουν λύσεις στο αναπτυξιακό πρόβλημα των νησιών οδήγησε στο συμπέρασμα ότι **οι ιδιαιτερότητες των νησιών ταυτίζονται με φυσικά μειονεκτήματα και ότι είναι αδύνατο να ανατραπούν**. Ως μόνη διέξοδος παρουσιάζεται συχνά, πέρα από την χωρίς όρια τουριστική ανάπτυξη και η σε σταθερή βάση επιδότηση των οικονομικών δραστηριοτήτων (ακόμη και του τουρισμού). Δεν αντιμετωπίζεται σε καμία περίπτωση το ενδεχόμενο να αλλάξει η αναπτυξιακή στρατηγική.

Η περιθωριοποίηση των νησιών είχε, όπως αναφέρθηκε ήδη, ως επακόλουθο, επιπτώσεις σε όλους τους τομείς. Οι επιπτώσεις αυτές -μείωση και γήρανση του πληθυσμού, μείωση της οικονομικής δραστηριότητας, έλλειψη υποδομών, τεχνολογική και πολιτιστική περιθωριοποίηση κλπ- εξ αιτίας της έντασης και της γενίκευσής τους σε όλες τις νησιωτικές περιοχές-, ενδύθηκαν τη μορφή εγγενών και αναλλοίωτων χαρακτηριστικών των νησιών, ενώ δεν **αποτελούν παρά τις δευτερογενείς επιπτώσεις από την εφαρμογή του συγκεκριμένου μοντέλου ανάπτυξης**.

Η ανατρεψιμότητα ή μη των χαρακτηριστικών που θεωρούνται ως "μειονεξίες", εξαρτάται από την οπτική γωνιά και την προσέγγιση με την οποία εξετάζεται το αναπτυξιακό πρόβλημα. Θα πρέπει, λοιπόν, να δεχθούμε ότι η «εμπορικότητα» των χαρακτηριστικών των νησιών

μεταβάλλεται κατά τις διάφορες ιστορικές εποχές, ανάλογα με τις εξελίξεις της τεχνολογίας, των καταναλωτικών, των πολιτισμικών και των αναπτυξιακών προτύπων, των γεωπολιτικών ανακατατάξεων κλπ με αποτέλεσμα, άλλοτε τα ίδια χαρακτηριστικά να αποτελούν το συγκριτικό μειονέκτημα και άλλοτε το συγκριτικό πλεονέκτημα των νησιών.

Επομένως, πρέπει να εξετασθεί αν τα χαρακτηριστικά των νησιών μπορούν να αξιοποιηθούν μέσα στο νέο διεθνές περιβάλλον. Να αναλυθεί πως έχουν μεταβληθεί οι παράγοντες χωροθέτησης των δραστηριοτήτων και εγκατάστασης των ανθρώπων προκειμένου να προσδιοριστούν ποιοι είναι εκείνοι οι παράγοντες που μπορούν να καταστήσουν αυτήν την περίοδο τις νησιωτικές περιοχές ελκυστικούς τόπους παραμονής και εγκατάστασης. Το ερώτημα που πρέπει να απαντηθεί είναι: Τι μπορεί ένα νησί να προσφέρει, ώστε να συγκρατήσει / προσελκύσει ανθρώπους (ποιους) και οικονομικές δραστηριότητες (ποιες;) λαμβάνοντας υπόψη το διεθνές περιβάλλον;

Μπορεί οι συνθήκες που επικρατούν σε κάθε νησί να είναι διαφορετικές, **οι στρατηγικές κατευθύνσεις όμως στο νησιωτικό χώρο παραμένουν κοινές, αφού κοινά είναι τα χαρακτηριστικά της νησιωτικότητας.** Η παρακολούθηση, επομένως, των αλλαγών που διαμορφώνονται στο εξωτερικό περιβάλλον των νησιών αποτελεί προϋπόθεση της

επιτυχίας τους, καθώς συντελεί στην αναγνώριση των τοπικών χαρακτηριστικών που μπορούν να αποτελέσουν παράγοντες επιτυχίας.

Σημαντικό ενδιαφέρον έχει να εξετασθεί αν τα πρωτογενή χαρακτηριστικά της νησιωτικότητας - που σε μεγάλο βαθμό είναι φυσικά και μόνιμα - παραμένουν ακόμη και σήμερα ανασταλτικοί παράγοντες ανάπτυξης που δεν επιδέχονται αντιμετώπιση ή αν η εξέλιξη της τεχνολογίας, οι κοινωνικο-οικονομικές εξελίξεις και η διαφοροποίηση των αναπτυξιακών στόχων και προσδοκιών σε παγκόσμιο επίπεδο φαίνεται να μεταβάλουν ουσιαστικά την κατάσταση. *Δηλαδή θα πρέπει να εξεταστεί αν οι ιδιαιτερότητες των νησιών μπορούν να αποτελέσουν **συγκριτικά πλεονεκτήματα** και να χρησιμοποιηθούν ως **κεφάλαιο**, πάνω στο οποίο θα στηριχθεί η ανάπτυξή τους.*

Η καλή αναγνώριση των ισχυρών σημείων και των αδυναμιών των νησιών και του νέου εξωτερικού πλαισίου όπου αυτά εξελίσσονται (ευκαιρίες και κίνδυνοι) είναι απαραίτητη για τη χάραξη στρατηγικής και πολιτικών. Η ανάπτυξη δεν μπορεί να βασιστεί μόνο σε υπάρχουσες δραστηριότητες και πόρους, αλλά απαιτεί να αποκαλυφθούν «νέοι» πόροι και να "κατασκευαστούν" νέα συγκριτικά πλεονεκτήματα, που δεν θα είναι απαραίτητα "φυσικά", αλλά μπορούν να είναι "ανθρωπογενή" (π.χ. εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό, συσσώρευση κεφαλαίου και γνώσης σε

δυναμικούς τομείς), προετοιμάζοντας με αυτόν τον τρόπο το αύριο, διευρύνοντας τις μελλοντικές επιλογές.

Σε ότι αφορά στα **Ισχυρά Σημεία** (Πλεονεκτήματα) των νησιών, αυτά είναι η ποιότητα ζωής, η ασφάλεια, η πολιτιστική τους ταυτότητα και το φυσικό και πολιτιστικό τους κεφάλαιο. Η υψηλή πυκνότητα φυσικού και πολιτιστικού κεφαλαίου, σε συνδυασμό με την ισχυρή πολιτιστική ταυτότητα, δεν έχουν αξιοποιηθεί ώστε να αναπτυχθούν θέσεις εργασίας σε νέα επαγγέλματα (πχ. πολιτιστικά, διαχείριση περιβάλλοντος, παροχή υπηρεσιών σε πολύ μικρές επιχειρήσεις) ή να «ανακαινίσει» παραδοσιακά επαγγέλματα αξιοποιώντας την τοπική τεχνογνωσία, όπως αυτά για παραγωγή ποιοτικών και ασφαλών τροφίμων.

Σε ότι αφορά στα **Αδύνατα Σημεία** (Μειονεκτήματα), η νησιωτικότητα επηρεάζει άμεσα και μόνιμα κάποιες από τις πλέον κρίσιμες παραμέτρους της ελκυστικότητας των νησιών: προσβασιμότητα, παροχή Υπηρεσιών Δημοσίου Συμφέροντος, παροχή ιδιωτικών υπηρεσιών, οργάνωση αγοράς, οικονομίες κλίμακας. Έτσι, η χαμηλού κόστους παραγωγή δεν είναι εφικτή στα νησιά.

Οι **Ευκαιρίες** (αυξημένη ζήτηση για ποιότητα ζωής, ποιοτική διατροφή, τουρισμός ειδικού ενδιαφέροντος κλπ) και οι **Κίνδυνοι** (κλιματική αλλαγή, παγκοσμιοποίηση, οικονομική κρίση, αύξηση τιμών ενέργειας, σπανιότητα

νερού, μείωση αλιευτικών αποθεμάτων κλπ) είναι κοινά προβλήματα που απασχολούν τα νησιά, ανεξάρτητα του μεγέθους και της αναπτυξιακής τους κατάστασης.

Πιο αναλυτικά, τα νησιά μπορούν να αξιοποιηθούν:

- **τις τεχνολογικές αλλαγές** στους τομείς των επικοινωνιών και της πληροφόρησης που μπορούν να μειώσουν σε ένα βαθμό την απομόνωση των νησιών.
- **άλλες τεχνολογικές αλλαγές** (ανάπτυξη νέων μορφών ενέργειας, τεχνολογίες μερικής υποκατάστασης φυσικών πόρων, πρόοδος στον τομέα των μεταφορών κλπ) που περιορίζουν τις επιπτώσεις που προέρχονται από το μικρό μέγεθος και την απομόνωση των νησιών.
- το κυρίαρχο ρόλο που διαδραματίζουν σήμερα **οι υπηρεσίες στο σχηματισμό του πλούτου**, γεγονός που απελευθερώνει τα νησιά από τους περιορισμούς που επιβάλλει η έλλειψη επαρκών φυσικών πόρων.
- τις αλλαγές των **ανθρώπινων επιδιώξεων υπέρ ποιοτικών στόχων**, όπως η διατήρηση της ποιότητας του περιβάλλοντος, η προτίμηση για προϊόντα "υγιεινά", «πράσινα», μη μαζικής παραγωγής και υψηλής ποιότητας, κ.α.
- την συνεχώς αυξανόμενη βαρύτητα που έχει στον οικονομικό τομέα **ο ελεύθερος χρόνος και οι δραστηριότητες που συνδέονται με αυτόν** και η αύξηση του

πληθυσμού που έχει χρόνο να ταξιδεύει (3η ηλικία), μαζί με την **αυξανόμενη ζήτηση** που εκφράζουν τα "λευκά κολάρα" (ερευνητές, ανώτερα στελέχη επιχειρήσεων κλπ), οι καλλιτέχνες, άτομα με οικονομική επιφάνεια και άλλες κατηγορίες πληθυσμού, για εγκατάσταση σε χώρους με **υψηλής ποιότητας φυσικό και δομημένο περιβάλλον**, αλλά και υψηλή ποιότητα παρεχόμενων υπηρεσιών.

- **την ενίσχυση του περιφερειακού και τοπικού επιπέδου ως του κατάλληλου επιπέδου λήψης αποφάσεων**, με στόχο την αποτελεσματικότερη διαχείριση των τοπικών προβλημάτων.

Με βάση την προηγούμενη ανάλυση ποια θα μπορούσε να προταθεί ως μια βιώσιμη στρατηγική των νησιών; Η υιοθέτηση από την ΕΕ της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020» διευκολύνει την πρόταση για Στρατηγική «*Νησιά 2020*» τριών ανάλογων προτεραιοτήτων. Πιο αναλυτικά:

- Η προτεραιότητα για **Ποιοτικά Νησιά** συνδέεται με την άποψη ότι στρατηγικές μαζικής και χαμηλού κόστους παραγωγής δεν είναι εφικτή στα νησιά. Μόνο η παραγωγή ποιοτικών αγαθών και υπηρεσιών που βασίζονται σε τοπικούς πόρους και τεχνογνωσία μπορούν να είναι ανταγωνιστικά. Νέα γνώση, καινοτομία και καταρτισμένο ανθρώπινο δυναμικό αποτελούν προϋποθέσεις για την επιτυχία μιας τέτοιας στρατηγικής.

- Η προτεραιότητα για **Πράσινα Νησιά** συνδέεται με το γεγονός ότι τα νησιά έχουν περιορισμένους πόρους. Η στρατηγική που πρέπει να ακολουθηθεί στηρίζεται στη μείωση της χρήσης των πόρων (νερό, ενέργεια, έδαφος) και στην αύξηση της ανακύκλωσης.

- Η προτεραιότητα για **Νησιά Ίσων Ευκαιριών** συνδέεται με το στόχο για ίση πρόσβαση όλων των Ευρωπαίων πολιτών στις Υπηρεσίες Γενικού (Οικονομικού) Συμφέροντος.

Με βάση τα νέα δεδομένα θα πρέπει να γίνει συνείδηση ότι η "εξομοίωση" των νησιών με τις αναπτυγμένες μητροπόλεις της ευρωπαϊκής ηπείρου, **δεν μπορεί να αποτελεί στόχο μιας πολιτικής για τα νησιά.**

Η **χαμηλή ελκυστικότητα** και η **υψηλή ευθραυστότητα** (vulnerability) των νησιών πρέπει να αναδειχθούν ως ειδικά προβλήματα χωρικής συνοχής και να αντιμετωπιστούν με ολοκληρωμένη οριζόντια πολιτική που να κινείται σε δύο κατευθύνσεις: (α) Μέτρα στο πλαίσιο της **πολιτικής συνοχής** για υποδομές και Υπηρεσίες Δημοσίου Συμφέροντος (Μεταφορές, Επικοινωνίες, Ενέργεια, Παιδεία, Υγεία) που να αντιμετωπίζουν το αυξημένο κόστος της νησιωτικότητας **ανεξάρτητα του επιπέδου του ΑΕΠ**. (β) Μέτρα στο πλαίσιο της **κλαδικών πολιτικών με έντονες χωρικές επιπτώσεις (μεταφορές, ενέργεια, αγροτική ανάπτυξη, κρατική βοήθεια σε επιχειρήσεις, διαρθρωτική πολιτική, περιβαλλοντική πολιτική**

ώστε να ληφθεί υπόψη η ιδιαιτερότητα των νησιών σε σχέση με τις ηπειρωτικές περιοχές, με **ειδικές ρυθμίσεις**, που θα «διορθώνουν» αυτήν την κατάσταση.

Τέλος υπάρχει αναγκαιότητα προσαρμογών στη Διακυβέρνηση της ΕΕ με τη θεσμοθέτηση: (α) **ολοκληρωμένων πολύ-τομιακών και πολύ-ταμειακών προγραμμάτων**, (β) της **Εκτίμησης Νησιωτικών Επιπτώσεων** (με τα νησιά ως ξεχωριστή ενότητα στο πλαίσιο της χωρικής συνοχής) στις νέες νομοθετικές πρωτοβουλίες και (γ) **την χρήση περισσότερων δεικτών** - και ειδικά των δεικτών κατάστασης και ελκυστικότητας της παρούσας μελέτης - για το προσδιορισμό των περιοχών που έχουν ανάγκη για ενίσχυση από τη Πολιτική Συνοχής αντί του ΑΕΠ/κεφαλή ως μοναδικού κριτηρίου.

Πέρα από τις πολιτικές που θα πρέπει να υλοποιήσουν ΕΕ και Ελλάδα με βάση την αρχή της επικουρικότητας για να εφαρμοστεί η στρατηγική «*Νησιά 2020*», θα πρέπει και οι αιρετές περιφερειακές και τοπικές αρχές να (ανα)προσανατολίσουν τη δράση τους, εφαρμόζοντας ένα στρατηγικό σχέδιο, προσαρμοσμένο στις ιδιαίτερες συνθήκες και ιδιαιτερότητες της περιοχής τους αξιοποιώντας το νέο θεσμικό πλαίσιο του Καλλικράτη.

Βιβλιογραφία

- Aigaio EPE (2006) Intraregional disparities in the archipelago of Notio Aigaio
- Benoit G. - Comeau A. (ed), (2005) A sustainable future for the Mediterranean. The Blue Plan's environment and development outlook, Ed. Earthscan, p.450
- CEC, (2007), Territorial Agenda of the EU, available at http://www.bmvbs.de/Anlage/original_1005295/Territorial-Agenda-of-the-European-Union-Agreed-on-25-May-2007-accessible.pdf
- CEC, (2008) Green paper on territorial cohesion, available at http://ec.europa.eu/regional_policy/consultation/terco/index_en.htm
- Commission European Communities (1987): Third Periodic Report on the Socio-Economic Situation of the Regions. EC, Brussels
- Commission Of The European Communities (2004): Third Report on Economic and Social Cohesion: a new partnership for cohesion, convergence, competitiveness, cooperation, CEC, Brussels.
- EEA, (2010), The environmental dimension of environmental sustainability, EEA Technical Report, no 9/2010
- ESPON 2004, The Territorial Impact of CAP and Rural Development Policy.
- ESPON 2006a, Territorial trends of management of natural heritage
- ESPON 2006b, Territorial trends and policy impacts in the field of EU environmental policy
- ESPON 2006c, The role and the spatial effects of cultural heritage and identity.
- ESPON 2006d, The spatial effects and management of natural and technical hazards in EUROPE
- ESPON 2006e, Synthesis report III,
- ESPON 2006f, Governance of Territorial and Urban Policies from EU to local level
- ESPON, 2006g, Transport services and networks
- ESPON (2006)h Territory matters for competitiveness and cohesion.
- ESPON Atlas – Mapping the structure of the European territory, October 2006, p. 34
- ESPON (2007) Monitoring Territorial Development, available at http://www.espon.eu/mmp/online/website/content/projects/947/1296/index_EN.html
- ESPON Project 2013/1/6. 2008, TIP TAP: Territorial Impact Package for Transport and Agricultural Policies,.
- ESPON 2006, Applied Territorial Research:Building a scientific platform for competitiveness and cohesion.
- ESPON, 2009, ESPON progress on Territorial Impact Assessment (TIA).
- EU, 1999 3rd cohesion report.
- EU, 2004, 4th report on economic and social cohesion.
- EU, 2009, Territories with specific geographical features, no 02/2009, table 3.1, p.8
- EU, 2010, Investing in Europe's future, preliminary version, %th report on economic and social cohesion.
- EURISLES, 1996, The transport system in the islands, Ed. L'Haramattan;
- EURISLES (1997), Statistical Indicators of Regional Disparities caused by Insularity and Peripherality, EURISLES, available at www.eurisles.org
- EURISLES 2002, Of the coast of Europe, CPMR edition,
- European Commission. Green Paper on Territorial Cohesion. SEC(2008) 2550, 2008.
- European Commission. Impact Assessment Guidelines. SEC(2009) 92, 2009.
- EUROSTAT (1994) Portrait of Islands.
- EUROSTAT 2009, web database
- Planistat, 2002, "Analyse des régions insulaires de l'Union européenne"

ESP N

